

The Center for Research Libraries scans to provide digital delivery of its holdings. In some cases problems with the quality of the original document or microfilm reproduction may result in a lower quality scan, but it will be legible. In some cases pages may be damaged or missing. Files include OCR (machine searchable text) when the quality of the scan and the language or format of the text allows.

If preferred, you may request a loan by contacting Center for Research Libraries through your Interlibrary Loan Office.

Rights and usage

Materials digitized by the Center for Research Libraries are intended for the personal educational and research use of students, scholars, and other researchers of the CRL member community. Copyrighted images and texts are not to be reproduced, displayed, distributed, broadcast, or downloaded for other purposes without the expressed, written permission of the copyright owner.

© Center for Research Libraries

Scan Date: October 20, 2008

Identifier: m-b-000444

خلق نۇسخە

برنجىە مسئلە

(۱) مەم شىلردە بولنور اھمىتڭ معناسى. (۲) لسان مسئلەسى. (۳) كەجك زمان بناسى لسانمزدە وصف بناسى دە اولورمى؟ (۴) ادبياتمىزڭ كەجكى. (۵) غرب آشمىش ايكن، بز نيچون ايندىك؟ (۶) مؤلفڭ قلميلە شو كونه قدر نشر قىلنمىش مسئلەلرڭ اھمىتى. (۷) ايمان مسئلەسى. (۸) اسلامىتڭ استقبالى. (۹) لسانمزدە بولنور بلاغت. (۱۰) قران كريم ترجمەسى كىي مسئلەلرى بيان ايدىر بر رسالەدر.

ناشرى:
محمد علم افندى مقصودف.

بھاسى 60 نین

HALK NAZIRI

خلق نظریه

بر نیجه مسئله

(۱) مهم شیلرده بولنور اهیتک معناسی. (۲) لسان مسئلهسی. (۳) کله جک زمان بناسی لسانمزه وصف بناسی ده اولورمی؟ (۴) ادبیاتمژک کله جگی. (۵) غرب آشمش ایکن، بز نیچون ایندک؟ (۶) مؤلفک قلمیله شو کونه قدر نشر قیلنمش مسئله لرك اهیتی. (۷) ایمان مسئلهسی. (۸) اسلامیتک استقبالی. لسانمزه بولنور بلاغت. (۹) قران کریم ترجمهسی کی مسئلهلری بیان ایدر بر رساله در.

ناشری: NAŞIRI

محمد علیم افندی مقصودف.

Muhammed Halim Efendi
(MAKSUDOF)

КАЗАНЬ.

Электро-типография „УМИДЪ“

1912.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آرالارنده مناسبت يوق دورت بش مسئلهده رأيى فكرى عذرى خلق نظرينه عرض ايتىك قصديله دورت بش مقاله يازمق لازم كى اولدى. زمانىك اهميتنه كوره، او مسئلهلرگ هر برنده بيوك اهميت بلكه يوقدر، لكن هيچ برى، انشاء الله، جزئى اهميتدن خالى اولماسه كرك.

“اهميت” سوزندن مرادم يا ادبى يا اجتماعى اهميتدر. فائده عمليهسى وار هر بر مسئله بنم نظرمده مهمتر. فائده نظريهسى بولنوبده فائده عمليهسى يوق مسئلهلر اهميت درجهسندن البته ساقطدر.

فائده فعليهسى يوق نظرى مسئله علوم فلسفيه، علوم كلاميه بازارنده رواج بولا بيلور ايسهده، علوم عمليه نظرنده قيمت علميهي حائز اولاماز، شريعت اجتماعيه حكمنده بر اهميت كسب ايدهمز.

عالم اسلاميتده اولگى عصرلرده علوم كلاميه نامنده بر شى تورهدى، او وقت بزم الك بيوك فقيهلرمز او علوم كلاميهي، نه دندر، تحريم ايدرلر ايدى. همده الك شدتلى الك دهشتلى صورتك تحريم ايدرلر ايدى. بن بوگنا تعجب ايدر ايدم. علوم كلاميه تسميهسينگ سبيلرىده او وقت بگنا معلوم دگل ايدى. عاقبت آكلادام.

فائده عمليهسى يوق بوش لافله، معناسز سوزلره تعلقى جهتيله علوم كلاميه تسميه قيلنمش اولسه كرك ديدم.

فائدهسى يوق بوش مسئلهلرده دقيقهلى ضائع ايتدرمهك ملاحظهسيله تحريم قيلنمش اولسه كرك اعتقادينه كلدم.

بن بونى آكلادام، لكن همه وارمى الك عزيز ملكى تاميله ضائع ايتدكن صوك آكلادام. اسلام دولتلىده ايندى آكلاديلار، لكن اسلاميتنه، عزتىده،

دولتی ده، حاکمینی ده، عالم مدنیت ده ریاستی ده غائب ایند کړندن صوځ آځلا دیلر.

عموماً اسلام دولتله رینه شو درس غایت آغر بهایه مال اولدی.

اوقدر آغر درسدن صوځ بن ده اوبیوک فقیهلرک رایلرینه شو مسئله ده موافقت ایتدم. اسلامیت کبی شریعت اجتماعیه حکمنده علوم کلامیه البته حرامدر دیدم.

لکن اوبیوک فقیهلرک عرفیه بنم اصطلاحم آراسنده بر آز تفاوت واردر. فقیهلرک عرفنده حراملق عقاب جهنیل اولور، اما بنم نظرم ده حراملق عاقبت جهنیلدر. تحریمک اساسی فقیهلرک منهنده خوفی عقاب جهنیدر، اما بنم نظرم ده خوفی عاقبت جهنیدر.

فقیهلر عرفیه شو فعل حرامدر دیمک او فعلک فاعلی معنبر اولور دیمک معناسندهدر. اما بنم اصطلاحم ده شو فعل حرامدر دیمک او فعلک ضرری وار، مفسدهسی وار دیمک معناسنده اولور.

۹ فقیهلرک عرفی خطا دگلدر، البته درستدر. لکن اسلامیت کبی شریعت اجتماعیه احکامی حقنده بنم نظرم دهاز یاده سیله مناسبدر. زیرا عذاب آخرت، هر نه قدر حق ایسه ده، حیات اجتماعیه حکملرینه هیچ بر صورتله اساس اولاماز. یالکز تحریم دگل، بلکه هر بر تکلیفی عاقبت قانوننه مبنیدر: امرده — طلب عاقبت قانونی، نهی ده خوفی عاقبت قانونی اک معتبر اساسدر. زیرا شریعت اجتماعیه یالکز اجتماعی منفعتلری طلب، اجتماعی مفسدهلری دفع اساسلرینه تأسیس قیلنه بیلور.

اگرده علوم فقهیه تدوین قیلنور ایکن، شو اساس اوزرینه تأسیس قیلنمش اولسه ایدی، شو کون اک گوزل شریعت اجتماعیه اسلامیت اولور ایدی. لکن بزم فقیهلر تکلیفک اساسنده عذابی ثوابی اعتبار قیلوب، اسلامیتی شریعت اجتماعیه اولمقدن محروم ایتدیلر.

علم کلام، مشهور معناسیله، عقیده دن بحث ایدر علم معناسنه خاص ایسه ده، بنم اصطلاحم ده علوم کلامیه فائده عملیهسی یوق بوش سوزلردن بحث ایدر شیلرک هر برینی شامل اولور. او یله شیلره اهللری طرفندن علم

یا ادب نامی ویرلک بیهوده ماللرینی خلق آراسنده قبول ایتدرمک مکرینه
مبنی اولمش اولسه کړک.

مذهب اختلافلرندن بحث ایدر جهلیات، فائده ادبیه سی ده، فائده اجتماعیه سی ده
یوق عشق قصه لرندن حکایه ایدر خیالیات، اکثریاً بر پاره لک حاصلی یوق
ایسه ده رومان نامی ویرلش ادبیات کبی شیلرک هر بری — تحریم قیلنمش
«علوم کلامیه» احاطه سنه بنم نظر مده البته داخلدر. زیرا اوپله شیلر انسانک
دقیقه لرینی، ساعتلرینی بیهوده یره ضائع ایدر، علوم طبیعیه دن انسانی محروم
ایدر، هیئت اجتماعیه ده بولنور واقعی حیاتدن انسانی دور ایدر. اوپله شیلرله
اشتغال ایدن انسان خیال عالمنده یاشار، عقلی وهمیاتله مشغول اولور،
قلبی — شاعر نامی آلمش بر خیالپرور آدمک حسیاتله تریبه قیلنمش اولور.
شو دعوام اگر برر شاهد طلب ایدر ایسه، اسلام مدنیتی، تورکیا
ادبیاتله دولتی بوکا گوزل شاهد اولو بیلور. کله جک مسئله لرک برنده بونی،
شاید، بیان ایدرم. ایندی اومسئله لرک بیاننه دوام ایده یک.

= ۲ =

اومسئله لرک بری لسانمز مسئله سیدر.

لسانمزک بزه اهمیتی حقنده بر سوز سویله مک حاجت اولماسه کړک.
بن بوراده لسانمزک صرفنه نحوینه، همده بر آز سوکره بلاغت ادبیه سنه دائر
ملاحظه می یازاچغم، اولگی مسئله لسانمزک صرفنه نحوینه دائردر.

هر لسانک اوزینه کوره، صرفی نحوی بولنور. بزم تورکی لسانمزکده غایت
گوزل، اک مضبوط صرفی نحوی واردر. بش آلتی سنه مقدم نشر قیلنمش
«علمده قوت» اسملی اوفاق بر رساله خاتمه سنده لسانمزک صرفی نحوی حقنه
رایمی بیان ایتمش ایدم، لسانمزک شو کونگی درجه سنده صرفمز هم نحو مز
غایت گوزلدر دیمش ایدم.

لسانمزک کلمه لری ماده لری آذر، فاعده لری مطرددر، استثنالری
یوق کبیدر. ماده لرک آزلگی، بنم نظر مده، قصور دگلدر، بلکه اک بیوک
بر سهولتدر.

هر لسانك صرفى نحو قاعده لری، بنم نظرمده، طبیعی در، هیچ بر صورتله صنایع دگلدر. هر لسانك ماده لری سوزلری اوزینه نصل مخصوص ایسه، قاعده لری ده اوزینه مخصوص اولور.

هرشی ترقی ایدر، بالطبع لسان ده ترقی ایدر دیرلر. درست، بنده بوگا ایمان ایدرم. البته لسان ده، ماده لری قاعده لریله برابر ترقی ایدر. لکن شو ترقی یگی قاعده لرک، گوزل گوزل یگی اسلوبلرک حدوئیله دگل، بلکه اولده وارطبیعی قاعده لرله استفاده یوللرینه، اولده بولنور اسلوبلرله افاده ملکه سنه اوگره نو، عادتلنو طریقیله حاصل اولور.

بر لسانك بیوک شاعری اوزینك قوه جنیه سیله اك گوزل آثار شعریه خلق ایدر، اولسانك اك بیوک ادیبی اوزینك قوه ملکیه سیله اك قیمتلی آثار ادیبیه انشا ایدر. اولسان او ایکی بیوگك بلاغت نمونه لری اولان قلاسیق اثرلریله ترقی ایدر. یعنی اولسان ده وار بیان قوتیله استفاده ایتمك یوللری کشف قیلنمش اولور. یوقسه، نه او بیوک شاعر، نه ده او بیوک ادیب اوز طرفندن لسان خزینه سنه بر شی آرتدرمش اولماز.

بوگا کوره، بنم نظرمده، لسانك قاعده لری هیچ بر صورتله صنایع دگلدر، بلکه طبیعیدر. هر لسانك قاعده سی اوزینه مخصوص اولور، دیگر لسانك قاعده لرینه اویماز. لسانلر نصل مختلف ایسه، قاعده لری ده اویله در.

لسانمزك صرفی نحوی حقنك بنم فکرم شودر.

برده، لسانمزك صرفی نحو قاعده لرینی تدوین ایتمك، یعنی اوز باشنه بر علم قیلوب کتاب شکلنه یازمق مسئله سی واردر.

لسانمزك صرفی هم نحوی اك ابتدا عثمانلی ادیبلرک قلملریله تألیف قیلنمش اولسه کرک. بن بوراده او کتابلرک قیمت علمیه سنندن بحث ایتمك صدندن دگلم. یالکز شوقدر دیه بیلورم که بر لسانك صرفی نحو کتابلرندن اك مهم مقصد — مکتب بالالرینه لسان قاعده لرینی آسان صورتده اوگره تمکدر. لکن عثمانلی ادیبلرک قلمیله تألیف قیلنمش صرفی نحو

کتابلرندن بئکا معلوم اولانلری عربی صرفدن نعوذن خبرلری وار بیوک طلبه‌لره مخصوص اولاجق طرزده یازامشدر. بونکله کتابک قیمت علمیه‌سی غائب اولماز ایسه‌ده، قیمت تعلیمیه‌سی بالکلیه غائب اولور.

آوروپا مستشرقلرینک بیوکلرندن بعضلری بزم صرفمه نعوذمه دائر گوزل شیلر تألیف ایتیشلر ایش. او تألیفلرک اکثری بئکا بلکه معلوم دگلدر. لکن معلوم قدرینه قیاس جائز ایسه، او تألیفلرک اکثرینه هیچ بر قیمت ویرمز ایدم.

یاوروپا علماسنک لسانلردن دینلردن تفتیشلرینه، او تفتیشلری اوزرینه تأسیس قیلنمق اصولیه طویلله طویلانمش علملرینه بنم، نه‌دندر، اعتماد یوق. درست اجتهدلری بیوکلدر، لکن اساسی یوق اصلی یوق تخمینلری‌ده آز دگلدر. قازان‌ده اونیوه‌رسیتت‌ده بر وقت پروفه‌سورلق قیلمش، هم‌ده پتر بورغ آفاده‌میا سنده یاوروپا معارف جمعیتلرنده مقبول اعضا اولما کلمش، دربندلک تورک علی کاظم بک جنابلری، روسلرک بیوک مکتبلرنده درس کتابی اولمق ایچون، تورک تاتار لسانلرینک صرف نعوذلرینی گوزل طرزده تألیف قیلمش ایدی. ایکی دفعه طبع قیلنوب، ایکنجی طبعی قازان‌ده دارالفنون مطبعه‌سنده، ۱۸۶۶ سنه‌ده بیوک کتاب قطعه‌سنده طبع قیلنمش.

کتاب، شبهه یوق، گوزلدر. لکن روس طلبه‌لرینه تخصیص قیلنمق ضرورتیه، بالطبع، روس غراماتیکه‌سنه تقلید اصولیه یازلمشدر.

قازان‌ده برنچی گیمنازیه‌ده باش معلم اولوب طورمش محمودف جنابلری، روسلره تاتار لسانی اوگروه‌نمک ایچون، بر کتاب یازوب، صرف نعوذعه‌لرینی‌ده بیان ایتمش. شوکتاب ۱۸۵۷ سنه‌ده قازان‌ده باصلمش، لکن کاظم بک جنابلرینک کتابندن اوغورلانمش اولماسه کرک، زیرا کتابک املاسی اسکندر؛ یاخود ده‌ها طوغری‌سی، خطادر.

لسانمه گوزل صورته‌ده آشنا، پوب آله‌کساندر طرویانسکی قلمیه لسانمک صرف نعوذعه‌لری بیان قیلنوب یازلمش گوزل بر کتاب قازان‌ده، ۱۸۶۰ سنه‌ده طبع قیلنمش ایدی.

شو اوج كتاب، روس طلبه‌ارینه درس كتابی اولمق جهتیله، روس غراماتیکه‌سنه تقلید یولیل یازلمشدر. بوکا کوره، دیگر برلسانك نحوینه تقلید ایتمک نقیصه‌سی شو اوج کتاب حقنده البته عیب کبی تلقی قیلنه‌ماز. یوقسه، برلسانك نحوینی یازار ایکن، دیگر بر لغتک نحوینه تقلید ایتمک اولسانی تحریف کبی بر شی اولور.

لسانلر بری دیگرینه نصل اویماز ایسه، قاعده‌لری ده صرف نحولری ده اولیلدر. مثلاً: عربی نحوه اعراب، بنا، فعل، فاعل، مفعول مطلق، حال، استثناء، تمیز، اسمای افعال، مرکبات، اسمای عدد، مبهمات کبی شیلر بولنور ایسه‌ده، شو شیلرک هیچ بری بزم نجومزده بولنماز. روسلر، نحولرینی یازارلر ایکن، اوزارینک کلمه‌لرینی طوقز قسمة تقسیم ایدرلر ایسه‌ده، بزم نجومزده لسانمک کلمه‌لری طوقز قسم اولاما. عرب نحویونی ماضی مقابلنه مضارع اسمی ویرورلر ایسه‌ده، بزم نحوه مضارع اسمی استعمال ایتمک اصلاً درست دگلدر. روس نحوه «پاده» واردر، اسم ذاتله اسم صفتک پاده‌لری مختلف اولور. اما بزم نحوه بویله حال یوقدر.

لسانمک نحوینی یازار ایکن، شویله شیلرک برنده یا عرب یا روس نحوینه تقلید ایتمک لسانمک اوزینه‌ده روحنه‌ده هیچ بر صورتله موافق دگلدر. تقلید—لسانک اوزندن روحندن، صرفک نحوک فائده‌سندن غایه‌سندن غفلت کبی بر شیدر.

روسیاده مکتب مدرسه‌لرمزده اصول جدیده رواج بولا باشلادقدن صوگ، ابتدائی مکتب ایچون الفبا، تجویدلر، علم حال کتابلری یازمق هر جهندن فائده‌سی وار گوزل خدمت اولدی. بوکا رغبت ایدنلر آز دگل ایدی. حتی قلمی‌ده لسانی‌ده بیانی‌ده خطا - ح. افندی زییری کبی رغبتلی یاش معلم افندیلرده ابتدائی مکتب کتابلری تألیف ایتدیلر. لکن مکتب بالالرینه لسانمزی تعلیم ایچون یارارلق ابتدائی صرف نحو کتابی، نه‌دندر، همان یازلمادی. «خواجۀ صبیان» کبی نمونه اولا بیلور بر کتابک میدان‌ده یوقلغی

جهتيله اولسه كرك. يوقسه، گوزل لسانمىڭ گوزل نحوينى آسان صورتده بيان ايدىر گوزل بر كتاب يازمىق — ابتدائى مکتب کتابلىرى يازار اهل قلمه البته لازم ايدى.

درست صوڭ سنه لرده داملا احمدجان حضرت مصطفى، احمدهادى افندى مقصودى، عماد افندى نوغايىك، عالمجان افندى ابراهيمف كى ذواتڭ معرفتيله صرف نحو كتابلىرى تاليف قيلندى. لسانڭ اوزينه هر جھتدن ممكن قدر موافق، آسان هم درست صرف نحو كتابلىرى يازمىق كى بيوك خدمتڭ آغراقى بڭاده معلومدر. بوڭا كوره، او محترم ذواتڭ گوزل خدمتلىرىنى بن البته تقدير ايدرم. لکن لسانمىڭ بزه عمومى اهميتى جهتيله طوغرى بر ايكي سوز سويله مك جائز اولسه كرك.

مقصودى جنابلىرىڭ كتابى آز زمانده آندن بوندن طوبلانوب، اعتبارسىز، تحقيقسىز، عجل يازلمش كتاب كبيدر. زيرا لسانمىڭ مهم قاعده لرنندن سكوت ايتمش؛ بيان قيلنمش قاعده لرده بايتاق يرلرده سطحى سوزلر يازمش. بوڭا اوزرينه كتابڭ اصطلاحي ده، عبارسى ده اكثريت اوزره “شه كرت لسانيله.. يازلمشدر. عماد افندى نوغايىك كتابيله، عالمجان افندى ابراهيمفڭ ايكي كتابنده، على الخصوص صرفنده روس غراماتيكه لرينه ناچار يولده تقليدندن باشقه بر معنى بن كورمه دم.

اصطلاحلىرى، يڭى سوزلىرى اكثريتله قطعى صورتده خطادر. صرف نحو كتابلىرى يازار قلم حقنده عفو قيلنمازلىق خطالر — لسان خطالريله بيان خطالرى ده — شو ايكي كتابده آز دگلدنر. شو ايكي ذواتڭ كتابلىرى شه كرت لسانيله، اوچه نيك قلميله، تقليد فكريله يازلمش اولسه كرك.

لسانڭ اوزندن روحنندن، صرف نحوڭ فائده سندن غايه سندن خبرى وار قلم بويله صرف نحو يازماز. شويله بر نظر، احتمال، يالڭىز بڭا مخصوصدر. لکن بنم نظرم هر حالده شودر.

بزه، بيلورم، صرف نحو كتابلىرى لازمدر. لکن روس غراماتيكه لرينىڭ

نسخه‌لری یا خود خطا صورتده ترجمه‌لری بزه فائده ویره‌مز. اويله صرفلر اويله نغولر لسانمژك استقباليه هيچ بر وقت اساس اولاماز. اويله صرف نغولری قبول ايتمك — ماضي‌مزی برافتمق، استقبالمزدن اميد اوزمك، توركلك عالمندن آيرلماق كبی بر حرکت اولور.

لسانمژك ادبیاتمژك حرمنی نامنه سویلنمش سوزار بلکه اعتبار قولاغیل قبول قیلنور. تقلید اعانه‌سیله صرف نحو کتابلری یازمش قلم — لسانمژك اوزینه روحنه ممکن قدر موافق، همده اصطلاحلری ده درست صرف نحو کتابلری البته یازا بیلور. سوزمندن مقصدم شودر.

ملی لسانمژك کبی عمومی هم مقدس بر مسئله‌ده انسان اوزینك فکرینی نظرینی یازار ایکن، نفسانیت، عداوت کبی شیلرله اتهام قیلنمسه ایدی، گوزل اولور ایدی. مؤلف افندیلر، شاید، بنم سوزارمه شخصیت رنگی ویرمزلر. بزم حق‌ده سویله‌نور هر بر سوزی نفسانیت حمله ایتمك — اوزی‌ده اك بیوك نفسانیت دگلمیدر؟

لسانمژك صرفی، نحوی، کتابلری حقنده فکر می بیان ایتدکدن صوڭ، بوراده بر مسئله صرفیه ذکر ایده‌یم.

= ۳ =

كله‌جك زمان بناسی لسانمژده وصف بناسی‌ده اولور می؟

یازار، ویرور کبی کله‌جك زمان بنالرینی بن فعل مستقبل هم وصف معنالرنده استعمال ایدرم.

« حاجت دقیقه‌لرنده طارقی دفع ایدر رخصت اسلامیتك کمالیدر » جمله‌سنده گی ایدر کلمه‌سی کبی. شو جمله‌ده ایدر سوزی وصفدر.

« علمیه همه شیلری احاطه ایدر حکیمك سوزی همه احتماللری البته احاطه ایدر » جمله‌سنده اولگی ایدر وصفدر، صوڭ ایدر کله‌جك زمان بناسیدر. کله‌جك زمان بنالرینی هم یازوده، همده سوزده بن وصف معنالرنده

استعمال ایدرم. بزم لسانمزه وصف معناسنك استعمال قیلنور «ایدر» کلمه سنك معناسیله «ایدن» کلمه سنك معناسی آراسنده بیوك تفاوت وارد.

بنم شو استعماله اك اول «یولدوز» جریده سنك ره داكتوری محترم احمدهادی افندی مقصودی حضرتلری اعتراض ایتمش ایدی. كله جك زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایتك، مقصودی جنابلریك صرفه نحوینه كوره، خطا ایش.

صرف نحو یازمش بر محررك بویله بر اعتراضی بكا غریب كورندی. خلق لساننده استعمال قیلنور (اچار قوش)، (قاینار آش)، (آغار صو)، (اوبور فارچق)، (آلدار طاز)، (كورور كوز) كبی بایتاق مثاللری ذكر ایتمش ایسه ده، مقصودی جنابلری «اویله ترکیبلك هر بری سماعیدر» دیدی. بنده اودقیقه ده سكوت ایتدم.

صوكره بیوك شاعرمز محترم دردمند جنابلریله پتربورغده بر ساعت قدر صحبت ائناسنده، دردمند حضرتلری ده بكا شو مسئله ده تنبیه ایتدی؛ اوزون كونلرده روزه رساله سندن بر جمله اوقوب، بویله ترکیبلك بزم لسانمزه بولنماسه كرك دیدی.

لسان بیلور محترم شاعرلكده تنبیهی صوكنده، مسئله بنم كوزم ده اهمیت كسب ایندی. بن دیدم:

وصف ده فعلده تجددی یا دوامی افاده مطلوب اولور ایسه، یازار، ایدر كبی كله جك زمان بنالرینی بن استعمال ایدرم. اگرد یالکز حدوث مراد اولور ایسه، یازان، ایدن كبی بنالری استعمال ایدرم. مثلا: هر هفته دورت دفعه نشر قیلنور جریده حقنده «هفته ده دورت مرتبه چیققان جریده» دیمك بنم نظرم ده درست دگلر، «دورت دفعه چیقار جریده» دیمك لازمدر. زیرا «چیققان» سوزی یالکز حدوثی افاده ایدر، تجددی افاده ایده مز. رساله، کتاب كبی شیلرده چیققان سوزی جائز اولو بیلور ایسه ده، جریده، مجله كبی مطبوعاتده چیققان سوزی جائز دگلر.

شو ايکى بنا آراسنده شويله بر فرق يالکيز بنم نظرم دگلدر، بلکه
لسانمزلک گوزل هم مهم قاعده سيدر. هم عثمانى شيوه ده، هم قازان شيوه سنده
اديلرک لسانلرنده هم قلملرنده کثرتله استعمال قيلنور.

شمس الدين سامى بک افندى حضرتلرى اثرلرينک هر برنده، باخصوص،
سفيللرده کلهجک زمان بنالرينى وصف معنالرنده استعمال ايتمشدر.
سفيللرک مقدمه سنده ش. سامى بک جنابلرى ديمش:

«قانونلرک اخلاقک تأثيريله، عالم مدنيتک ايچنک — صنعى جهنملر خلق ايدر،
هم ده قدر الهى يه بر قدر بشرى قاريشدرمغه چاليشور — بر مجازات بولند قجه»
شو غايت گوزل جمله ده ايدر کلمه سيله چاليشور کلمه سى وصف معناسنک
استعمال قيلنمش کلهجک زمان بنالريد.

سفيللرک ۱۰۳ نجى صحيفه سنده ديمش:

«يائنده بر بختيارلق شعله سى آلتنده ياشار، کندوسى کبى کوچک، ايکى
مخلوق کورور ايدى».

شو جمله ده ياشار کلمه سى «ايکى مخلوق» کلمه لرينه وصف اولمق
اوزره استعمال قيلنمشدر.

سفيللرک بر يرنده ديمش:

«تفکرة طالمش انسان اش سز دگلدر. بر کورنور، برده
کورنمز مشغوليت واردر»

شو جمله ده «کورنور» کلمه سيله «کورنمز» کلمه سى «مشغوليت»
سوزينه وصفدر.

تورکلرک اڭ بيوک شاعرلرى عبدالحق حامد بک «مقبر» ده ديمش:

«همپاي سکوت روزگارى قارشده يورر طورور مزارى».

شو جمله ده «طورور» سوزى «مزارى» سوزينک صفتيدر.

تورکلرک اڭ بيوک معررلرى اڭ واقف مؤرخلرى مراد بک کبى بيوک
بر اديبده کلهجک زمان بنالرينى وصف معناسنده استعمال ايدر. اوزينک

آغراغی التون بهاسنه طورور “تاریخ ابوالفاروق” کبی غایت مهم اثرننده مرادبک جنابلری کلهچک زمان بنالرینی احياناً وصف معناسنه استعمال ایتمشدر.
 الڭ بیوک محرررمزدن اسماعیل بک غصیرینسکی، احمد بک آغایف، یوسف بک آقوره کبی ذوات — وصفڭ تجددی دوامی مطلوب صورتلرده کلهچک زمان بنالرینی استعمال ایدرلر.

بن اوان اونی یاشڭ بربالا ایکن، آنام آغزندن شویتلری یادلامش ایدم:
 مقابردن گذار ایتدم، عجائب مردمان کوردم
 قاره طوپراڭڭ آلتنده یاتور جسم بی جان کوردم.

شو بیتده یاتور کلمهسی “جسم” سوزینڭ صفتیدر.
 کلهچک زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایتمک یالڭز عثمانی شیوهسنه مخصوص دگلدر. لسانی درست، حسیاتی بیوک، متأثر، گوزل شاعرمز عبدالله افندی توقایف جنابلری “کوکل بیمشلی” نده دیمش:
 “آغار صو، طاتلی صالقون صافی عجائب چیشمه لر، کوللر،”

“قوافلقلرده صایرار صاندوغاچلر همده بلبللر.”
 شو جملهده آغار کلمهسی “صو” سوزینڭ، صایرار سوزی صاندوغاچلر سوزینڭ صفتیدر.

کلهچک زمان بنالری لسانمزه وصف معناسنده کثرتله استعمال قیلنور.
 تجددی، دوامی افاده ایسه، یالڭزکلهچک زمان بناسیل اولور. یازوچی، یازار، یازان وصفلری آراسنڭ کلی فرق وارد، برینڭ معناسینی دیگری افاده ایتمز.
 لسانمزه کلهچک زمان بنالرینڭ متعدد، مختلف استعماللری وارد.
 صرف نحومزڭ کتابلری او استعماللری، نه دندر، بیان ایتمه مشلر.

(۱) کلهچک زمان بنالری لسانمزه احياناً اسم اولور.
 فعللرڭ اسم کبی استعمال قیلنملری یالڭزکلهچک زمان بنالرینهده مخصوص دگلدر. کچمش زمان بنالریده احياناً اسم کبی استعمال قیلنور: دیدی قودی، توره دی، میراث ییدی، سوپورندی، طاراندی، اوزادی، کیلیدی کیتدی کبی.

۲) اوقور اوقوماز، آڭلار آڭلاماز، کورور کورمز، بيلور بيلمز، ياتار ياتماز، يانار يانماز، اولور اولماز کبی ايکی سوزدن مرکب بنالر — لسانمزده يا تيزلگی ياخود ضعيفلگی افاده ايچون استعمال قيلنور.

صرفمز، نھومز کتابلرنده شو استعماللرک هيچ بری بيان قيلنماش. کله جک زمان بنالرينک قازان شيوه سنه مخصوص دھا بر استعماللری واردر: يازارغه، کيلورگه، يازار ايچون، کيلور ايچون کبی. يازارغه، کيلورگه کبی بنالر يالکئز قازان شيوه سنه مخصوصدر. سطحی ملاحظه لره قناعت ايدر صرفيون بويله بنالری مصدر گمان ايتمشلر. اوقدر خطا فکری قبول ايتدکن صوڭ، اوقورغه، اوقوغه اوقو بنالری آراسنده بولنور فرقلری ده بيان ايتمک لازم ایدی. لکن او فرقلری بيان زحمتنه، نه دندر، تنزل ايتمه مشلر.

صرفمز نھومز ايچون يکي کتابلر يازمش مؤلف افنديلر لسانمزک اشتقاقلرندن، مشتقلرک معنالرندن احياناً غفلت ايدرلر. غفلتلری اکثرياً غایت فاحش خطا اولور.

مثلاً: لسانمزده ايتديگی، يازديگی کبی بنالر واردر. بويله بنالر، «تاتار صرفی» بياننه کوره، ماضی اخيرينه گی ياغی آرتدرلوب، حاصل اولمش صفت يا اسم بنالری ايمش. شو قدرده خطا شيلری يازار قلم لسانمزک همه قاعده لرندن همه اشتقاقلرندن غفلت ايدر ايسه ده، معنوردر. لکن ايتدکلری يازدقلری کبی بنالردن غفلت ايتمه مک هر حالده لازم ایدی.

ايتديگی کبی بنالر «گی» ايله «ايتدی» دن ترکیب قيلنمش ايسه، او بنالرک ايتدکلری کبی جمعلری، عجباً، نصل جزءلردن ترکیب قيلنمش اولور؟ اويله بنالرک مفردلرنده جمعلرنده لسانمزده هر وقت اضافه التزام قيلنمشدر. اگرده اويله بنالر «گی» ايله غائبدن ترکیب قيلنمش ايسه لر، اضافه معناسی بالکلیه باطل اولمازی؟ (اويله بنالردن قازان شيوه سنه اضافه سز استعمال قيلنور يالکئز بر طاشلاندق کلمه سی واردر.)

صرفمزک نھومزک بازارده وار شو کونگی کتابلری گوزل لسانمزک

قاعده لرینی نحوینی درست صورتده بیان ایده مه مشلر. احوال اجتماعیه مزی تصویر ایدر محررلرمز، رومان یازار ادیبلرمز، گوزل اشعار انشا ایدر شاعرلرمز اوزلرینک لسانلرینی برآز اصلاح ایتسه لر ایدی گوزل اولور ایدی. او وقت صرفمز نحومز کتابلری ده اصلاح قیلنور ایدی. شوکون «ادبیات» اسمی ویرلمش کتابلرک لسانلرنده، مسلکلرنده، روحلرنده بن راضی دگلم.

= ۴ =

ادبیاتمزک کله جگی.

شاولی دیگیز، یل اوره در،
یلکانن کیرگان کراب.
تون وکوندوز اول یوره در
یول بارا، یات ایل قاراب.
چیقدی یلار، قوبدی طولقون
ایل کرابن یل سوره
قایسی یوللر، نینده ی اوبقون
طارتا بزنی جان صوراب.

درمند

محترم شاعرمز درمند حضرتلرینک شو دورت بیتی — روسیا مسلمانلری شاعرلرینک، بلکه عموم تورک شاعرلرینک بلاغت لسانیه لر یله شو کونه قدر سویلنه بیلش گوزل شعرلرکده الک گوزلیدر.

بزم شو کونگی احوال اجتماعیه مزی احوال ادبیه مزی دقیق صورتده تحلیل ایدوب، اوزاقدن کورور کوزیله استقبالمزه اوزون زمان نظر ایتدکن صوگ، درمند حضرتلری دهشتلنمش کوکلیله امیدسزاک لسانیه اوبلیخ بیتلری سویله مش اولسه کرک.

شو کونگی حال مزی، همده شو حالمزک نتیجه سنده کله بیله جک دهشتلی استقبالمزی شو دورت بیتندن ده آچیق، شو دورت بیتندن ده مفید تصویر

ايدە بيلور سوز لسانمىزە بولنماسە كرك. لىكن شو دورت بىتدىن اميدىسزلك نظرى آڭلانماسە ايدى، كوڭللىرمىزە شو شىركى تائىرى دىھا گوزل دىھا قوتلى اولور ايدى، اميدىمىزى اوزىمىك، جانمىزى ايزىمىك بدلىندە، روىمىزە قوت، قلىمىزە امل، وجودمىزە جان وىرور ايدى.

شوكونكى ھالىمىزدىن دردىمىز شىركى تائىرىنە كورە،
ھايات دىڭىزىندە مىنىت ھاللىرىنىڭ كوچىلەۋىلە يىللىقلىرىنى كىيوروب ھىركىنە ھازىرلىنىش ايل قاراپى—اوز قوتىلەۋىز ارادەسىلە دىڭل، بلىكە ھىر طرفدىن اوينار داۋل اوراغان قوتىلە، دىھىشلى تولقونلار آراسىندە مەلۇم دىڭل يوللىردىن يات ايللارە قاراپ سورولمىكە، خراب ايدىر اوبقونلار آغزىنە اخيارسىز طارتلىق دە.
دردىمىز شىركى دىھىشلى تائىرى، شو درىست سوزلىرى بىزم شو كونكى ھىركىمىزىڭ كەلگەنە نظرىلە سويلنىمىش اولسە كرك. يوقسە، «قايسى يوللار، نىندى اوبقون طارتا بىزنى جان سوراپ» دىمىز ايدى. زىرا اولكى ھىركىلارنىڭ يوللىرى، ھەممىزى خراب ايتىمىش اوبقونلىرى بىزە دە، دردىمىز ھىزىرتلىرىنە دە ھەمە تفىصىلاتىلە مەلۇمدىر.

اولكى ھىركىلارنىڭ يوللىرى، اوبقونلىرى ھىقنىدە بورادە بىر ايكى سوز سويلەمىك زائىد اولماسە كرك.

شارى كرىم سىد الوجود علىه الصلاة والسلام ھىزىرتلىرىنىڭ واسطەسىلە انسانلارە تەلىم قىلىنىمىش اسلامىت گوزل شىرىعت اجتماعىە، غاىب گوزل شىرىعت عملىە ايدى. يعنى ھايات انسانىەنى اصلاح، ھىئەت اجتماعىە ھاللىرىنى تىرتىب يوللىندە عمل—اسلامىنىڭ اڭ مەھم مقصدى ايدى. بوڭا كورە، قران كرىم ھىئەت اجتماعىە اساسلىرىنى نىصل بىۋىك اھتىمالە بىيان ايتىمىش ايسە، مىنى مەاملەلارنىڭ اۋفاق جىزئىياتلىرىنى دە اۋ قىدر بىۋىك اھتىمالە بىيان ايتىمىش.

اجتماعنىڭ اصول كلىەلىرىنى، اۋفاق جىزئىياتلىرىنى عدالت، مىنفعەت، مىصلىھەت اساسلىرى اوزرىنە بىنا ايلەپ بىلور عمل—اسلامىت دە ھىر ھال دە اڭ مەھم مقصد ايدى. مىنىتدىن مىصلاھەتنىڭ بىعەد بدوىت عالمى اسلامىت روىلە بىر قاچ

سنه تربيہ قیلندقدن صوڭ، اڭ اول اوزلرينڭ حاللرينى اصلاحلرى، صوڭره ديگر دولتلىرى اوزلرينه قيصه بر مدتده تسخيرلرى بزم دعوامزه غايت گوزل شاهد اولاييلسه كرك.

صلاح، عمل دوام ایتمش مدتده اسلامیتک قوتی همان آرتدی، او وقت عالم مدنیتده الک بیوک ریاست اسلامیت النده ایدی. اگرده اسلامیتی عملدن آیورمش بر بلیه او وقت اسلامیت عالمنده ظاهر اولماسه ایدی، اسلامیتک قوتی، ریاستی همان آرتار ایدی، شو کون یر یوزینک اوزی ده، خریطه سی ده تمام باشقه بر رنگده اولوز ایدی.

لكن عالم اسلاميت ده عمل هم فعاليت روحى اوزاق قالماڊى: عجم
مدنيتى واسطه سيله رفاهيت، سفاهت، عشرت، بطالت طاعونلىرى حكومت
دا ئۆرلۈر يەنە، اغنيا طبقه سنه طامور صالدى. اسلام دولتى رينك، ظلم يولليل، توپلانمش،
وار قدر ثروتلىرى دولت منفعتلىرى نە دگل، بلكه حكومت دائىره رينك سفاهتلىرى نە
اسراف قىلىنور اوادى.

بوندن صوڭ عالم اسلاميت ده دها بيوك بر فتنه چي قمامش اولسه ايدى، يالڭز اومدهش طاعونلر اسلاميت وجودىنى، احتمال، خراب ايدى مزايدى. زيرا عمل هم فعاليت قوتيله ير يوزىنىڭ همه خزينىلر ينى ال ده ايدى بيله جاك دولت حكومت دائره لرىنىڭ نهايتى يوق سفاقتلر ينه ده بلكه تحمل اين بيلور ايدى.

قدر الہی قوتیلہ تدبیر قیلنمش فتنہ اویاندی: یالکیز نظریاتدن
وہمیانندن عبارت یونان فلسفہسی ترجمہ قیلندی، اسلامیتک ہم قلبی ہم دماغی
اک مہلک زہرلہ زہرلندی. اسلامیتک ہمہ علومی — عملی مادی بر پارہلک
فائدہسی یوق بیہودہ نظریات دائرہلرینہ محصور قالدی.

اسلامیتک شریعت اجتماعیہ سی، شریعت عملیہ سی — عملدہ اثری یوق
بر شریعت نظریہ، شریعت فرضیہ اولہق در جہلرینہ قدر ایندی. اسلامیتک
صافی ہم سادہ عقیدہ الہیہ سی علوم کلامیہ جہلیاتیلہ تلویث ہم تحریف قیلندی.
قلیلری دہ دماغلری دہ نظریاتیلہ خلافتاتیلہ مشغول فالمش اہل اسلام —

اجتماعی، اقتصادی، مدنی حاللری بالکلیه اهمال ایتدی، یعنی اهمال ایتیمه مجبور اولدی. شو اهمال اقتضاسیله اولسه **كرك**، عالم مدنیتده ریاست کرسیرینی اهل اسلام دیگر ملتله برافندیده، عاقبت، اسارت زنجیرلرینی گویا اوز الیه اوز اختیاریه اوزینک رقبه سینه طاقدی.

عالم اسلامیتده اولگی عصرلرده اویانمش او بیوک فتنه، برقاچ عصر دوامی برکه سنده، همه عالم اسلامیتی، مسجدلری، مدرسه لری، خانهلری، مجلسلری تاممیه استیلا ایتدی. معناسز، بوش بیهوده نظریاتدن بحث ایدر، بونک اوزرینه همه علمی انکار ایدر کلام کتابلری اسلام مملکتلرینک هر قطعه سنده تألیف قیلنوب، حکومت قوتیه ترویج قیلنور اولدی.

شو کون بز او کتابلری اوقور ایسه ک، تعجب ایدرز. او قدر بیهوده شیلری یازمش قلملره، او یله شیلری فکر ایتمش عقللره، او قدر اوفاق مسئله لره قناعت ایتمش عالملره، او مسئله لرک هیئت عمومیه سنده "عقیده اسلامیه" نامی ویرمش متکلملره بز او وقت البته استخفاف کوزیله نظر ایدرز.

آلکز غزالی کبی بیوک امامک قلمیله یازامش تهافتی، آلکز ابن رشد کبی گوزل متفلسف قلمیله یازامش تهافت التهافتی. سویله کز، زنه ار، شو ایکی کتاب کبی کتابلردن قیمتی وار بز سوز، فائده سی وار بر فکر آلنه بیلورمی؟ کورکز هندسه هیئت علملرینده اعتباری وار نصیر الدین طوسی قلمیله یازامش تجرید کبی کتابلری؛ کورکز او کتابلره مقابله یا مدافعه یولیه تألیف قیلنمش بیوک مجلدلری، حسابی یوق حاشیه لری شرحلری!

اسلامیت حق ایچون سویله کز، عقل صاغ ایکن، کوکل پاک ایکن، او یله هذیانلری او یلامق سویله مک یازمق ممکنیدر؟

اوقوکز ملا جلال کبی کتابلرده اک بیوک مغروریتله بیان قیلنمش "وجه خمس" لری، اوقوکز صفات، افعال الله، خلق افعال کبی مسئله لره اشاعره قلمیله یازامش سوزلری، اوقوکز شیعیلک سنیلک اختلافلرینده اوتانمازدن

سویلنمش غلورلی ادبسنلکلی! سوڭره، مقدس دیانت نامنه سویله ځز وارمیدر اوشیلرک جنوندن حماقتدن فرقلری؟

تفتازانی عصرندن سوڭ تورکستان، هندوستان، ایران، تورکیا، عربستان، روسیا مدرسهلرینی چکرکه صارانچه کبی استیلا ایتمش حاشیهلری شرحلری، عموماً فقه، کلام، منطق، اصول، تفسیر، نحو، صرف، حکمت کتابلرینه دائر یازلمش حاشیهلری شرحلری کورځزده، سویله ځز او کتابلرده عقلدن فکردن اسلامیتدن بر اثر بولنورمی؟

شو اون بش، یکرمی سطرده کوسترلشم سبیلرک هر بری اوز باشنه اسلامیتدن شوکنک، قونک، عزتک زوالنه مستقل سبب اولاییلدی. او سبیلر هیئت مجموعه سنک تأثیریه اهل اسلام طوکندی، طوتقون اولدی، همه عالم اسلامیت هر یرده هر جهتدن دیگر ملتلرک اللرنده اسیر کبی قالدی. او سبیلرک مهلک نتیجهلری یالڭز بونلر دگل ایدی، بلکه اسلامیتدن، شریعت اسلامیه دن، سنن نبویه دن اهل اسلامی محروم ایتدی:

دینی مدرسهلرده اسلامیتدن بر اثر قالمادی. تحصیللری یکرمی اوتوز سنه قدر دوام ایدر تورکستان، هندوستان مدرسهلرنده، اون اون بش سنه قدر دوام ایدر تورکیا، عربستان جامعلرنده صرف، نحو، منطق، کلام، حکمت، فقه حاشیهلری کتاب دیباجه لری اوقومقدن، همده وار قدر سلامتلیگی، اولدقچه گوزل اخلاقی بوزمقدن باشقه هیچ بر شی یوق ایدی.

تورکستان طرفندن، بخارا مدرسهلری کبی الک خراب بر منبعدن بزه سرایت ایتمش اویوک مرض بزم دینی مدرسهلرمزده دها زیاده فنا بر صورتله دوام ایتدی. زیرا درس اصوللری همان او اسکی اصول ایسه ده، طلبه لرک معیشت اصوللری اخلاق فسادینه دها زیاده مساعد بر حالده ایدی.

دینی مدرسهلر همه عالم اسلامیتده شویله ایدی. اسلامیت منبرلری ده بوندن گوزل دگل ایدی. اصلده کوکلره روح ویرمک، دین، ادب، قران تعلیم ایتمک وظیفه سیله تعیین قیلنمش منبرلرک امت اسلامیه بی اغفال ایتمکدن باشقه فائدهلری خدمتلیری یوق ایدی.

دينڭ مقدس ايكي حرمى — مدرسه لرى، جامعلرى — شويله ايدى. او حرم لره محبت ايتىش اعتقاد باغلامش اهل اسلام، او ايكي حرمك تربيه لرى بره سىنك اولسه كرك، هر شيدىن، هم ديندن هم دنيا دن محروم قالدى. اهل اسلامك شو كونگى مسكن تلىرىنى هر يرده اسارتلىرىنى استىسان ايتىز هر بر انسان — اسلاميته محبت، اهل اسلامى احترام يوليله سويلنىش شو سوزلىرى استبعاد ايتىزسه كرك. عالم اسلامك شو كونگى مسكن تلىرىنى اسارتلىرىنى اسلاميتك اوزيله توجيه ايتىمىن هر بر مسلم بزم توجيه لىرمى قبول ايدى بىلسه كرك. اسلام دولتلىرىنىڭ تارىخلىرىنه دقتله نظر ايدىن هر بر انسان — تارىخ صحيفه لرىنىڭ هر بىرنده بزم سوزلىرى تصديق ايدىر شاهدىلى كورسه كرك. اسلاميتك هم اهل اسلامك كل جكلىرىدىن اميد اوزمىش هر بر مسلم — اسلاميتك تارىخىنه استىبالنه شوزا وبىدىن شويله بر دور بىنله نظر ايتىسه كرك. بىن شو نظرى بازار ايكن، شو كونگى حالىنىڭ سىياسىلىر قىلمىل يازلىش كوستىرلىش سىبلىرىدىن غافل دگل ايدىم. سىياسىلىرك قىلمىل كوستىرلىش سىبلىر يوقارى ده بيان قىلىنىش سىبلىرك، بىنم نظرىم ده، فرغلىرىد. اگرده بزم سىبلىرىم زمىن حاضرلىش، يول آچىش اولماسه ايدى، سىياسى سىبلىرك اثرى بولماز ايدى. كلهك صحيفه لرك بىرنده شو مسئلەيه يىكىدىن قايتىسەق كرك. بوراده «ادىياتىرك كلهجى» مسئلەسنه دوام ايدەيك.

صوك زمانلرده عالم اسلاميت غفلتىدىن اوياندى، عالم اسلاميت ده انتباه باشلاندى دىمك جائز ايسە، انتباه اك اول توركياده باشلاندى دىمك ممكن اولسه كرك. لىكن او انتباه ملتك انتباهى دگل، بلكە حكومتك «انتباهى» ايدى. توركيا حكومتى ملت ده، دولت ده وار قىسورلىرى آڭلازدى، اصلاح چاره لىرىنى ده آرادى. فقط، موفق اولامادى. زىرا مملكتك اوزنده آرانىق بولنىق لازم چاره لرى طيشدىن آرادى.

مكتبلىرى، دىنى مدرسه لرى، جامعلرى، شرعى محكمە لرى، مشىخت اسلاميه، تىكه لرى، خلق ده دىانتى اوز حاللىرىنه برافوب، ملتك اجتماعى

حال لرندن دولتک اقتصادى حاجت لرندن تماميله غفلت ايتمش کي اولوب، حکومت اوز ينگ همه اجتهاديني يالکز سياسى، عسکرى مسئله لره حصر ايتمش ايدى. ملت ده سواد يوق. دينى مدرسه لره ديندن، علمدن، عقلدن، اخلاقدن اثر يوق. تنبلىگى غفلتى تلقين ايدر خطيب لرله مشغول منبر لره روح يوق. جاهل ظالم حا کملرله طولو محکمه لره حقوقدن، عدالتدن، حقانيتدن خبر يوق. شريعت اسلاميه خدمت ايتمک وظيفه لرينه تعيين قيلنمش مشيخت اسلاميه ده — اهل اسلامى غرب سياسيلرينک معرفتيله يا هوالريله ترتيب قيلنور قانونلردن نظاملردن مستغنى ايده ييلور قدر اهليت، اقتدار يوق. مشيخت اسلاميه اعضا لرنده — افاده سز «فتاوى» لرى بيک زحمتله مطالعه ايده بيلمکدن باشقه بر هنر يوق. دولتک همه خراجت لريني يوکله مش خلقک معيشتلرى احوال اقتصاديه لرى حقنده فکر ايدن آدم يوق.

يعنى الک مهم اصلاحات حقنه حکومت هيچ بر تشبث ده بولنمادى. طيش دن آلنمش اوفاق اصلاحات «خسته وجود» اوز رنده اهميتى يوق زينت کيى قالدى. اوفاق اصلاحاتک فائده لرى ده ضرر لرندن زياده دگل ايدى. زيرا غرب دن آلنمش اصلاحات آرقاسنده غربک همه فسادى، همه بوز و قلغى ده کلدى. عجمدن قالمش سفاهت، غرب دن آقمش فساد، برله شوب — خلقک ملتک ادبى اجتماعى حال لريني ده ا زياده بوزدى.

شو غايت آغر سوزى اثبات صد دنده، بلکه اثبات اقتدارنده دگلم. بوراده يالکز شو قدر ديه ييلورم که:

روم ايلي، آناتولى، سوريا، عراق کيى الک برکتلى قطعه لرى وار گوزل يرلرينى تجارتن زراعتدن عمارتن بالکليه محروم قيلوب خراب ايتمش، ابتدائى مکتبلرک حال رينه هيچ بر وقت التفات ايتمه يوب، ملتى سواددن تماميله محروم براقمش، بونکله برابر «خلافت کبراى اسلاميه» بى قورى دعوا دن باشقه بر سياست بر تدبير کورمه مش حکومت — ملتى مدنيت يول لرينه سوق ايده بيلدى. يعنى:

یالکڑ استانبولده دگل، بلکه شهرلرک قصبه لرک اکثرنده، قهوه خانه لر، قازینولر، قافه شانتانلر، قراخانه نامی ویرلمش لافخانه لر، لاقردی قلوبلری، بیراخانه لر حکومت علیه هم مشیخت اسلامیة مساعده سیله آچیلوب، اولده زحمت سومز خلق، شطرنج، دامه، طاوله، کاغد، قمار اویونلرینه، یاوروپا مسکراتلرینه، دیدی قودی قونشمه لرینه، نتیجه سی نزاع غوغا اولور «محبت صحبتلری» نه ده زباده عادتلندی. حتی شو «مدنیت» عائله خانه لرینه قدر سرایت ایتدی. سفاهتک، بطالتک شو قدرنده تقلید کفایه ایتمه مش کبی، خلق - عائله لری، بلکه بوتون ملتی خراب ایدر فحشیات جهتلرنده ده یاوروپایه تقلید ایتدی. هم حکومت هم مشیخت مساعده سیله فحشخانه لر، عموم خانه لر اوفاق بیوک شهرلرک هر برنده میدان آلوب، قانون حمایه سیله اولسه کرک، کیجه کوندوز، علنی صورته، حاجیلری، زائرلری، مهمانلری دعوت ایدر قدر قوت هم مدنیلک کسب ایتدی. فحشیاته ده زباده رواج ویرمک ایچون اولسه کرک، یتیم بالالری طول خاتونلری «قضا و قدر» مرحمتنه برافمش حکومت — فاحشه لری حمایه ایدر طبیبلر اردوسی تشکیل ایتدی.

سفاهت بابلرینک هر برنده یاوروپایه تقلید ایتدیره بیلن حکومت علیه هم مشیخت اسلامیة منتظم مکتبلر، علوم فنونک هر نوعنه هر قسمنه مخصوص جمعیتلر، ادبی محفللر، فنی مجلسلر، تجاری شرکتلر، صنائعک اعمالک اختلافنه کوره مختلف فابریقه لر کبی حیات هم مدنیت روحلری خصوصارنده، نه دندر، فکر یورمادی. قازینولره، قافه شانتانلره، مسکراته، فحشیاته مساعده ایدرک ملتی خراب اولمق وادیلرینه سوق ایده بیللمش حکومت هم مشیخت — تله غراف، تله فون، تیمور یول، واپور کبی حیات هم مدنیت طامورلریله سیگیرلریله وطنی معمور ایتمک غمنده، نه دندر، بولنمادی.

سفاهتدن فحشیاتدن صاقلامق، اخلاق پاکلنگنه وطن معموریتنه خلقلک راحتنه خدمت ایدر تدبیرلرده بولنمق اسلامیت ادبیه، شریعت اسلامیة روحنه ده زباده موافق ایکن، ملت ایچون سفاهت قاپولرینی الک کیلک صورته آچمش

حکومت هم مشیخت اسلامیه — معارف، صنائع، عمل، اجتهاد کبی جدی خصوصاً یاور و پایه تقلید ایتدرمک نشینلرنده، نه دندر، بولنمادی.

کوکئلری پارچه لامادجه ملاحظه سی تصویرى ممکن دگل شو حاللری بیاندن سکوت ایده یك. اوز ادبیاتمزك کله جگی حقنده بر فکر آلمق، بر شاهد کوسترمک ملاحظه سیله، بوراده تورکیا ادبیاتنه علی الاجمال نظر ایده یك. اولاً ادبیات عثمانیه ده قبول قیلنمش لسان مسئله سی.

تورکلرک یگی ادبی اثرلرنک لسان اکثریتله خطا هم ضعیف اولور. خطا — جمله لرک هم مفردلرنده هم ترکیبلرنده بولنور. «ادبی» نامی ویرلمش لسانلرنده تکلفی، افاده سزک عمومی بر حالدر. اسکی قلمله یازلوب حاضرلنمش هیئت، ریاضت، تشریح کبی فنونک لسانلرنده صحت بولنور ایسه ده، یاور و پا اثرلرندن یگی قلمله ترجمه قیلنور فنی ادبیات ده هر جهتدن گوزل هم درست لسان بولنماز. بعضاً «جنتک اسباب اجتماعیه سی» اسملی اثرک لسانی کبی تمامیه خطا، افاده سز، تکلفی اولور.

لسان ده الک ابتدائی رکن — درستلکدر، یعنی مفردلرک ترکیبک لسان قاعده لرینه تمامیه موافقتدر. ادبیات عثمانیه ده لسان درستلگی مطرد صورتده بولنماز. ترکیب — اکثریتله عجمی اولور؛ مفردلرنده خطا — کثرتله بولنور. باخصوص، یالکز یاور و پا تربیه سی کور و بده، عربیاتدن فارسیاتدن خبری آز آدمک قلمله یازلمش رساله، یا لسانیه سویلنمش نطق اولور ایسه.

درست لسان ده الک گوزل جهت — لسانک سامعلرینه، اوقوچیلرینه مفهوملیکیدر. جمله درست دگل ایسه، او جمله سوز اولماز، کلام اولماز. جمله آکلانماز ایسه، او یله جمله ادبی اولماز. آکلانمق ادبیلک ده الک مهم رکندر. لسان — عجمی ترکیبدن، اجنبی کلمه لردن نه قدر پاک اولور ایسه، او لسان او قدر گوزل اولور، او قدر ملی لسان اولور. ملی لسان ده درستلک، آسانلق بولنور ایسه، اشته او لسان ادبی لسان اولور، بلیغ لسان اولور. ادبیلک ده شو اوچ رکنی — درستلگی، آسانلغی، پاکلگی — اعتبار

ايدر ايسهك، ادبيات عثمانيه يي ادبيلككن تامميله محروم بواورز. لسانی — خلقك عمومته يا اكثرينه آكلانور گوزل بر اثر ادبيات عثمانيه ده بولنماز. عرب، فارس ادبياتنه سوقور تقيديك نتیجه سيدر! توركلرده وزنچيلر، بديعچيلر، عاشقنلر، مجنونلر، درويشلر بولنور. لکن گوزل شاعرلر، خلقك حاللريني ذوقلريني حسياتلريني گوزل تصوير ايتمش كاتبلر، اوقوچيلرينه پاك ذوق گوزل حسيات ويژه بيلور بيوك ادبيلر ادبيات عثمانيه دنياسنده يوق كبندر. «تورفنده مي طرفه مي» كبي ايكي اوچ اثرى استثنا ايدر ايسهك، ادبيات عثمانيه ده گوزل بر شى يوق ديمك ممكندر.

ادبيات عثمانيه ده لسان جهتيله بولنور قصور غايت بيوكدر. خلقك علومدن معارفدن محروميتي، مطبوعاتك غايت آغير حركتي، خلقك ادبياتنه ادبياتك خلقه ياتلغى كبي حالرك هر برى لساندن ناشيدر.

ثانياً، ادبيات عثمانيه ده كترله بولنور رومانلر، روايتلر مسئلەسى. توركياده شوكونگى ادبياتك اك بيوك قسمى كوكللى حكايله اردن، خيالى رومانلردن، عشق مناسبتلردن عبارتدر. رومانلرك، روايتلرك اكثريده توركلرك حيات مليه لرينه بر پاره لك مناسبتى اولمايوب، ياوروبا حياتنه، فرانسزلرك سفاهتلرينه فحشياتلرينه دائر اولور.

مدينه ك غايت بيوك درجه لرينه ترقى ايتمش ياوروبا خزينه لرته بولنور علوم، معارف، فنون، صنائع كبي جدى شيلره وار قدر همتلريني صرف ايتمك لازم ايكن، جديت دنياسندن طاشلانمش عشق رومانلريني سفاهت حكايله ريني ترجمه ايتمك. توركلرك نه سياسى، نه دينى ادبى، نه اقتصادى حاللرينه هيچ بر وجهله مناسب دگل ايدى.

ياوروبا فلميله تاليف قىلنمش رومانلرك اكثري بالان عشقه اوفاق عادتلرله طولو اولوب، مدينه دنياسنده وار فسادى، وحشيتى تصوير ايدر. اويله رومانلر عفت هم ادب دائره لرندن اوزاق اولوز. اويله رومانلرك برى گوزل فلمه يازلمش اولسه، بيانده بولنور سحر قوه سيله، اوقوچيلرك عقللرينه

کوځلارینه تأثیر ایدر، گوزل اخلاقی، وار قدر ادبی ضائع ایدر، حقیقتلره فارشی انسانک کوځلنده صافلانور احترامی کسر ایدر، انسانک کوځلنه فکرینه زهر القا ایدر، صاغ فکر، طوغری نظر، سلامت محاکمه انسانده قالماز.

یاور وپا ترقی ایتدی، لکن رومانلریله روایتلریله دگل، بلکه تجارکیل، جدی عمللریله، صنائعیل، علومیل، معارفیل ترقی ایتدی. عشقی رومانلرک، خیالی روایتلرک مدنیت حرکتلرینه سکت، حیات پاکلگنه خلل ویرمکدن باشقه نتیجه لری البته یوق ایدی.

هر بر ملتک حیاتیله ادبیاتی آراسنده بیوک ارتباط وارد. ملتک حیاتی ادبیاتنه، یاخود ادبیاتی حیاتنه تابع اولور.

اولگی عصرلرده اسلامیت فتوحاتله سیاستله مشغول ایکن، ادبیات اسلامیه فائدلردن، شجاعتدن، غلبه دن، غنائمدن، آتلردن سلاهلردن، سیوفدن بحث ایدر ایدی. او وقت اهل اسلامک افکار عمومیه سی غایه ملیه سی بوندن عبارت ایدی. سوکوره عالم اسلامیتده سیاست، فتوحات طاشلانندی، کبار طبقه سنده رفاهیت، سفاهت، ذوق، صفا، عیش، عشرت باشلانندی. خصوصی هم عمومی مجلسلرده سوز اکثریاً قزلره، اوغلانلره، شرابلره، غنالره، رقصلره دائر اولور ایدی. بوکا کوره او وقتک ادبیاتیده می و محبوبدن، قد و قامتدن، زاف ابرودن بحث ایدر ایدی.

ادبیاتک الگ گوزل وظیفه سیده ملتک افکارینه احوالنه ترجمان اولمقدیر. لکن فرانسه رومانلرندن، ایتالیا جنایتلرندن ترجمه طریقیله وجوده کلمش ادبیاتده ملتک افکارینه احوالنه ترجمان اولای بیلیمک فضیلتی البته بولنه ماز. او یله ترجمه لرده یالکیز تلقین قوتی بولنور. یاور وپاده وار اخلاقی، عادتلی، سفاهتی، جنایتلی او قوچیلرک دماغلرینه کوځلارینه ساحرانه تلقین ایدر، ساده لگی، پاکلگی صاغلی بوزار، ملیتی معنوی صورتده محو ایدر. دیگر لساندن ترجمه قیلنور عشق رومانلرینه، خیالی روایتلره بنم نظرم شودر. مدنیت یوللرینه بزدن بایتاق ایلمک یونه لشم تورکلرک ادبی لسانلرینه،

رومانلرينه دائر نظرمى يازدم. اوز ادبياتمىزنىڭ كلەجى حقنىڭ بىر سوز سويلەمەك داۋىيە سويلەيدى.

شۇ كۈنگى ادبياتمىزدە، عياض افندى اسحاقى، فاتح افندى اميرخانى كىيى ادبىلەرمىزنىڭ اثرلارنىڭ لسان جەتتەلە درىستلىك يوقىدىر. عربى فارسى كلەملەر يالڭىز دىشمەنلىك فەلسەفە سويلە يازلور اثرلەرمىزنىڭ لسانلىرى دىھا بدىر اولور. سوادى وار آدملىرى ھەر بىرىنىڭ آڭلاتمىقى دىھانلىق يازلور فەنى رسالەلىرى، سىياسى ماقالەلىرى، دىنىي اثرلىرى لسانلىرى احياناً ھەم خىلا اولور، ھەم آڭلاتماز اولور. عادى سوزلەرمىزدە، ھەمدە جەريەلەرمىزنىڭ ستونلارنىڭ قەبۇل قىلىنۇپ كېتىشى لسان — ا كثرىتەر وىلاشماش لسان اولور. جەريە ماقالەلەرنىڭ، عادى صەجىتلەردە حاجت اقتىضاسىلە دىگەن، بىلكە يالڭىز عادت ھەكىملە ايندى روس سوزلەرىنى بايتاق استىعمال ايدىرىز.

شۇ كۈن اھمىيىتى يوق كىيى كۈرنۈر شۇ ھالنىڭ عاقىبىتى گۈزەل اولماسە كەركى. شۇ ھال — لسانمىزنىڭ اوزىنىڭ بولنۇر قىسور دىگەن، بىلكە ادبىلەرمىزنىڭ قەلملەرنىڭ مەحرەلەرمىزنىڭ نظەرلەرنىڭ بولنۇر بىر مەسەلەدە، بىر التىفاتسىزلىكىدىر.

ادبياتمىزى آسانلاشدىرمىقى دىھانلىق خىلا لسانىدە قەبۇل ايدىر ايسەك، عربى فارسى كلەملەر يالڭىز دىشمەنلىك فەلسەفە سويلە روس سوزلەرىنى استىعمال ايدىر ايسەك، ھەم زەھمەتلىرىڭىز كەلگەن كۈنلەردە بېھودە چىقار.

لساننىڭ آسانلىقى سادەلىكى گۈزەلدۇر، بىلكە لازىمدۇر، لىكىن آسانلىق اىچۇن خىلالى شەرت دىگەندۇر. آسان لسانلە خىلا لسانى فەرق ايتىمەيۇپ، آسان يازمىقى بېھانە سويلە خىلا يازمىقى مەقبۇل اولماسە كەركى.

سوادى وار ھەر بىر آدم فەھم ايدىر قەدر آسان اولور ايسە، بىيان ھەم لسان قەئەدەلەرىنى ھەر جەتتەلە طوغرى كۈر قەدر درىست اولور ايسە، اشته اويۇلە لسان ادبى لسان اولور.

لساننىڭ ادبىلەنگەندە اڭ مەھم رەكن ايكىدىر: (۱) آسانلىق، (۲) درىستلىك. شۇ ايكى رەكندىن اڭ مەتبەرىدە درىستلىكىدىر. درىستلىك سوزنىڭ سوزلەنگەن، آسانلىق ايسە، سوزنىڭ يالڭىز بلاغتە شەرتدۇر.

لسانك ادبيلگى — علمى اصطلاحلىرى قوللانمىق، ياخود عربى فارسى كىي يات سوزلىرى آلمىق معناسنده دگلىر. حاجت يوق ايكن، يات سوزلىرى آلمىق نكاف اولور، اورون سز آلمىق بيوك خطا اولور.

بنم نظرمده اك بيوك ادبيلك آسانلىق ايله درستلكده اولور. آسانلىق مفردلر اك اوزلسگيله، ياخود تركيبيك گوزلنگيله اولور.

اك بيوك اديب — معناسى گوزل، روحى بيوك بر اثرى اك آسان، اك درست لسانله تأليف ايدن آدمدر.

اويله بيوك اديبلىرى اويله بيوك اثرلىرى بزم ادبياتىز عالمى كلهجك كونلر اك بزنده بلكه كوره بيلور، اميد ايديهك. لكن لسان درستلىگى هر حالده اك بيوك شرطدر. بونكله برابر، لسانىز اك ساده لگىده، يعنى يات سوزلردن پاكلگىده ممكن قدر مطلوبدر.

بعض معنالىرى افاده دن لسان ياخود قلم عاجز اولاييلور. او وقت عربى، فارسى، روسى، فرانسوى كىي يات سوزلىرى آلا بيلور. عيب دگلىر، احتياج هر لسانده بولنور. ضررىده آغزلىقىده يوقدر، زيرا بو كون ياتلىق حسييله آكلانماش سوز يارين اوز اولورده آكلانور. مفردلر ياتلىقى موقت بر آغزلىقىدر، كيتدكجه، انشاء الله، زياده لسهجك منتظم مكتبلرمز بر كه سنده، لسانىزه قبول قيلنمىش عربى فارسى كىي يات سوزلر اوز مالىز اولور. لكن شو كونگى لسانىزه درستلك بولنماز ايسه، شو كونگى ادبياتىز كلهجك ادبياتىزه نيگز اولمىق شرفندن البته محروم قالور، بلكه طاشلانور. بونكله برابر، ادبياتىزه غايت بيوك سكه ويروور، كلهجك كونلرده زحمتلر ايجاب ايدر.

شو كون روسياده نشر قيلنور اوراق بيوك رساله لرك ا كثرنده مفرد هم جمله خطالىرى آز چوق بولنور. قلم فصورى دگلىر، بلكه مؤلف اك يالگىز بر مساهله سيدر. لكن غايت گوزل لسانىز هم كلهجك ادبياتىز حرمتنه، مساهله ايتمه مك البته تيموشدر.

اونوتمايق، توركستان اك توركلر اك اسكى اثرلرنده، همده توركلر اك شو

کونگی اثرلرنده بزم لسانمز، صرف نحو قاعده لريله برابر، گوزل صورته کمالنه ایرشمشدر. همت اییه لری دیگر ملتله طاع طاش آستلرندن یات اسکی اثرلری چیقاروب استفاده ایدرلر ایکن، اوزمژک میدانده وار گوزل اثرلومزی ایهال ایتمک بزه عیب اولسه کرک.

شو کونگی لسانمز — روسک اسکی لساننه قیاس قیلنه ماز. روسک اسکی اثرلرنده لسان جهتیله قصور اگر بولنمش ایسه، شوکون بزم لسانمزه ده بولنمق لازم اولماسه کرک. شوکونگی ادبیاتمزه وار قصورلرک هر بری موقت صورته عفو قیلنه بیلور، لکن لسان خطاری عفو قیلنماسه کرک.

شوکون نشر قیلنور کتابلرک هر برنه لسان درستلگی شرط قیلنسه یارار ایدی. ابتدائی مکتب کتابلرنده لسان درستلگی، آسانلغی، یات سوزلردن ممکن قدر پاکلگی شرط قیلنمق البته تیوشدر. کتابک لسانی درست دگل ایسه، او کتابی مکتب پروگرامنه قبول ایتمک جائز اولماسه کرک.

ادبی هم عادی لسانمزه، کتاب، رساله، جریده لرمزه یات سوزلردن ممکن قدر پاکلک گوزلدر، بلکه تیوشدر. لکن لسانک درستلگنه جنایت ایتمه مک، افاده سنه خلل ویرمه مک، تکلف بولنماق، عربی فارسی سوزلره یالکیز دشمنلک فلسفه سیله اولماق شرطلريله اولور ایسه.

ضرورت یوق ایکن، لسانک یات سوزلردن ممکن قدر پاکلگی مطلوبدر. لکن هر جهته درستلک اک برنجی شرطدر.

سوزدن، یازودن اک مهم مقصد آکلاتودر. اک ادبی لسان — اک آسان صورته افاده ایدر لساندر. ادبیک ده درستلک اک برنجی شرطدر؛ آسانلغی، پاکلک اک گوزل زینتدر. حاجت یوق ایکن، یات سوزلری آلمق، ضرورت بوانور ایکن، یات سوزلردن صافنمق هر بری تکلفدر.

ادبیاتمژک لسانی مسئله سنده بنم فکرم شودر: درستلک، پاکلک، آسانلغی. لسان مسئله سی صوگنده، ادبیاتمژک مندر جاتی مسئله سنه کلور ایسه مک، مکتب کتابلری، نیاتر اثرلری، عشق رومانلری حقنده فکرمی عرض ایده یم.

لسان درستلگی شرط قیلندقدن صوڭ، مکتب کتابلرینڭ مندر چاتنه دها زیاده اهمیت ویرمک تیوشر. مکتب بالالرینه ایمان، علم حال، اخلاق تعلیمی ایچون یازلمش کتابلرڭ اکثرنڭ باهمه سنه آز چوق خطالر هم مناسبتسنز لکگر بولنور. یاش بالالر ایچون یازلمش کتابلرده غسلڭ موجدلرینی، حیض نفاس بابلرینی، فرض واجب اختلافلرینی، قضا قدر سرلرینی، خلق افعال مسئله لرینی، زیاده عینیت بحثلرینی، خلافت ترتیللرینی، کوزدن عقلدن غائب شیلره متعلق اعتقادڭ تفصیللرینی بیان ایتمک هیچ بر صورتله مناسب اولماسه کرک.

مکتب بالالرینه تعیین قیلنه جق اخلاق کتابلرینی وعظ لسانیله، مسکنت قلمیله، زاهدلک فلسفه سیله یازمق مناسب اولماسه کرک.

تاریخ مقدس کتابلرینی «انبیا کوندورمک، عذاب ایندورمک، انسانلری خراب ایتدورمک، نبیلرڭ کتابلرینی معجزه لرینی سنه ارینی صایمق» اصولیه یازمق — تاریخ مقدسدن حاصل اولا بیله جک فائزلری بالالره افاده ایتمه سه کرک. بلکه تاریخ مقدسی اخلاق هم دین تعلیملرینه وسیله قیلمق، بیوک نیلاری اجتهاد، صلاح، استقامت، امانت، حکمت نمونه لری کبی کوسترمک، تاریخ مقدس قصه لرینی بالالرڭ روحلرینه عقللرینه مناسب حصه لره خدمت ایتدورمک یولیه یازمق تعلیم اصولنه ده تاریخ مقدس مقصدینه ده دهاز یاده سیله موافق اولسه کرک.... ادبیاتمزه شو کون وار، بوندن صوڭده بلکه دها زیاده بولنه جق تیاتر اثرلری، عشق رومانلری حقنده بنم فکر تورکلرڭ رومانلرینه، حکایه لرینه دائر یوقاری ده یازلمش سطرلردن کورندی.

دینمزی دینامزی خراب ایتمش اولگی حالمدن کله جک کونلرمز ایچون عزت درسلری آلوب اویانمش ایسه ک، شو کونگی دینی اجتماعی حاللرمزه انتباه کوزیله نظر ایدوب مدنیت یوللرینده ممکن قدر جدیتله حرکتڭ ایندی ضرورلغنه قناعت ایتمش ایسه ک، ادبیلک نامی ویرامش هر بر اثری یالکتر اجتماعی فائده سیله، فائده لرینڭده جدیلگیله اهمیتیله تقدیر ایدرز.

ادبی اثر — بزم شو کونگی حاجتلمزه موافق گوزل هم عملی برر

فائده ويره بيلور ايسه؛ عمل، اجتهاد، پاكلك، امانت كى اڭ جدى شيلره
بزى كوندوره بيلور ايسه؛ طاملرمرزه توركلك قانى، كوڭلمزه فعاليت جاني اوره
بيلور ايسه، اشته شويله بر اثرڭ قيمتى بزم نظرمرزه غايت بيوك اولور. —
يوقسه، روس رومانلرينه تقليد يولنده يازلمق حسيله، ديگر ملتڭ بيوك
خسته لكارىنى بزه سرايت ايتدرمكدن باشقه فائدهسى يوق اثرلر؛ ياخود
يالان محبت، بوزوق عشق زهرلريله كوڭلمزى زهرلهمكدن باشقه ثمرهسى
يوق رومانلر — بزم شو كوڭلى حاجتلمرزه موافق اولماسه كرك، كلهك
كونلرده مطلوب سعادتمرزه يول آچماسه كرك.

صافی سویو، حقیقی محبت البتہ مقدسدر، بولنه بیلور ایسه، گوزلدر،
لسکن بزه معلوم شو مدنیت دنیا سنده غایت آذر. یالان محبت، بوزوق
عشق ایسه، سفاهت قاپوسدر، سقالت رهبریدر.

درست، ادبیات دنیاسنده غایت مؤثر فاجعه‌لر، اڭ گوزل تاریخی رومانلر، بیوک.حسیات ویره بیلور اثرلر بولنور. بلیخ قلمله، عقیق لسانله یازلمش ایسه، اويله ادبیاتی مطالعه ایتمک آز چوق فائده ویره بیلور. لکن شو کونگی مدنیتڭ سفاهتی دنیاسندن آلمش رومانلر، «شنت کلور» کبی ئه‌کیه‌تلر، «کوک قوش» کبی معناسی افاق حکایه‌لر- بزه نسبتله فائده‌سز شیلدر. «شنت کلور» کبی ئه‌کیه‌تلرینه، سفاهتله طولو رومانلرینه شو کونگی مدنیت دنیاسی جنون درجه‌سنده اهتمام ایدر ایسه‌ده، بزه، یعنی اسلامیت عالمنه تورک بالالرینه اويله جنونلرڭ اويله اویونلرڭ هیچ بری مناسب اولماسه کرک. معارف، صنائع، تجارت، سیاست کبی اڭ مهم اساسلری، طبیعت‌ده وار همه خزینه‌لری اوز الله قبض ایتمش مدنیت دنیاسی بر قاچ ساعتلرینی بایتاق ماللرینی اوزینڭ ئه‌کیه‌تلرینه یوقبار اویونلرینه صرف ایدنه بیلور ایسه‌ده، مدنیتڭ اڭ مهم اساسلرینی اڭ ضرور حاجتلمزی براقوب یالڭز اویونلرینه آلدانمق بزه عیب اولسه کرک.

مدنیت دنیاسی ترقی ایتدی، درست. لکن یوقبار نه کیه تلریله، سفاقت.

رومانلریله دگل، بلکه معارفیله، صنعتلریله، تجارتیله، هر خصوصده فوق العاده اجتهادیه ترقی ایتدی. ترقیات یوللرنده اوز باشمزه حرکت ایدهز ایسهک، مدنیت دنیاسنه تقلید ایدهک. لکن یالکثر کیوم سالوم مودالرنده، معامله عادنلرنده، استراحت اویونلرنده، سفاهت بابلرنده، بیمک ایچمک اصوللرنده دگل، بلکه علوم، معارف، صنائع، تجارت کبی جدی شیلرده تقلید ایدهک. اللهاک کیاک دنیاسنده بتمز توکنمز آثار طبیعیه وار ایکن، مدنیت دنیاسنده نهایتی یوق علوم، معارف، صنائع اثرلری بولنور ایکن، سفاهت یا عشق رومانلری ترجمه ایتمک، زیفا بوییدن کوز قاشدن اصل طاشدن اویون کیچهلرندن محبت حکایه لرندن بحث ایدر اثرلر یازمق — بزم شو کونگی دینی اجتماعی حاجتلمزه نسبتله خدمت اولماسه کرک.

هر شیدن محروملغمزی، مدنیت دنیاسنده اعتبارسرلگمزی هر برمز اعتراف ایدرز. ایکی اوچ سطرلق مقاله یازا بیلور ایسهک، اک اوّل ملتیزاک فقیرلگندن دونلگندن نادانلغندن مطبوعات صحیفه لرنک هر برمز شکایت ایدرز. اعترافمز، شکایتمز درست اولور ایسه، مدنیت دنیاسنده بولنور علوم، معارف، فنون، صنائع کبی اک مهم حاجتلمزله اشتغال ایتمه یوب، سفاهت دنیاسنده بولنور عشق رومانلریله محبت حکایه لریله اویون کیچه لریله اشتغال ایتمک معقول اولماسه کرک.

بز (یعنی اسلامیت عالمی) اولگی عصرلرده سیاست، ریاست صاحبی اولوب، مدنیت، هبری ایدک. صوگره یونان خرافاتیه کلام جهلیاتیه اشتغال ایدر اولدقده، عاقبت هم دیندن هم دنیادن محروم قالوب، ریاست کرسیلرندن ایندک، سیاست میدانلرندن چیقدق. ایندی بوندن صوگ، هر شیدن محروملغمز حالنده، عشق رومانلریله محبت حکایه لریله مبتلا اولور ایسهک، بطالت دنیاسنده قالور ایسهک، شو بطالتاک عاقبتی بیاک دفعه بدتر اولا بیلسه کرک.

اخلاقده، عادنلرده، حرکتلرده، مودالرده روسلره فریکره تقلید شرفنه رغبتمز کبی ادبیاتمزده روسلره تقلید ایدر ایسهک، یعنی محترم شاعرمز

درمند حضرتلرينڭ سوزى كېي «يات ايللره قاراب كيچه كوندز يول كيدر ايسهك» يللر چيقار، طولقون قوبار، يات ايللرده، دهشتلى اوبقونلار آراسنده «ايل كاراي» خراب اولور.

ديگر ملتڭ حياتندن آلنمش رومانلري، سفاقت دنياستندن آلنمش حكايهلري ترجمه قيلوب، «معيشت» اصوللريني، سفاقت يوللريني ملتزمه تلقين ايدر ايسهك، اشته او وقت آز مدتده معنوي صورنده انقراض، هم معنوي هم مادي افلاس! اويله رومانلر ملتى معنوي قوتله مسخ ايدرلر. رومانلرڭده گوزللري، يعنى اخلاق هم حسياتى ترييه ايده بيلجكلري بلكه واردر.

رومانڭ لسانى درست، آسان، هم پاك اولور ايسه؛ بياني كوڭللري سحرلر قدر مؤثر هم عفيف ايسه؛ رومانده تصوير قيلنمش احوال — ملتڭ حياتنه عادتلرينه تامميله مطابق ايسه؛ انسانلرڭ احوال روحيهسى اڭ درست اڭ دقيق صورته تحليل قيلنوب، رومانڭ «بطل» لري ملت بالالرينه اڭ گوزل جهتلر نمونه اولاييلور ايسه، اويله رومان هم ادبي هم تاريخى جهتلريله فائده ويره بيلور. اويله رومان لذتله اوقونور، انسانڭ كوڭلنه عقلنه طبيعته كوره تاثير ايدر ايسهده، اكثر يتله تهذيب يولنده تاثير ايدر. بويله رومانلر بلكه بولنور. لکن بن رومانلرڭ اكثرى حقنده نظرمى شو كونگى حاجتلمزڭ طلبنه، شو كونگى فلملرڭ درجهسنه، طامورلرمزده آفار فانمزڭ مزاجنه كوره يازدم.

دينى، اجتماعى حاللرمزه انتباه كوزيله نظر ايدر ايسهك، ديگر ملتلر آراسنده شو كونگى اعتبارمزي قيمتمزي انصافى ميزانييله تقدير ايده بيلور ايسهك، همه قصورمزي وار قدر عيبارمزي اعتراف كوزيله كوردكن صوڭ اصلاح وجوبنه ايندى قناعت ايتمش ايسهك، همه حاجتلمزى طلب يولنده جد يتله حركت ايدهك اولور ايسهك، بوتون اجتهادمزي همه قوتمزي علوم، معارف، صنايع، تجارت كېي يالڭز جدى شيلره حصر ايتمك لازم اولور. ادبياتمزيده شويله. — طبيعیه، رياضیه، اجتماعیه كېي اڭ مهم علومدن

ادبیاتمزه بر کتاب یوق ایکن، مکتب مدرسه لرده تعلیم کتابلری منتظم دگل ایکن، «طاش قوناق» لر — «آغاچ ملا» لر — «قارت حضرت» لر — «سنتچی بابای» لر..... حاجتلمزك طلبنه موافق اولماسه كرك. لسان درستلگی ده بولنماق جهتیه، اویله کتابلر لسان ترقیاتنه ده خدمت اولماسه كرك.

شو سوزلرمی بازارده وار اثرلردن شکایت طریقیله، باخود اویله اثرلرک انتشار یوللرینی باغلامق دعواسیله یازمادم. بازار اولدقن صوگ، البته هر شی بولنور. هر آدم اوزنده وار استعداد قوتیه حرکت ایدر. بلله تریتلر حکایه، رومان تألیف ایدرلر؛ فیلولوغلر اسکی ده یازلمش اثرلرک تحلیلاتیه اشتغال ایدرلر. دیگر ملتله تقلید آرزوسی بزی ده او یوللره البته سوق ایدر. بنم بوش لافلرم تقلید قوتی قارشوسنده، بیلورم، معناسز هم تأثیرسز قالور. هر قلمک حریت ذاتیه سی جهتیه محاکمه ایدر ایسه ك، درست، شویله اولور. لکن خلق نظرینه عرض قیلنه جق اثرلرده قلمک حریت ذاتیه سی معتبر دگل، بلکه اثرک فائده سی معتبردر. لسانی خطا، روحی اوفاق حکایه لرک، بطالت، سفاهت دنیاسندن آلمش رومانلرک البته فائده لری یوقدر. فائده لری بولنه بیلور ایسه، او فائده لر اک اولگی حاجتلمز جمله سندن دگلدر.

بزه مدنیت دنیاسنده وار مکتبلره کلیه لره کلیتلی صورتده هجوم قیلوب، شو کون معارف دنیاسنده بولنور همه علومی همه فنونی تحصیل ایتدرمک اک اولگی اک مهم حاجتدر. ادبیاتمزی ده مکتب کتابلردن ابتدا قیلوب، بیوک کلیه لرده تربیه کورمش یوزلرجه بیگلرچه مقتدر یگیتلرک گوزل قلملردن علوم، فنون ادبیاتی حاضرلتمک، یعنی اویله یگیتلری حاضرله مک ضروردر. اهل اسلامک هر برینی عمل، هم اقتصاد یوللرینه عادتلندرمک، آتق کیشه ك ایکمک ایچون صافلانمش ایکی تینک برینی مکتب یولنه طوتمق لازمدر.

شو کونگی مدنیت میدانلرنده نجاتمز یالکز بونگل اولور. یوقسه، لسانی خطا، روحی اوفاق حکایه لردن، بطالت هم سفاهت یوللرینی گوزل صورتده تصویر ایدر رومانلردن ادبیاتمزی ابتدا ایدر ایسه ك، مدنی

ملتلره يالگىز كيوم مودالرنده اويون كيچهلرنده تقليدايدىر ايسهك، ادبيانمىزكده استقبالمىزكده عاقبتى فنا اولور.

ديگر ملتلك تاريخلرنده كلوب كچمش خطالرى تكرار ايتمك، مدنى ملتلرده بولنور حاللك هر برينه تقليد ايتمك لازم اولماسه كرك. شكر ايدىهك، بزم وجودمز، قلبمز، دماغمز دها زياده صاغدر. كوزمى پردهدن، فكرمى عقلمى قيوددن آزاد ايدىه بيلور ايسهك، مدنيت يوللرنده پاك ايكن صاغ ايكن حركت ايدىه بيلور. شو حقيقتى تاريخك شهادتيله اثبات ايدىهيم.

= ۵ =

مدنيت دنياسى ترقى ايتمش ايكن، اسلاميت عالمى نيچون ايندى؟

مدنيت دنياسىله اسلاميت عالمى آراسنده شو كون غايت بيوك تفاوت واردر. برى، بوندن صوك هيچ بر وقت اينمهك عزميله، رياست، سياست، حاكميت كرسيلرنده متمكن اولمش؛ ير يوزنده وار همه خزينه لره استيلا ايدوب بوتون قوتى يالگىز اوزينك الله آلمش. ديگرى اسير كى حيات سياسيه دن تماميله محروم قالمش؛ اوز اشلرينى اوز باشينه اداره ايتمكدن عاجز اولمش؛ اوز خانه سنده اوز ملكنده اوز اختياريله تصرفى حقوqlرندن منع قيلنمش؛ محجور كى هر يرده ديگرلك تحت اداره سنده قالمش.

كون كى معلوم شو دهشتلى تفاوتك، البته، بر سببى واردر. اسباب فرعيهسى هر نه قدر متعدد اولا بيلور ايسهده، اصل سبب هر حالده البته بردر؛ لكن او سببى آچيق صورتده كوسترملك كوچدر، غايت آغيدر. عموميتله، تاريخى واقعه لرك اجتماعى حاللك حقيقى سببلرينى طوغرى تعيين ايتمك مشكلدر. مدنيت دنياسى اجتهاد ايتدى، علوم معارف قوتيله طبيعتى ده بوتون ملتلى ده اوزينه تسخير ايتدى. اسلاميت عالمى ايسه، او ائناده عطا لده غفلت ده قالدى.

بوگئا كوره، مدنيت دنياسى ترقى ايتىش ايكن، اسلاميت عالمى ايندى.
بوميدر اصل سبب؟

اصل سبب شو ايسه، بزينك اجتهدينه، ديگرينك عطاالنه سبب نهدر؟
علوم، معارف نورى مدنيت دنيا سنده سكرنچى عصر اخيرلرنك باشلاندى.
او وقت باشلانمش معارف نورى او قدر عصرلر امتدادنده نيچون قوتسز
قالدى؟ باشلاندىچە نيچون هر دفعه سونه كلدى؟ ۱۶ نچى عصر ابتدالرينه قدر
معارف نيچون جان آلامادى؟ ترقيات اثرلرى نيچون غومويت كسب ايدىمدى؟
۱۶ نچى عصر ابتدالرينده آلمان ياده باشلانمش رفورماسيون برکە سنده،
مدنيت دنيا سىنك عقلى، فكري قيود روحانيه دن، روحانيلر النده اسيرلكنن
آزاد اولدى، علوم معارف كيڭ نفس آلا بيلدى.

اوافق مسئلهرله باشلانمش رفورماسيون فيصه مدتده بيوك قوت كسب
ايدوب، مدنيت دنيا سنده كليلى اهميتلى برکەلر احسان ايتدى: انسان اوزينك
انسانيتنه، عقل اوزينك رياستنه، استقلالنه، حريتنه، نفوذينه نائل اولدى.
بوندىن صوڭ عالم وجودك نهايتى يوق فضا سنده انسانك عقلى سرعتله حرکت
ايدوب، طبيعتك همه خزينه لرینی بوتون سرلرینی كشف ايتيمه باشلادی.
قاتوليكلرك قاتول اللرندىن انسانك قوه ادراكيه لرى قوه عمليه لرى قوتولدى،
انسان هم علوم هم عمل يوللرنده نشاطله حرکت ايدر اولدى؛ كنيسه ديوارلرى
ايچنده، پاپالرك اللرنده عقل محبوس ايكن ممكن اولمامش ترقيات اثرى صوڭ
عصرلرده بوگئا كوره آسانقله حاصل اولدى.

كنيسه سلطه سندن عقلك نجاتى برکە سنده مدنيت دنياسى ترقى ايتدى.
او وقت اسلام مدرسه لرى كتب كلاميه حاشيه لرینی مطالعه ايتمكله مشغول
ايدى، اسلام قلملرى متون شروح حواشى يازمق هوسيله مبتلا هم مغرور ايدى.
او وقت عالم اسلاميتده اهل اسلامك عقلى، فكري مقلد فقيه لرك مغرور
متكلملرك اللرنده طوتقون ايدى. بوتون دماغى استيلا ايتمش سكته تاثيريله
اولسه كرك، عالم اسلاميت جانشز، حرکتسز قالدى، ايندى!

بيوك ره فورماتور مارتن لوتهرڤ او تاريخى كونلرى — دولت عثمانيه سلطانلرينڤ اڭ بيوكى سلطان سليمان قانونى كونلرينه مصادف ايدي. يعنى او وقت نصرانيت دولتلرى اسلاميت دواننه نسبتله ضعيف ايدي. لىكن مارتن لوتهر كى بيوك مجدڤ بر كه سيله نصرانيت عالمى ترقيات يولنه يوز طوتدى؛ اما ابن كمال، ابو السعود كى كلاميون شيخ الاسلاملرڤ بر كه سيله اسلاميت عالمى ندى اينشلىرينه ايندرلدى. يعنى: عقلڤ آزادلغى بر كه سنده مدنيت دنياسى ترقى ايتدى؛ عقلڤ طوتقونلغى شوملغنده اسلاميت عالمى ايندى. كله جك ده اولاجق شو دهشتلى حقيقت تاريخه دن نبوت لسانيله گويا انذار ايتمك يوليله اولسه كرك، فيلسوف اسلام صوقور ابوالعلا حضرتلرى “الزوميات” ده

رقوا ورقدنا فاعتلوا فى هويانا
وتلك المراقى غير هنى المراق

ديمش.

يعنى: ترقى ايتدىلر، اما بزاويودق. بزم اينو سايه سنده بيوديلىر. او ترقيات يوللرى شو غفلت ياتاقلىرينه البته باشقه ايدي. عقل طوتقون اولوب تفكردن محامه دن محروم قيلنور ايسه، فعاليت عصبلرينه ده سكتنه عارض اولوب انسان عطالت بليه سته مبتلا اولور ايسه، او وقت اڭ ضعيف سبب بيله انسان اوزرينه دهشتلى تاثيرينى اجرا ايك بيلور. بوڤا كوره اولسه كرك، درويشلار طرفندن نشر قيلنور سقيم تكيه فكرلرى، دنيا حياتنه دائماً لعنت اوڤور منبر وعظلىرى، راحتى سعادتى يوقلوق ده آزار زاهد نظرلرى، هر شى ده شيطان اثرينى كورر صوفى فلسفه لرى — اهل اسلامڤ طوتقونلوق ده معذب عقللرينه قىلبرينه تاثير ايدى بيلدى. بوڤا كوره، عالم اسلام هم عقلا هم بدنأ عطالت ده قالىدى. بوڤا كوره مدنيت دنياسى ترقى اينمش ايكن، اسلاميت عالمى ايندى. بوڤا كوره مدنيت

دنیا سیل اسلامیت عالمی آراسنده بیوک تفاوت وجوده کلدی. بوکا کوره، بری ریاست شرفنه بندى، دیگرى اسارت ذلتنه ایندى.

شو مسئله بنم نظرم شودر. اسلامیتک سیاسى هم ادبى تاریخلرینی مطالعه برکسیله شو نظر بنم قلبمه تلقین قیلنمش ایدی. شو کونگی احوالک سبیلرندن چاره لرندن بحث ایتمش ادیبلرک اثرلرینی ده مطالعه برکسیله بنم او نظرم تأکید قیلندی.

کوکلیمده فوتلنمش شو اعتقادک سوفیل، طوعاً یا کرهً بن حرکت ایدر اولدم. نه یازمش ایسه، نه سویله مش ایسه، همه سی شو اعتقادک ارشادیله ایدی. هر بر سوز مدن، هر بر سطرمدن یالکز بر مقصودم وار ایدی: عقلی، فکری اسارتدن آزاد ایتمک؛ مذاهب طرفندن کوسترلش حدودلری هدم ایتمک؛ مذاهب طرفندن باغلانمش قیودلری تمامیله قیرمق؛ اختیارمزی، اراده مزی ضعیفلکدن چیقارمق. یعنی عقلمه حریت، اراده مزه قوت ویرمک.

بنم مقصدم یالکز شو ایدی. زیرا بوتون عالم اسلامیتی استیلا ایتنمش احوالکک بیوک سببی — عقلک محبوسلگی، اسیرلگی همده اختیارک ضعیفلگی ایدی.

اسلامیتک حقلغنه، عالیلگنه، قدسیتنه، سماویلگنه علی الیقین ایمان ایدرم. بوکا کوره، اوفاق مذهلرک طار دائره لرنه اسلامیت کبی مقدس بر دینک تعلیملری هیچ بر صورتله محدود اولاماز. او یله طار دائره ارده محدود اولمق اسلامیت حقنده البته بیوک قصوردر. شو جهتلده مذاهب حدودلرینی بن البته انکار ایدرم.

اسلامیت فاشنده عقل محدود دگل ایدی، مطلق ایدی اک بیوک حجت الهیه اولمق اوزره معتبر ایدی. اسلام حکومتلری نظرندده عقلک فکرک حریتی حقوق ابتدائیهدن حقوق طبیعیه دن ایدی. مذهلردن برینی التزام طاراقی ده سلفی عصرنده یوق ایدی. عقلی براقمق، عقلک نفوذینی چیکلمک، علوم و معارفه دشمن کوزیله باقمق، اربابنه لغت اوقلری آتمق، حریت یوزینه کفر لکسه سی

باقمق کبی جنون هم وحشت بلیه لری کلامیون ار بابنه — فانولیک دنیاسنده
یدی عصر دوام ایتمش مدھش عذاب محکمه لرندن، انکیزیسیون محکمه لرندن
میراث اولمق یولیلہ سرايت قیلمش اولسه کړک. یوقسه، اویلہ جنون اویلہ
وحشت اسلامیت روحیلہ هیچ بر صورتلہ قرار بولاماز.

کلامیونڭ جدلیاتلہ زهرلنمش قانلرینه، الزام ایتمک یوز یرتمق خاطر
قرمق هواسیلہ قابارمش یورکدرینه عذاب محکمه لرینڭ وحشتلری آسانقلہ سرايت
ایتدی. کلامیون دین نامیلہ او وحشتلری اسلامیت عالمنده قبول ایتدریلر.
دین نامیلہ تلقین قیلنمش او بلیه لر دماغلره قلبلره طامورلرینی صالدى. بوڭا
کوره، اهل اسلامڭ عقلی، اراده سی، بلکه همه قوه سی طوتقون قالدى. شو
طوتقونلق همه فتنه لړڭ همه بلیه لړڭ اڭ اصل سببی ایدی.

طوتقونلقدن قوتولمق — سلامتک یوللرینه سلوکڭ یالڭز بر چاره سیدر.
عقل، اراده نجات بولمامش ایکن، دیگر چاره لړڭ همه سی فائده سر، نتیجه سر قالور.
بوڭا کوره، بن عقل ده، فکر ده، فهم ده حریت مسلکنه سلوک ایتدم، مذهب
تابعلری طرفندن التزام صورتیلہ اعتبار قبلنور حدودلری انکار ایدر اولدم،
بایتاق مسئلہ لرده مذهب ار بابنه جسارتلہ مخالفت ایتدم. اولگی بیوکلری تخطئه
دعواسیلہ دگل ایدی، بلکه عقلڭ فکرڭ حریتی، اسلامیتڭ انسانی علویتی
حقنده اعتقادمی کوسترمک ملاحظه سیلہ ایدی.

بن شو مسلکمی التزام ایتدم. طوتقونلقدن نجاتمڭ بر مقدمه سی کبی
ایدی. هم ده بزم شو کونگی حاجتلمرزه اڭ موافق بر مسلک ایدی. کله جک
اعتباریلہ ضرری البته یوق، فائده لری البته بولنه جق ایدی.

بنم قوه شعریه ملہ انشا قیلنه بیلہ جک ادبیات، بنم دماغم قوتیلہ خلق قیلنه
بیلہ جک افکار، بنم کوڭلمدن چیقه بیلہ جک حسیات البته اوفاق اولاجق ایکن،
بن رومان کبی اثرلر یازمقدن صافلاندم. اوفاق فکرلری، دون حسیاتی اوفوچیلرڭ
کوڭللرینه تلقین ایتمک، پاک قلبلری زهرلہ مک، بنم نظرم ده، مفید دگل ایدی.
انسانڭ عقلنه، اراده سنه، افکارینه مذاھب طرفندن قویولمش قیودی

قۇرمۇق، حدودى ھەم ايتىمك قىدىلە، بىن بايتاق مۇسئەلەرى روسىيە مۇسلمانلىرىنىڭ
 غەرىزىنى ئايدىم. قىدىم البتە خەير ايدى. مقصد حاصل اولاجق ايسە، بىر كەسىدە
 فائىدەلەرىدە البتە بىوك اولاجق ايدى. او مۇسئەلەركەدە ھېچ بىرى ئاز چوق
 اھمىيەت خالى دىگەل ايدى. بىز مۇجتماعى ھاللىرىمىز جەھتەلدە، اسلامىيەت تەلىملىرىنىڭ
 غەلىيەت و يەرى بىلىمك جەھتەلدە مۇسئەلەركە ھەر بىرىدە البتە اھمىيەت وار ايدى. ضررلىرى
 بولنىماق جەھتەلدە او مۇسئەلەركە ھەر بىرى «مىجىت» ھىكايەلەردىن عشق رومانلىرىدىن،
 عومۇمىي ئەر و تىزىم قەلىمە تاللىق قىلىنور اثرلەردىن ھەر حالدە البتە گوزل ايدى.
 مۇسئەلەركە اڭ مەھلىرىنى كەلەجەك قىلدە، انشاءلە بىيان ايدىم. شۇ قىلدا
 نەپەسەندە شو كۈنگى ادبىياتىمىزە نظرىمى اجمال ايدەيم.

ادبىياتىمىز كىشىلەر، بىنم نظرىمىدە، اوقۇر دىگەلەر. صرف خطالىرىدە،
 نەق خطالىرىدە بلاغت خطالىرىدە، ادبىياتىمىزە كىشىلەر بولنور. شو كۈنگى قەللىرىمىز
 مىسالىدەن ناشى گەنەللىرى لىسانىمىزە يوغار ايسە، بابالىرىمىز اللە تەرىقىيەت
 لىسانىمىز تەنى ايدىر، بىر تاموردىن طارالمىش تۈرك بولغانلىرى ھېچ بىر وقت بىرلىك
 يىمىشلىرىنى و يەرمەلەر، كىتىدەكچە آرا يىراقلاشور.

ادبىياتىمىز شو كۈنگى مىسلىكىدە بىز مۇجتماعىمىزە بىنم نظرىمىدە اوقۇر موافق
 دىگەلەر. «مىجىت» ھىكايەللىرى، عشق رومانلىرى، باشقە مىلتىر رومانلىرىنىڭ تەرجىمەللىرى،
 عومۇمىيەت جەدىتىدىن اوزاق سفاھەت دىياسەنە قەرىب ئەر و تىزىم قەلىمە يازالمىش اثرلەركە
 ھېچ بىرى بىز مۇجتماعىمىزە موافق دىگەلەر.

مەدەنىيەت دىياسەندە ھەر شى واردر. بىز، ھەر جەھتدىن ضەئىف ايكەن، ھەم
 مۇجتماعىمىزدىن مەروم ايكەن، مەدەنىيەت دىياسەنە ياللىقز اويونلىرىنىڭ سفاھەتتە تەقلید
 ايدىر ايسەك، مەدەنىيەت دىياسەندە «آچى تەجرىبە» لىسانىلە سويلەنوب طورر
 دەشتىلى غەربلەرە قولاق و يىزمىز ايسەك، كىتىدەكچە آرتوب كىدىر جىنايتلارنىڭ سفاھەتلىرى
 سفاھەتلىرىگە خەستەلىكلەرگە سىبىلەندىن كوز يۇمار ايسەك، استىقبالىمىز بىز مەنۇن ايتىمىز.
 ادبىياتىمىز جەدىتىدىن اثرلەرە ھىص ايتىمك، مەدەنىيەت دىياسەندىن ياللىقز علوم
 مەعارىف صناعەت كەسپى ھەم مۇجتماعىمىز بۇتۇن قۇتۇمىزە اقتىباس ايتىمك، اويونلىرى

رومانلری موقت صورنده گنه ایسه ده بر طرفه براقوب بالا ریزی تجارت زراعت
عمرلر و حیلله تر بیه فیلاطورمقی شو کونگی احوالهمزک اقتضاسنه کوره لازم اولسه کرک.
نجاتهمزک چاره سی، ترقیاتهمزک یولی، بنم نظرم ده، یالکیز شودر.

= ۶ =

بنم قلمله نشر قیلنمش مسئله لر.

بن عالم اسلامیت ده ظاهر اولمش مذهب لارک هر برینی مقلدلرک هر
برندن البته زیاده احترام ایدرم. یقینی ایمانم اقتضاسیله اسلامیتی ده مذهب لارک
هر برندن البته اوستون اعتقاد ایدرم. مذهب لارک برنده یا همه سنده اسلامیت
محصور قالدی دیهک مذهب لری مجتهدلری احترام اولماز، اما اسلامیتی، نسخ
ایتمک درجه سنده، تنقیص اولور.

عقل، بنم نظرم ده، اک بیوک بر حجت الهیه در، مطلقدر، حدودک هیچ
بریله محدود دگلدر. اسلامیتک هر مذهب دن اوستوتلگی، عقلک اک بیوک
حجه لگی تا ابد باقیدر.

بوکا کوره، بن قران کریمک آیت کریمه لرینه، شارع کریمک سنتلرینه
فقیهلرک مذهب لری، کلامیونک جدلری، صوفیلرک خیالری، فلسفیلرک
قیاسلری، سیاسیلرک هوالری، اجتماعیلرک نظرلری هیچ بر صورتله تقدیم
ایده مم. شو مذکور شیلرک هیچ بری قران کریمک آیت کریمه لرینه، شارع
کریمک سنت نبویه لرینه هیچ بر وقت حاکم اولماز.

بنم هر بر فکرک مرکزی، هر بر سوزمک اساسی اشنه شودر. بویله
متین بر مرکزده قرار ایتدکن صوگ، بن البته هر بر فکرمی حریتله عرض
ایده بیلورم. فکرده بیوک بر اهمیت کورر ایسه م، دینم فرمانیله، او فکرمی
البته نشر ایدرم.

شو کونه قدر بنم قلمله نشر قیلنمش مسئله لارک هر بری شو طریقله
نشر قیلنمش ایدی.

بوراده او مسئله لارک آرا ده اک مهملرینی رقم صره سیله بیان ایدیم.

(١) اصحاب کرام عصرنده يازلمش مصاحف مسئلہ سیدر.

اسلامیتک اساسی کبی اعتبار قیلنه بیلور شو مسئلہ ده راویلرک لسانیلہ محدثلرک سندیلہ مؤرخلرک قلمیلہ حقلقدن بعید هم غایت غریب سوزلر یازلمشدر. اویلہ غریب سوزلردر که اگر اوسوزلرک بعضلری ثابت اولافالسہ، قران کریمک آیت کریمہ لرنده تواتر بولنماق لازم اولور ایدی، دشمن طرفندن اسلامیت اوزرینه هجوم یوللزی ده حاضرلنش اولور ایدی.

حدیث هم تاریخ کتابلرینی اوقور ایکن، مصاحف تاریخنه دائر همه سوزلری طویلادم. شارع حکیمک اصحاب کرامک قران کریم آیت کریمہ لرینی حفظ هم تبلیغ حقنده هر فرضدن زیاده اعتنائری، قران کریمک همه کلمہ لرینی هرکه سکونلرینی ضبط وظیفه سنده سلفک بوتون قوتلہ اجتہادلری بنم کوزمده بر حقیقت قطعیه ایدی. اوسوزلری شو حقیقت قطعیه ایلہ وزن ایتدم. بونک برکه سنده، بن بلاشبہ حق البته قطعیه بر فکر حاصل ایتدم. اوفکرم قطعیه حقیقتلرک نتیجہ لری ایدی. بوکا کوره، اوفکرمی، مبارک بسمله اولور امیدیلہ، الک اول "تاریخ القرآن والمصاحف" اسملی کتابده نشر ایتدم. درست، بیوک مؤرخلرک محدثلرک بایناق سوزلرینی انکار ایتدم، لکن اسلامیتک اساسنه دائر مسئلہ ده قطعیه حقیقتلرک اعانہ لری برکه سنده ایدی. شو مسئلہ ده الک بیوکلرک سوزلرینه انکار ایتمش ایسه مده، هم تاریخ جهیلده هم برهان دلایلده هم دین حکمیلده اصابتی دعوی ایدرم.

(٢) قران کریمک "احرف سبعه" سی.

قران کریم، همه امتک اتفاقیلہ قبول قیلنش حدیثک بیاننه کوره، یدی حرف اوزرنده اینمشدر. رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک حیاتنده، ابو بکر رضی الله عنه حضرتلرینک خلافتنده اویدی حرفک همه سی هم حفظ قیلنش همده مصحف ده تمامیلہ یازلمش. شو حقیقت، بلاشبہ، شویلدر. بن شو نقطه ده اهل علمک همه سیلہ اتفاق ایدرم. لکن خلیفه بالحق امام عثمان رضی الله عنه حضرتلرینک خلافتنده، زید بن ثابت قلمیلہ یازلمش سکز مصحف،

اهل علمك سوزينه كوره، يالكز بر حرف اوزرينه جمع قيلنوب، احرف سته اجماع قراريله ياخود اك صوڭ عرضه اشارسيله منسوخ ايمش. بن شو نقطه ده اهل علمك همه سنه قطعي صورتده مخالفت ايدرم. شومسئله ي بش آلتى سنه مقدم شاطبيه مقدمه سنده، صوڭره «العقيل» ايله «ناظم» شرحلرنده تفصيلاتيله بيان قيلوب، اهل علمك سوزلرينى آچىق صورتده ابطال ايتدم.

بكا كوره، قران كريمك هر بر كلمه سى هر بر حرفى «كما نزل» باقيدىر، محفوظلر. يدى حرفدن هيچ بر حرف هيچ بر نقطه نسخ قيلنما مشدر. ۳۵—۴۰ سنه امتدادنده متواتر اولمق صفتيله دوام ايتمش احرف سته ي حضرت عثمانك بر فرمانيله ياخود ناسخلرك هم تيله اونوتد رmq ممكن دگل، اك بيوك بر محالدر. شواك مهم ايكي مسئله ده بنم فكرم اهل علمك اجماعنه مخالف كى ايسه ده، قران كريمك مقدسلىگنه عصمتنه يالكز بر اساس اولمق شريفيله، عموم اهل اسلامك اك بيوك تقديرلرينه البته نائل اولور. انشاءالله.

(۳) آيت كريمه لرك معنالرينى حكملرينى نسخ ايتمك مسئله سى.

نسخ مسئله سنده هر نه قدر اختلاف وار ايسه ده، اكثر يت نظرنده نسخك هم جوازي هم وقعى ثابت اولمشر. نسخ عاشقلىرى ايكي يوزدن زياده آيت كريمه لرى نسخ ايتمشلر. آيت كريمه معنالرينى تفسيرده اختلاف اقتضاسيله منسوخ آيتلرك عددنده اختلاف وار ايسه ده، الاتقان فى علوم القرآن روايتنه كوره، يكرمى بر آيت كريمه بالا جماع منسوخ ايمش. «افادة الشيوخ بمقدار الناسخ والمنسوخ» اسملى كتاب ده هندوستان نوابلردن صديق حسن حضرتلرينك تحقيقاتنه كوره، بش آيت كريمه بالاتفاق منسوخ ايمش.

شو نسخ مسئله سنده ده اهل علمك همه سنه ممنونيتيله مخالفت ايدرم. اهل علم نظرنده بالا جماع منسوخ آيت كريمه لرده نسخ، بكا كوره، جائز دگلدر، بلكه ممكن دگلدر. «اوزون كونلرده روزه» كتابى شومهم مسئله ي تفصيلاتيله بيان ايتمشر.

قران كريمك بلاغت اعجازيه سنه يالكز بنم رايهم موافق اولور ايسه،

امتک مصلحتی هم عزتی بنم رأیمه موافق تفسیری طلب ایدر ایسه، بن اور رأیمی البته حریتله بیوک ممنونیتله نشر ایدرم.
(۴) آیت کریمه لری تفسیر مسئله سی.

ز محشری، رازی، بیضاوی کبی کلام اماملرینک کلام اصولیه تفسیرلرینه عموماً، بعض فقیهلرک مذهب روحیه تفسیرلرینه خصوصاً مخالفت ایدرم. قران کریمک معجز جمله لری نی اصلاح دعواسنه جسارت ایدر اعلاچیلرک ادبسنلکارینه شدتله البته اعتراض ایدرم. اللزومیاتده، قواعد فقیهده، اوزون کونلرده روزدهده، طیبهده بوکا دائر بایتاق سوزلر یازدم.

مذهبلرک برینه تابعیت ذلتلرندن، کلام اصوللریله تحریف قیلنمق نقیصه لرندن قران کریم، بنم اعتقادده، البته پاکدر. اعلاچیلرک اصلاحلرینه احتیاج مسکنتلرندن قران کریمک معجز نظمى البته مستغنیدر.

قران کریمک معنالرینه نظمینه نظرم شویله ایکن، مفسرلرک تفسیرلرینه اعتراض ده بن البته معذور اولورم، مخالفتم، دینم اقتضاسیله، بکابلکه واجب اوور. (۵) احکام فقیهدهده مجتهدلره مذهب اماملرینه مخالفتم مسئله سی.

بایتاق مسائل فقیهدهده مذهب اماملرینه بن مخالفت ایتدم. اللزومیاتده، ادبیات عربیهده، قواعد فقیهده، اوزون کونلرده روزدهده او مسئله لری تفصیلاتیله بیان ایتدم. هر بر مخالفتی برهانیه کوستردم. مثلاً:

مسکرات حکمی حقنده مذهبلرک هر برینه، با خصوص حنفی مذهبنه اللزومیاتده مخالفت ایتمش ایدم. بکا کوره، مسکراتک هر بر نوعی آیت کریمه ارک نصوصنه بلا واسطه داخلدر. مسکراتک حکمی یالکثر قیاس اعانه سیل دگل، بلکه قران کریمک عباره سیله قطعی صورتده ثابتدر. شو نظرک متانتی اصول فقه آشنالرینه البته معلومدر. شو نظرک اهمیتی هیئت اجتماعیه مصلحتلری اعتباریله البته بیوکدر.

طلاق مسئله لرنگدهده مذهب اماملرینه مخالفتی بن لازم کوردم. طلاق، مذهب اماملرینک اجتہادی کبی، هر حالده، یعنی قصد یوقی صورتلردهده، اکراه

صورتلرنده ده، خطا صورتلرنده ده، عذر یوق صورتلرنده ده واقع اولور ایسه، حسابی یوق حقوقک اساسی اولان عقد نکاح صوڤک درجه ضعیف اولور ایدی. مدنیت اساسی اولان عائله ارتباطی “او هن من بیت العنکبوت” اولور ایدی؛ میراث قاعده سی تمامیله منزلزل اولور ایدی؛ شارع کریم لساننده ملعون اولمش تحلیل بلیه لرینه ابتلا زیاده لشور ایدی.

بن بوڤکا کوره، طلاق مسئله لرنده مذهب اماملرینه مخالفت ایتدم. درست، طلاق مشروعدر. خاتونلری احترام ایتمک، عائله لره نجات قاپولرینی آچمق ملاحظه لرینه کوره، طلاق رخصت اولمشدر. لکن مصلحت ملاحظه سیله مشروع اولمش رخصتلری سوء استعمال ایتمک حکم شریعت ده جائز دگلدر. بوڤکا کوره، عذر یوق صورتلرنده، قصد یوق صورتلرنده، اکراه صورتلرنده طلاق وقوعه بن مخالفت ایتدم. شو نظرمی قواعد فقهیه ده اصولیون ذوقنه موافق طریق ده بر آیت کریمه ایلده تأیید ایتدم.

امید ایدرم که بویله مسئله لرده اصابت شرفی انشاء الله بنم طرفی ده در. بیوک مجتهدلره مخالفتیم هیچ بر صورت ده هوا یا وهم اقتضاسیله دگل ایدی. بلکه دلیل ارشادیله، مصلحت طلبیله ایدی. بویله مخالفتلرنده بن، انشاء الله، معذورم.

بنم مخالفتیم یالکیز طلاق مسئله لرینه محصور دگل ایدی. اجتماعی حاللرمزه دائر بایناق مسئله لرده بن مخالفت ایتدم. او مسئله لرک بعضلرینی مناسبت چیقده قواعد فقهیه ده بیان ایتدم. هر برنده هم دلیلیم، هم عذریم وار ایدی.

قواعد فقهیه ده بیان قیلنمش مسئله لر آراسنده رفیت مسئله سی ده وار ایدی. شو مسئله تاریخ انسانیت ده ظاهر اولمش سیئه لرک الک بیوگی اولوب، حقوق صحیفه لرنده بیان قیلنور مسئله لرک ده البته الک مهمیدر. غایت شدید وحشت اثری اولان شو سیئه بی فقهایی اسلام بالاجماع قبول ایتمشلر ایسه ده، اسلامیتنی اوسیه دن تنزیه ایتیه بن، الحمد لله، موفق اولدم. عالم انسانیت ده تاریخی اسبابک قوتیله توره مش اوسیه بی اسلامیت، بنم اعتقادمه کوره، رفع

ايتدى، رقيتى قران كريمك آيت كريمه لرى نسخ ايتدى. ظهور اسلاميتدن صوڭ هيچ بر انسانك رقبه سنه اهل اسلام قوتيله رقيت وضع قيلنمادى، رقىنى احداث بالكليه منع قيلندى. اولسگيلردن قالمش رقىتى رفع ايتمك ايچون شريعت اسلاميه گوزل گوزل تدبيرلر كوستردى. امه لارك بالالرىنى رقيت بلييه سندن صافلامق ايچون، امه لرى نكاحلنمك منع قيلندى. بلكه هم امه يى هم بالايى آزاد ايتدرمك تدبيريله «ام ولد لك» قاعده سى وضع قيلندى.

«رقيت» مسئلە سنده دليللرمى قواعد فقهيه ده بيان ايتەش ايدىم. «اسلاميت رقىتى نسخ ايتدى!» «جمله ذهيبه سى اسلاميتك محاسنى صحيفه لرنە بنم قلمله قيد قيلنەش ايسە، بن بوڭا قناعت ايدىرم.

اسلاميت شرفى نامنه بويلە مسئلە لردە ادب دائره سنده حریتله مخالفت ايتە كدن صوڭ، عبادت مسئلە لرنە ده مخالفتدن قورقمام. او مسئلە لرك بعضلرى «اوزون كونلردە روزە» دە على التفصيل بيان قيلندى. روزە آيت كريمه لرى، روزە رخصتلرى، كفارت مسئلە لرى حقنە سويلنەش سوزلرم شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك حضورنە انشاء الله مقبول اولور. اوفاق حسنە لر برەكە سنده بنده لرىنى عفو ايدىن غفور — اوسوزلرم برەكە سيلە بلكه بنى دە عفو ايدىر.

بونكلە برابر روزە رخصتلرى حقنە بنم نظرم بيوك اهميتى حائز اولسە كرك. چونكه مشقتى يوق سفر عذريلە افطار مشروع قيلنەدن صوڭ، طاقتدن طيش مشقتلى حاللردە افطار مشروع اولماز ايسە، شريعت اسلاميه ده اطراد بولنهامق، كلى مصلحتلر ملاحظە سيلە مشروع عبادت دە بيوك ضررلر بيوك مشقتلر بولنامق، اسلاميتدن انسانلرى تنفير ايتمك كىي مخدورلر لازم اولور ايدى.

كفارت يوقلغى مسئلە سنده بنم نظرم اهميت اجتماعيه يي حائزدر. زيرا عبادتلرى جبراً الزام ايتمك عبادتك روحنە تمايله مخالفتدر. چونكه خالص اولمق، يعنى رغبتله نشاطله اختيارله لوجه الله ادا قيلنەق عبادتك الك بيوك رحيدر. قطعى دليللر بنم نظرمى تأييد ايدىرلر ايسە، كلى مصلحتلر بنم نظرم دە

بولور ايسه، مذهب اماملرينه مخالفت حقنده بن البته معذور اولورم.

(۶) اصول فقه اماملرينه مخالفت مسئلهسى.

شريعتك اصللرينى دلالت لفظيه اقسامنه حصر ايتمش اصوليون اماملرينه بن بايتاق مسئلهلرده مخالفت ايتدم. بگا كوره، احكامك منبعلى دلالت لفظيه اقسامنه منحصر دگلدر، شريعتك اصوللرى ده يالكز دورتن عبارت دگلدر. شو نظرمى الموافقات مقدمه سنده، "اوزون كونلرده روزه ده بيان ايتدم.

عالم انسانيت ده ظاهر اولا بيلهك حوادثك نهايت سزلگى، اسلاميتك احاطه سى علويتى، مدنيت ترقى ايتدكجه شريعتك بقاسى وفاسى يالكز بونكله اولور. شويله ايسه، اصول اماملرينه مخالفت ده بن البته معذور اولورم. فقه اسلام، حقوق اسلاميه مسئلهلرنده اصول فقهك غايت بيوك اهميتى واردر. اصول فقه مسئلهلرندن حريتله بحث ايتمك شو كون البته ضروردر.

هم اسلاميتك هم عموم امتك مصلحتلى بونى طلب ايدر.

(۷) كلام مذهبلىرينه استخفاف كوزيله نظرم مسئلهسى.

انسانك ايمانى، بنم نظرم ده، اك مقدس بر شيدر. بونك اوزرينه اسلاميت ايمانى اسان شارع ده كون كبى آچيق بيان قيلنمش اك ابتدائى حقيقتلى اعتقاددن عبارت ايدى. كلام مذهبلىر جدل اصوللرينه اك قبيح تعصب يوللرينه سلوك ايدوب اهل اسلامك ايمانلرينى بالالار اويونچى كبى استخفاف ايتديلر، بوندى صوك ازاله سى ممكن دكل بليه لرى عالم اسلاميت باشنه ايندرديلر، قران كريم ده كوسترلمش هدايت يوللرينى پراقوب اوزلرينك هديانلرينى ايمان برهانلرى اولوق صفتيله نشر ايتديلر. قلبلرده اك بيوك تحير بليه سى اورونلاشدى. همه خيراتك منبعى اولاقچ ايمان — همه فسادك اك بيوك سببى اولدى.

بونكا كوره، كلام مذهبلىرينه استخفاف كوزيله نظر ايدر اولدم. امام ابو حنيفه امام مالك امام ابو يوسف كبى اك بيوك مجتهدلرك كلام مسئلهلرينه نظرلرى ده بگا فوت و بير ورايدى. متكلملرك، خصوصاً حاشيه چيلرينك اسلاميتدن،

کتاب سنتدن اکثریتله غفلتلىرى بىڭا جسارت وىرور ایدی. اسلامیت عقیده-لرینی احترام ایتىمك بىم طرفمده ایکن، ایمان مسئله-لرینه قران کریم بیانیله اکتفا ایتىمك همه اهل اسلامك اڭ مفید وظیفه-لری ایکن، کلام مذهب-لرینه اعتراضده بن انشاءالله حقلى اولورم. اوزلرندن باشقه همه انسانلرک ایمانلرینه استخفاف کوزیله نظر ایدر مذهب-لرک نظرلرینی بن البته استخفاف ایله بیلورم.

(۸) مهدی مسئلهسى کبی مسئله-لری نیچون انکار ایتدم؟

شارع کبیر رسول کریم سید الوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک لسان نبوتلريله سويلنمش "فتن" حدیثلىرى بلا شبهه درستدر، او حدیثلرک اهمیتلىرى البته بیوکدر. هر محدثدن زیاده بن او حدیثلىرى البته تصدیق ایدرم. بىم انکارم او حدیثلرک اوزلرینه عائد دگلدر، بلکه او حدیثلره تفصیل یا تفسیر یوليله سويلنمش سوزلری همده وهم بلیه سیله طوغمش فکرلری بن شدتله انکار ایدرم.

انسانک سوزى، فکرى هر نه قدر خطا اولور ایسهده، انسان هر بر سوزینی هر بر فکرینی هر حالده درست اساسلرک برى اوزرینه بنا ایدر. خطا فکرلر اکثریتله درست اساسلر اوزرینه بنا قیلنمش اولور.

حدیث کتابلرینه ام المومنین سیده عائشه حضرتلرندن روایت قیلنمش "الشياطين تسترق السمع فتجیء بكلمة حق فيقذفها في اذن وليها وتزيد فيها اكثر من مائة كذبة" کبی حدیثلر بوڭا اشاره اولو بيلسه كرك.

بر درست سوز اوزرینه یوز یا لان سوزى شیطان زیاده ایدردیمك — بر درست فکر اوزرینه انسانک واهمه سی یوز خطا فکرى بنا ایده بیلور دیمك کبیدر.

بوڭا کوره اولسه كرك، معناسی درست بر حدیث اوزرینه یالڭز برى درست متعدد مذهبلر تأسیس قیلنور، اکثرى خطا فکرلر او حدیثدن استنباط قیلنور. بر درست معنی دائره-سنده حسابی یوق بیپوده فکرلر طویلانور.

قیامت، قران کریمک قطعى بیانلرینه کوره، بر حقیقت قطعیه-در. اللهمک

يەر يۈزىدە خەلىپەسى اولمىق اوزىرە خلق قىلىنىش آدم — قىيامتە ياقىن — آخر زمان. دە خلق قىلىنىشىدۇر. شېھە يوق شويىلەدر.

لىكىن قىيامتىن بىر ئايىدۇب، قىيامتىڭ كۈنلىرىنى سائەتلىرىنى تەيىن ايتىمىك، فسادى آخر زمان اقتىناسىدىن صايىمىق، آخر زمان دىۋاسىلە فئالقلە ميدان ويىرىمىك، شىرىعت اسلامىە حكىملىرىنى تەعطىل ايتىمىك، خىراتى حىسانى يالىڭىز اجنىيىلە لائىق كۈرۈپ بىراقىمىق، اسلامىتىن قىيا قىر حكىمىلە دولت زائىل اولاجىغىنە مۇمىنلىرى ايناندىرمىق، يىرىۋىزى اسلامىيت عالمى تامامىلە خراب اولدىقنە صوڭ يالىڭىز بىر آدمىڭ ھەتپىلە اصلاح قىلىنەجىغىنە اھل اسلامى قاندىرمىق — شو بىدى فكىرىڭ ھەمەسى بىر حقىقت اطرافىدە توپلانمىش باطل او ھامدىن، اڭ مضر وسوسەلەردىن عبارتدۇر.

قىيامت، اقترىب الساعە كىبى آيت كرىمەلرىڭ آچىق بىيانلىرىنە كۈرە، ياقىندۇر. لىكىن ياقىن دىمىك يۈز سەندەن صوڭ بىڭ سەندەن صوڭ قىيامت قوبار دىمىك مەناسىدە دىگىلەر. قران كرىمىڭ عرفىلە بىزم حساب آراسىدە غايت بىۋىك نفاوت واردۇر.

قران كرىم “كل يوم هوفى شأن. آيت كرىمە سەندە ئانىەلرى ئالئەللىرى يوم عبارەسىلە تەبىر ايتىشىدۇر. “وان يوماً عند ربك كالى سەنە مە تەدۋن” آيت كرىمە سەندە “اللھك ئانىەللىرى سىزىڭ بىڭ سەنگىز كىبى. دىمىشىدۇر. اۋىلە ايسە، ياقىنلىقى دە قران كرىمىڭ اوز عرفىلە تەقدىر ايتىمىك دىھا گۈزل اولۇر. اللھك ئالئەللىرى بىزم بىڭ سەنەمىز قىر اولۇر ايسە، ئالئەللىرى دىقىقەللىرى سائەتلىرى كۈنلىرى نە قىر اولاجىق.

وجود سەلسەلىسىدە اڭ صوڭ، آخر زمان دە خلق قىلىنىش انسانىتىڭ ھەمىرى بىر مىليون سەنەك فرض قىلىنۇر ايسە، اىزلىت ابدىت عظمىتە نىسبەتلە شو مىليون سەنە بىر ئانىەلك حكىمى ھائىز اولاماز. سەمى الوھىتىدىن اڭ صوڭ اينىمىش اسلامىيت اىچۈن شو مىدتىڭ يۈز بىڭ سەنەلگى چوق ايسە، قىيامتە قىر قالاجىق اسلامىيت ھەققىدە لا اقل اون بىڭ سەنە مەختەل كۈستىرلىسە ايدى، اللھك فضلە اسلامىيت شىرفىنە دىھا زىيادە مەناسىب اولامىزى ايدى؟

ايندىكىدىن سوڭ بىڭ سەنە يەنى بىر "ئىمانىيە" دوام ايتىمەش ايكىن، قىيامت غوغالىرى قوبارمىق، مەھدى دىواللىرى چىقارمىق قران كرىمىم خىرىتىنىيە اسلامىيە شىرفىنى غايت بىيوك جىنايىتىدىن، غايت بىيوك دىوانىيەلىقىدىن. قران كرىمىدىن قىل ايتىمىش تورات كىيى كىتابلىرى ايكى اوچ بىڭ سەنە دوام ايتىمىش ايكىن، بىزم قران كرىم، بىزم اڭ گوزىل شىرىعتى اسلامىيەمىز لا اقل اون بىڭ سەنە دوام ايتىمىز ايسە، بىزم قراننىڭ مەجىزىلىكى بىزم شىرىعتىڭ گوزىلىكى نىرەدە قالور؟

قىيامت ياقىنىدىن، لىكىن قران كرىم غىرىفىل ياقىنىدىن. عالم اسلامىيەتە ھادىيىلەردە مەھدىيىلەردە چىقار، لىكىن ذىلىل قالماش اسلامىيەتى اصلاح قىلىمىق وظيفەسىلە دىگىل، بىلكە تىرقى ايتىمىش اھل اسلامنىڭ رەھبىرى اولمىق صىفىتىلە، آرامىزدە خىسابى يوق درويشلىرى گوزىل گوزىل دىرىسلىرى وىرىمىك وظيفەسىلە.

الان سىل الجورى فى الارض قىدىمى فىا زىمن المەھدى اسىرىق واقىل! شو كۆنە قىدىر نىشىرى قىلىنماش اىثرلىرىڭ ھىچ بىرىنى سەنە نىبىيەلەرنىڭ ھىچ بىرىنى بىن انكار ايتىمەدىم، بىلكە اوستىلىرىڭ اطرافىدىنە توپلانماش ھەملىرى، اسلامىيە شىرفىنى مەنسەب دىگىل اوفاق فىكرلىرى، اسلامىيەتنىڭ عزىتى ھەم دولتىنىنى يالىڭىز ماضىيە خىسار ايدىر نىظىرلىرى بىن البىتە شىدىنلە انكار ايتىدىم. تارىخنىڭ قىياھى شىھادىتىلە خىسارلىرى اثبات قىلىنماش فىكرلىرى انكار ايدىر ايسەم، البىتە مەغىرور اولورم.

ارقام صىرەسىلە يوقارىدە كۆستىرلەش سىكىز مەسىئەلە ھەر جەھەتلە بىيوك اھمىيەتى البىتە خائىز ايدى. بۆگى كۆرە، اومەسىئەلەردە دائىر فىكرىمى خىرىتىلە سۆيىلەدىم، يازدىم، نىشىرى ايتىدىم. ھەر سۆزىمدىن ھەر فىكرىمدىن مەقسەم اسلامىيەتدە آيت كرىمەلەردە خىدىيىلەردە وار اڭ بىيوك غىلوپىتى كۆستىرىمەك ايدى. بۆگى كۆرە "ايمان" مەسىئەلەرنىڭدە اھل علمنىڭ اكثىرىنىە مەخالف ايتىدىم. "ايمان" مەسىئەلەرنىڭدە اھل كلامنىڭ فىكرلىرىنى مەھبىلىرىنى شىدىنلە انتقاد ايتىمە جىسارت ايتىدىم.

ايمان.

عالم اسلامىيەتنىڭ ادبى ھەم سىياسى تارىخلىرىنىڭدە ايمان مەسىئەلەلەرنىڭ غايت بىيوك اھمىيەتى وار ايدى، واردر، ھىمان بولنە چىقىدىر.

ایمان، قلب ده قرار قیلیمش اعتقاد اولمق جهتیه، انسانک اخلاقنه، اراده سنه، حرکتلرینه تاثیر ایدر، بلکه اخلاقک، همه حرکتلرک روحیدر. بوکا کوره، حق اعتقاد اردن، گوزل عاطفه اردن، پاک حسیانندن عبارت اولان ایمان — اسلامیت نظرند اک مقدس اک محترم رکتلردن حساب قیلنوب ایکی یورت ده مدار نجات اولمشدر.

انسانک ایماننه افاق کوزله نظر ایدر مذهبلرک هر برینه بن، بوکا کوره، حریتله مخالفت ایتدم. لکن اهل اسلام نظرند اک مقدس اعتبار قیلنور عقیده اسلامیه دسیسه طریقیله قاتلمش زهرلری، یاخود غفلت یولیه قبول قیلنمیش افاق نظرلری کوسترمک، کوستردکدن صوگ شو کون ازاله ایتمک کبی آغر بر شی یوقدر. چونکه قاتلمش او زهرلرک، قبول قیلنمیش افاق نظرلرک هر بری، اسکیلک حکمیه، شو کون ایمانک جزئی کبی حساب قیلنور. اویله شیلره اعتراض ایتمک ایمانک اوزینه اعتراض ایتمک کبی تلقی قیلنور. بوکا اقدام ایتمک دهشتلی مهلک بر بلادر. مقصد آکلانماق، منعم اولمق، او طرفدن تعصب زیاده لشمک، بو طرفدن سوز بیهوده ضائع اولمق کبی بیوک بلیه لر بوراده بولنور. بوکا هر آدم جسارت ایده مز. لکن بن سکوت ایده مم. ایکی یورت ده مدار نجات اولاجق ایمان مفسده لرک اک بیوک لرینه ده آلت قیلنمیش ایکن، سکوت ایتمک، بنم نظرم ده، کبیره در، بیوک گناهدر.

ایمانی، ایمانک همه رکتلرینی، دیانتی، فلسفه یی، انسانک همه فکرلرینی بن حلق هم ده منفعت جهتلریله تقدیر ایدرم. بر تعلیم ده حلق هم منفعت بولنور ایسه، او تعلیم البته معتبر اولور. یا بطلانی معلوم یا ضرری ثابت تعلیم بنم نظرم ده هو حال ده مردوددر.

ایمان ده دین ده حقیقه برابر خیر سیاسی، منفعت اجتماعی بولنمق البته لازمدر. تجربه یا عقلک حکمنه، منفعتک اقتضاسنه مخالف اولور شیلرک هیچ بری دین دگلدر ایمان دگلدر.

بوڭا كوره ايمان بنم نظرمده حق اعتقادلردن فائدهسى وار عمللردن گوزل عاطفه لردن پاك حسياتدن، يعنى شو شيلرك هيتت مجموعه سندن عبارتدر. حق اعتقادك اهميتى ده يالگىز عملده ظاهر اولور اثريله در. اعتقاد — انسانك اخلاقنه عمللرينه تاثير ايدر ايسه، ضرردن منع ايدوب انسانى نافع شيلره سوق ايدر ايسه، اويله اعتقاد معتبر اولور. انسانك عمللرندە ظاهر اولماز اعتقادك بنم نظرمده حكى يوقدر.

شارع اكبر رسول كريم سيد الوجود عليه الصلاة والسلام حضرتلرى
 “الايمان بضع وسبعون شعبه. فافضلها قول لا اله الا الله؛ وادناها امانة الاذى
 عن الطريق. والحياء شعبه من الايمان.” بيورمشدر.

شو جامع هم غايت مفيد حديث، همده من حيث المعنى بوڭا مرادى حديثلر همه اماملر طرفندن حديث كتابلرندە روايت قيلنمشدر. او حديثلرك غايت آچيق بيانلرينه كوره، عمل، اعتقاد، اخلاق ايمانك ركنلريدر. ايمانك ركنلرى، شو حديثك بياننه كوره، محدود دگلدن. ركنلرك اڭ بيوگى اڭ افضللى الهك برلگنه وارلغنه ايمان ايتمك، اڭ اوافى اڭ ادناسى يولدن اذالرى دفع ايتمكدن. ركنلرك اڭ ادناسنده “يولدن اذاي دفع ايتمك” كى بر منفعت اجتماعيه معتبر ايسه، ديگر ركنلرك هر برنده منفعت اجتماعيه البته معتبر اولور. گوزل وظيفه لرى بر اقمقندن، منفور اشلرى قيلمقندن اوتانمق معنا سنده اولان حيا — حديثك بياننه كوره — ايمانك بيوك شعبه سيدر.

ايمانك اڭ بيوك ركنى، شو حديثك بياننه كوره، الهك برلگنه هم وارلغنه ايماندر. الهك برلگى واراھى بر حقيقت قطعيله در، انسانلرك هر برينه اڭ ساده طريقه معلوم اولور بر حقيقت فطريه در. شو ايمانك منفعت شخصيه سى ده منفعت اجتماعيه سى ده غايت بيوكدر. انسانك اوزينه اوزندن ياقين، هر بر حالنده وكيل، همه حاجتلرندە كفيل، كريم مطلق بر الهك وجودينه ايمان — يالگىزلىق هم وحشت دقيقه لرنده انسان ايچون اڭ بيوك انيس اولور، شدت هم آغرىلر ساعتلرندە انسان ايچون اڭ بيوك معين اولور،

انسانىڭ سعادىتى ئىچۈن لازىم اولان كوڭل راختى يالڭىز شو ايمان بركەسىلە
تأمين قىلنور، هيئت اجتماعيه امورلارنىڭ انتظامى ئىچۈن لازىم اولان صداقت
امانت استقامت كېيى مېدالركى ھەر بىرىنە يالڭىز شو ايمان كى قوى اساس
اولور، ھەر انسانىڭ اوزىنە كورە برغايە كمالىەسى قىلىندە قرار قىلىنىش شو
ايمانى بركەسىلە او انسانىڭ كوزى اوڭنە قويولمىش اولور. كريم مطلق رحيم
مطلق بر اللھىڭ وجودىنە ايمانىڭ فائىدە اجتماعيه لرى فائىدە شىخىيەلرى لسانلە
قلملە حصر قىلىنەماز قدر چوقدر. كوڭل راختى، هيئت اجتماعيه سعادىتى شو
ايمانىڭ كى گوزل ايكى فائىدەسىدر.

بوڭا كورە، يعنى قطعاً حقلغە ھەمدە حسابى يوق فائىدەلرىنە كورە، شو
ايمان عقىدە اسلامىيە اساس قىلىنىشىدر.

شو حديثىڭ بياننە كورە، ركنلركى درجەلرى متفاوتىدر. ركنلركى تفاوتى
حسبىلە، مۇمىنلركى ايمان دە درجەلرى دە متفاوت اولور. اللھىڭ براڭگنە ايماندىن
صوڭ، ركنلركى كى بيوكلرى نماز، زكات، روزە، حج. بوندىن صوڭ ديگر حسنات.
دىن ھەم انسانىت وظيفەلرى اولان ركنلرى تامىلە على قدر الاستطاعە
ايفا ايدىن انسان كى كامىل مومىندر. ديگر انسانلر خيراتلرى حسناتلرى
نسبىتىدە درجە درجە مومىن اولورلار. زىرا ايمان شىعبەلرىنىڭ ركنلرىنىڭ
درجەلرى متفاوت اولدقدىن صوڭ، مومىنلركى ايمان دە درجەلرى متفاوت اولماق
ممكن دىگىلەر.

ايمانىڭ شىعبەلرى اولان خيرات، حسنات، اعمال صالحە، شارع كريم
لسانندە قران كريم عرفىدە، بنىم اعتقادىمە كورە، يالڭىز آخرتە متعلق امورلە
منعصر دىگىلەر. بلىكە آز چوق فائىدەسى وار عمللركى ھەر بىرى ايمانىڭ شىعبەسىدر.
يا عىقاڭ يا بدنڭ ملكەلرىنى توسيع ايدىر عمللر، يا دولت يا ملت فائىدەلرىنى.
حقانىت يوللە تأمين ايدىر خدمتلىر، اوزلرىنىڭ درجەلرىنە كورە، ايمان
شىعبەلرىنى تشكىل ايدىرلر.

انساننىڭ ھەمدە بوتون انسانىنىڭ سەئادىتىگە سەبب اولاقق اساس اولماق
اعتبارىلە، ايمان حق اعتقادلىرىدىن، خىرات ھىساندىن، گوزل اخلاقىدىن، پاك
ھىساندىن عبارتلىرىدىكى. قوران كرىم آيت كرىمەلىرى، شارە كرىم
علەىھى الصلاۋە والسلاام ھىزىتىلىرىنىڭ ھىدىتلىرى شو ھىقىقىتى غايت آچىق بىيانلە
بىيان ايتىمىشلىرى.

لىكىن ھەمە مومىنلىرى اوزىنىڭ كۈلەگەسى تەختىگە جەمە ايدەجەك سانجاق
اولماق اعتبارىلە، كۈكلەردە قدر دىگەلىشى بىر "لۈى دىئوت" اولماق جەھىتىلە، ھەمە
مومىنلىرى قارىندىش ايدىر بىر شىعار اولماق ھىقىقىتىلە ايمان "لا الە الا اللە، مۇھەمەد
رسول اللە!" كەلمە طەبەھىنى ھەم جانلە ھەم انسانلە سۈيلىمەكەن عبارتلىرى.

بىر انسان شو سانجاق كۈلەگەسى تەختىگە كەلۈر ايسە، شو كەلمە طەبەھى
اوزىنىڭ انساننە ورد قىلۈر ايسە، ھەمە عالم اسلامىنىڭ قەبلىسىنە يۈزىلە كۈكلىلە
مەتۈجە اولۇر ايسە، او انسان ملت اسلامىيە اعضاءى اولۇر.

شو كەلمە طەبەھى بىر كەسىلە ھاسىل اولۇر ايمان، ھەممى بىر شىعار، كلى جامەھ اولماق
جەھىتىلە، اسلامىيە نەزەرىدە مەقدەس ھەم مەھترەم ايمان اولۇر. شو بىلە ايمانى وار
بىر آدم ھەمە خىرائىدىن ھەمە ھىساندىن تەمەمىلە مەھروم رەزىل سەفەل اولۇر ايسەدە،
ھەرمەت اسلامىيەسىدىن ھەيچ بىر سۈرۈتە مەھروم اولماز، اسلامىيە دائىرەسىدىن
چەقماز، تەھقىر قىلىنماز، تەكفىر قىلىنماز، ھەقق دىنەيەسىدىن ھەقق انسانىيەسىدىن
مەھروم قالماز.

اسلامىنىڭ كەلىمەسى بىر شىعارى اولان شو كەلمە طەبەھى بىر كەسىلە ھاسىل
اولۇر ايمان، "انما المؤمنون اخوة" آيت كرىمەسىنىڭ ھەكمىلە، ھەممە مومىنلىرى
اراسىدە بىر نەسب مەنىۋى قىلىندى. ايمان ھەسبىلە قارىندىلىك — ھەممى مەلۇمە
ھەممى آرزۇلەردە گوزل عاطفەلەردە بىرلىك بولىدىرمۇ مەلۇمەسىلە — سىياسەت
اسلامىيە اساسىنە ھەيچ قىلمەش ايدى. ايمان قارىندىلىكى، "النەبى اولى بالەمومىنىن
من انفسەھم، وار ھەمەمەھترەم" آيت كرىمەسىنىڭ ھەكمىلە قان قارىندىلىكىدىن
اعتبارەدە اوستون قىلىندى. — از ھەيچ مەھترەم مومىنلىرىڭ آنالىرى اولۇپ، نەبى

کریم مومنلره اوزلرندن یاقین آنالری اولور ایسه، ایمان قارندشلیگی حقوق جهتیله قان قارندشلیگندن البته اوستون اولور.

بوتون عالم اسلامیت ایچون شوایکی آیت کریمه ده کوسترلمش سیاست اسلامییه بیانندن بن بالکلیه عاجزم. لکن شوایکی آیتک افاده لری غایت آچقدیر، معناری غایت کیثدر: اوز باشلرینه مستقل، بری دیگرینه هر جهتلره برابر اهل اسلام، کلمه طیبه برکه سنده، قان قارندش کبی قارندش اولور ایسه، بوتون عالم اسلامیت — آنالری رسول کریم اولان — بیوک عائله یی تشکیل ایدر ایسه، او عائله اعضالری ییڭ حقوق متقابل لری قان قارندشلیک حقوقلرندن هم زیاده هم قونلی اولور ایسه، قران کریم او بیوک عائله ده الڭ عادل امام اولوق صفتیله قائم اولور ایسه، بوندن ده گوزل بر سیاست بولنماز، یاخود بوندن ده گوزل سیاستی آرامق حاجت اولماز.

لکن، نه دندر، تاریخ اسلامیت ده شو سیاستڭ حکمی یوق ایدی، عهد رسالت ده بر اولمش امت اسلامییه اولگی عصرک اوزنده فننه لر اقتضاسیله متفرق اولدی ده بوندن صوڭ عالم اسلامیت برلک یوزی کورمه دی. خلافت دعوالری، جبارلارڭ هوالری دینک قوتنه غلبه ایتدی؛ دینک الڭ بیوک قانونی یعنی جامعه سی ترک قیلندی. چینگیز قیامت لری، اسپانیا دهشت لری، صلیب محارب لری اسلام دولتلرینی، یا لکنز مدافعه وظیفه لرنگ اولسون، جمع ایتدی. اسلام دولتلرینک تاریخلرینه نظر ایدن انسان تعجب ایدر: مذهب لره اختلاف لری غایت سطحی ایکن، اهل اسلامک اوقدر افتراق لری بری دیگرینه عداوت لری، نصرانیت مذهب لرنده اختلاف غایت بیوک ایکن، غره ستیانلرک او قدر برلک لری تعجب قیلنه جق بر حالدر. صلیب محارب لرنده نصرانیت نصرانیلرک کلمه لرینی جمع ایتدی، لکن او ساعت لره بری دیگرینه الڭ یاقین مسلمانلره بیل برلک یوق ایدی. صلیب اردولرینه غلبه ایده بیلمش سلطان صلاح الدین ایوبی حضرت لری ده او وقت اهل اسلامی برلشدرمکدن عاجز قالدی. دشمن اسلامی خراب ایدر ساعت لره او وقتک زاهد لری اوزماڭ ولیلری تکیه لره

قاپانورلار ايدى. حلال طعام، فرض نماز حرام ساعتلرده اوزمانڭ وكيلى ناپله نماز قىلورلار ايدى.

بوندن صوڭ هندوستان ده توركستان ده ايران ده توركياده آفريقا قطعه لار نه وولغا بويلر نده كلمش اوفاق بيوك اسلام دولتلىرى نڭ حاللىرى بوندن گوزل دگل ايدى. دين دشمنى كى اوز آرا محاربەدن، مەلىكتىلر نده عفرىت كى فساددن باشقه ھمتلىرى يوق ايدى. اندلس دھشتلىرىنى اوقت اسلام دولتلىرى رضا كوزىلە بلىكە شادلىق كوڭلىلە تماشا ايدرلار ايدى. اندلس ده يالڭىز دينلىرى ايچون تعذيب قىلنوب قتل قىلنور حسابى يوق مسلمانلار نڭ سوزشلى قريادللىرىنى التىداڭ قولايغىلە ايشىتوب طورمش توركيادى دولتى اومسكىنلار نڭ بر قاچ دفعە استمدادلىرىنى ھر دفعە رد ايدر ايدى. تىجارى، سياسى معاھدەلر عقدينى طلب قىلوب دولت عثمانىە فاپوسنە مراجعت ايتمش بر طاقم هندوستان اميرلىرى، اعانە طلب قىلوب التىجا ايتمش توركستان خانلىرى ھمان رد قىلنورلار ايدى. وولغا بويلر نده بر تاتار حكومت اسلامىەسى اوز رىنە ر وىلر نڭ ھجوملىرى ساعتار نده قريم خانى يالڭىز اوزى نڭ قوتىلە اوحكومت اسلامىەسى قورتارمق، صوڭرە توركيادى دولتنە قوشمق خصوصلىرىنە حكومت عثمانىەدن مساعده طلب ايتمش ايسەدە، يڭىدىن بر دولت چىنگىزىە تاسىس قىلنور قورقوسىلە حكومت عثمانىە خان جىابلرىنى شىدلە منع ايتدى. يڭىدىن بر دولت چىنگىزىە تاسىس ايتمك آرزوسىلە خان جىابلرى نھىت قىلنوب، شىدلە تىكدير قىلنمش ايدى. خان جىابلرىنى تىكدير ايتمش سلطان — سلطانلار نڭ بيوگى سلىمان قانونى حضرتلىرى ايدى!

اسلام دولتلىرى نڭ تارىخلار نده بويلە شادلار آرز دگلدر، خلافت نڭ اولىگى ستەلر نده افتراق باشلاندى، صوڭرە نڭ رذىل صورىتلر دە ھمان دوام ايتدى. ايمان قارىندىلىگى، اسلامىت نظرنەدە، قان قارىندىلىگى كى ياخود دھاز يادە ايسەدە، اوز آرا اعداوتلىرى نڭ زيادە دولتلىر اسلام دولتلىرى ايدى، براىكلىرى نڭ آرز ملت اسلام ملتلىرى ايدى.

اسلام دولتلىرىنىڭ سىياسى ھاللىرى شويىلە ايدى، ادبى ھاللىرى دە بوندىن گوزل دگل ايدى. غرب سىياسىلىرى دولتلىرىنە وطنلىرىنە صداقتلە افتخار ايدىرلر ايكن، ملتلىرىنىڭ فائىدەلىرىنە عزتلىرىنە عائد خىدمەتلەرە صوڭ درجە اجتھاد ايدىرلر ايكن، اسلام دولتلىرىنىڭ سىياسىلىرى خيانت مىدانلىرىدە مسابىقە ايدىر كىبى ھىركىت ايدىرلر ايدى، سىياسەت دائىرەلىرىدە خيانت ھىددى كىچىش ايدى، ناگاہ آرادە طبعاً امين بر آدم چىقار ايسە، ھىيط تائىرىلە خيانت يوللىرىنە سوق قىلىنور ايدى. مدنى ملتلىرى صدق استقامت، طھارت كىبى فضىلىتلىرى التزام ايدىرلر ايكن، بزدە او كماللىرىڭ خلافتنە مىل زىيادەلىشى.

عالم اسلامىت دە شو سىياسى احوالىڭ، ادبى ھاللىرىڭ ھىقى سىبىلىرىنى تەيىن ايتىمىڭ مىشكىل اولسە كرىك. لىكن انسانىڭ عقىدەسى انسانىڭ ارادەسنە، اخلاقنە، ھەمە ھىركىتلىرىنە البتە بلاشبە الڭ بىوك بر اساسىر. انسانىڭ ھەر بر ھىركىتى ھەر بر ھىملى عقىدەسنە كورە، وجداننە كورە اولور. بوڭا كورە، سىياسى احوالىڭ ادبى ھاللىرىڭ ھىقى سىبىلىرىنى ايمان مەھىلىرىدە آرامىق مەكىن اولسە كرىك.

عالم اسلامىتىڭ احوالىلە ايمان مەھىلىرى آراسىدە، بىنم ھىصوصى نظرمە كورە، غايەت بىوك ارتباط وارد. ايكىدىن بر : ۱) يا سىياسى ادبى ھاللىر ايمان مەھىلىرىنىڭ نەتىجەلىرىدەر، ۲) ياخود ايمان مەھىلىرى سىياسى ھاللىرىڭ نەسخەلىرى اولمىق اوزرە تەرتىب قىلىنمىشدر.

ھەر ھال دە، ايمان مەھىلىرى، ھىصوصاً اشەر بىلرىڭ تەلىملىرى اخلاق فسادىنە، سىياسەت مەفسەدلىرىنە الڭ مەساعىد صورىتلردە وضع قىلىنمىشدر. شىيعىلىك، سنىلىك كىبى اخلاقلەر عداوت، لعنت، افتراق اساسلىرىنە تاسىس قىلىنمىشدر.

ايمان كوڭل دە مستور اعتقادىدن، لسانلە شويىلە نور رەسمى سوزلردىن عبارت قىلىندى. عقل، علم، گوزل اخلاق، خىرات، ھىسناىت كىبى انسانىڭ انسانىتنە رىكن اولور مەبدالىرىڭ ھەر برى مدار نجات اولان ايماندىن خارج قىلىندى. يالىڭىز الله ھىزىرتلىرىنە مەلوم قىلب اعتقادى ايمان قىلىندىدىن صوڭ، اكثراً عىوب ھەم ذىنوب پەردەسى اولور ظاھر ھال خاطرلىرى اىچون اعتقادىڭ اوزى دە فدا قىلىندى.

عافیت، يالکىز اقبىلر، قورى اسمىلر ظاهر حالدىن بدل قىلىنوب، اسلامىت قورى نامدىن قورى لافدىن عبارت اولوب قالدى.

اسمى مومن بر آدم عمرى بويىنە مسكرات دىگىزلرىنە طالاسە، فحشىياتىڭ ھەر بىرىنە بويالاسە، فقيرلىرىڭ يتيملرىڭ ماللىرىنى طالاسە، بىگىلر جە معصوملىرىڭ بدبختلىكلرىنە سبب اولسە، لسانىلە شوشىلىرى حلال دىمەدكچە، يالکىز اسمى برکەسندە مومن اولور، قىلىندە مستور اعتقادى خاطرلىنە پاك مسلم اولور، بعضاً استغفار يولنىدە بر طاقم لافلىرىدە آغزىنە آلور ايسە، «لا كبرىة مع الاستغفار» قاعدەسىلە اويلە آدملىرە ايزگولك صفتى ويرلور.

ايمانى يالکىز قىلىدە مستور اعتقاددىن لساندە جارى اقراردىن عبارت ايتىمك اسلامىتىڭ فسادىنە اڭ بىوك سبب اولدى. چونكى گوزل اخلاقى، گوزل اشلىرى، خيرلىق، حسنىق، حيات ھم نجات ويرور نافع خدمتلىرى اھمال ايدوب، كوگىلدە مستور اعتقادە لسانلە سويلەنور اقرارە قناعت ايتىمك يوللىرى فتح قىلىندى. انسانىڭ نجاتىنە سبب قىلىنىش ايمان يالکىز اعتقاددىن يالکىز اقراردىن عبارت اولور ايسە، اويلە ايمان انسانىڭ مغرورىتىنە اڭ بىوك سبب اولور، انسان كوزىندە حسنىاتىڭ خيرلىق اھمىتى قالماز؛ شرورىڭ فسادىڭ خيانىتىڭ آغرىقى بولنمار.

عالم اسلامىتدە سياستىڭ فسادىدە ايمانى يالکىز اعتقادە يالکىز اقرارە حصر ايتىمك حسيبلە ناشى اولدى.

كوگىلدە مستور اعتقاددىن لساندە جارى اقراردىن عبارت قىلىنىش ايمان مىلتىڭ ھم دولتىڭ امور عمومىيەسىنىڭ اساس قىلىنوب، ظالملىرىڭ خائىنلىرىڭ ھەم ظالملىرىنە ھەم خيانىتلىرىنە اڭ مساعد قالبلارە افراغ قىلىندى. بىز حاكم قورى لاف سايبەسندە مومن اولوب مىلتىڭ منفعتلىرى يولنىدە عملدىن آزاد اولور ايسە؛ ظالملىرىڭ خيانىتلىرىڭ اڭ بىوكلىرىنە ارتكاب قىلوبدە ايماننە ھىچ بر صورتلە ضرر كلمز ايسە؛ فقيرلىرىڭ قىيىنلىقلىرىنى ھىچلەرى برکەسندە ظالملىرىنى عدالت، فسقلرىنى دىانت كىي كوسترە بىلور ايسە؛ قىيىنلىقلىرىنى خراب ايتىد كىيىنلىق، درويشلىرى دورت بش

درهم توزیع ایتمك بیوك مرحمتدن حساب قیلنور ایسه؛ بر مملکتی قهرآ صویوب، تر به لر مسجدار بنا ایتمك بیوك خیراتدن صایلور ایسه؛ حجاج کبی یوز بیگدن زیاده معصومی قتل ایتمك حرم الهی بی اهانت ایدوب کعبه بی هدم ایتمك، یاخود یزید کبی روضه سعادت حرم نبوتی الک شنیع صورتلرده تحقیر ایدوب بیت نبوتی الک شنیع صورتلرده قتل ایتدیرمك جنایتلری ده ایمانک صاغلغنه ضرر ویرمز ایسه، اوقدر صاغلام ایمان همه فسادک الک بیوک وسیله سی الک متین آلتی اولور. ظالمیرک همه سیئه لری خائنلرک همه رذالتلری خیانتلری اولیه ایمان سایه سیله مستور قالور، اولیه ایمان اهل اسلامک دولتیرینک هلاکنه الک قوتلی مقدمه اولور.

ایمان مسئله لرنده اهل کلام مذهبلرینه بن تعجب ایدرم: لسانک اقرار ی قلب ده مستور اعتقادک ترجمه سی هم دلیلی اولاییلور ایسه، انسانک عملی خیراتی حسناتی ده قوتلی ده زیاده معتبر دلیل اولمازی؟ احکام دنیویه ده اقرار اصل اولاییلور ایسه، گوزل عمل ده گوزل اصل اولمازی؟ انسان عملنه کوره مومن اعتبار قیلنسه ایدی، آغز اقرارندن ده زیاده اعتماد لائق اولمازی ایدی؟

“اعمال ایماندن خار جدر، زائددر” کبی غایت فنا، الک قاباتعبیر یرینه “اعمال ایمانک دلیلدر” دیمک لازم ایدی، آیت کریمه لرک سنت نبویه لرک عبارت لرینه نصوللرینه ده زیاده موافق اولور ایدی، اهل اسلام حقنیه ده زیاده نافع اولور ایدی.

شارع کبیر رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرندن روایت قیلنمش: (۱) الایمان بضع وستون شعبه، والحیاء شعبه من الایمان — (۲) الایمان الصبر والسماحه — (۳) الایمان عفاف عن المعارم، عفاف عن المطامع — (۴) الایمان والعمل اخوان، الایمان والعمل قرینان لایقبل احدهما الا بصاحبه — (۵) المومن من سلم الناس من لسانه ویده — (۶) الایمان ان تعلم ان الله

معك حيثما كنت — ۷) والذى نفسى بيده لا يؤمن عبد حتى يحب لآخيه ما يحب لنفسه من الخير — ۸) بنى الاسلام على الصبر واليقين والعدل. وللصبر اربع شعب: الشوق، والشفقة، والزهادة، والترقب. فمن اشتاق الى الجنة سلا عن الشهوات. ومن اشفق من النار رجع عن المحرمات. ومن زهد فى الدنيا تهاون بالمصيبات. ومن ارتقب الموت سارع فى الخيرات. ولليقين اربع شعب: تبصرة الفطنة، وتأويل الحكمة، ومعرفة العبرة، واتباع السنة. فمن ابصر الفطنة تأول الحكمة. ومن تأول الحكمة عرف العبرة. ومن عرف العبرة اتبع السنة. ومن اتبع السنة كانما كان فى الاولين. والمعدل اربع شعب: غوص الفهم، وزهرة العلم، وشرائع الحكم، وروضة الحلم. فمن غاص الفهم فسر جمل العلم. ومن رعى زهرة العلم عرف شرائع الحكم. ومن عرف شرائع الحكم ورد روضة الحلم. ومن ورد روضة الحلم لم يفرط فى امره وعاش فى الناس وهو فى راحه. — ۹) الخلق الحسن نصف الدين — ۱۰) الاسلام حسن الخلق. كى حقيقت معنا لرى اراده قيلنوب سويلنمش حديثلر وار ايكى، اهل كلام شو حديثلرى تحريف قيلوب مجازى معنا لره حمل اينديلر.

شو معنى ده **ك**لمش حديثلرك قران كريم ده اينمش آيت كريمه لرك دلالتلرينى رعايه ايدر ايسهك، شارع كريم نظرنده اعتبار قيلنور ايمان عقلدن گوزل اخلاقدن خيرات حسناندن حق اعتقادلردن عبارت اولور. عملده اثرى يوق اعتقادك نظر شارع ده اعتبارى يوقدر. لسان ده جارى اولور سوز، قلب ده مستور اعتقاد عمله مقارن اولما دقجه معتبر دگلدر.

عملى ايمانندن خارج ايدوب، ايمانى يالكىز اعتقاددن اقراردن ايتىمك منطق فلسفه سى اعتباريله اهل كلام نظرنده مقبول اولما بيلور ايسه ده، انسانك ادبته استقامتنه همه مصلحتلرينه اساس اولمق اعتباريله تقديس قيلنور ايمانندن عمل خارج اولماز.

انسانك يالكىز شخصنه نسبتله ايمان شودر، يعنى حق اعتقاددن گوزل عملدن گوزل اخلاقدن عبارتدر. ليكن ملتك دولتك امور عموميه سنه نسبتله

ایمان عدالتدن صلاحدن امانندن حقانیت کبی شیلردن عبارتدر. بر انسانک خیانتی، فسادی، ظلمی، ضررلری کوزمزه کورنوب طورر ایکن، قلبنده مستور اعتقادینک معناسز اقرارینک اهمیتی قالماز.

اداره اشلرنده، سیاست امورنده ایمان یوقدر، کفر یوقدر. یالکیز عدل واردر، یالکیز ظلم واردر.

امور عمومیهده اعتبار قیلنور ایمان، شارع کریم نظرنده، عدلک مرادفیدر، کفر ظلمک عینیدر، مرادفیدر. قران کریمک شارع حکیمک عرفلری شودر. هم دولت هم ملت فائدهلرینه اسلامیتک الک زیاده مناسبتی ده بونکلهدر، شارع حکیمک بیوک حکمتنه الک زیاده مناسب سیاستده شودر. ظلمی کفردن، ایمانی عدلدن تفریق ایتمک جنایتی ظالمک جبارلرک هوالرینه آرزولرینه الک موافق الک مساعد بر دسیسه اولوب، صاتلق خائنلر طرفندن احداث قیلنمش بر بدعتدر.

شریعت اسلامیه امور عمومیهی قلب اعتقادینه لسان اقرارینه تأسیس ایتیمهش، بلکه عدالت هم مصلحت اساسلرینه تأسیس ایتیمشد. قلبده مستور اعتقاد، لسانده جاری اقرار امور عمومیهده هیچ بر صورتله اساس اولماز. اگرده دین عدل اساسنه تأسیس قیلنماز ایسه، یاخود بری دیگرینه مرادف کبی اولماز ایسه، او یله دین خائنلرک ظالمک هوالرینه آلت اولور، حقوق اصحابنه هر جهتله ضرر اولور.

نه اولور ایدی، اگرده ایمانی قوری اعتقاددن قوری اقراردن عبارت قیلوب عملی ایماندن خارج ایتنمش کلام مذهبلی اوزلرینک بیهوده اصوللرینی اوافق مسئلهلرینی، خلافت نزاعلرینه جنسیت تعصبلرینه بنا قیلنمش شیعیلک سنیلک اختلافلرینی ده ایماندن خارج ایتسهلر ایدی؟

عالم اسلام، لافل، قان دشمن مذهبله بری دیگرینه لعنت اوقور فرقهلره بولنمش اولماز ایدی، اسلام عقیدهسی دیانتله هیچ بر مناسبتی یوق بیهوده شیلردن لافل پاک قالور ایدی، شیعیلک مسخره لکلر یله سنیلک جنونلر یله اسلامیت یوزی قزارماز ایدی.

فصلك ابتداسندن بورايه قدر يازامش ملاحظه كوره، ايمان مسئله لرنده كلام مذهب لرينه مخالفت مده بن البته معذورم، بلكه مجبورم. بئكا كوره؛ شريعت اسلاميه نظرنده ايمان حق اعتقاد لردن گوزل، عمل لردن گوزل اخلاق دن، خير اتدن حسناندن عبارتدر. دين زمانه مكانه كوره انسانك ذمه سنه مترتب اولور وظيفه لري تيوشنجه ايفا ايتمكن عبارتدر.

ايمان، عمومى بر شعار اسلاميت اولمق اعتباريله، "لا اله الا الله محمد رسول الله" توحيدىنى هم جانله هم لسانله سويله مكن عبارتدر. شو مبارك كلمه جامعهى قبول ايدن انسانلرك هر برى مؤمن اولور. بوندن صوڭ، اشعريلك، معتزله لك، شيعيلك، سنيلك كى اختلاف لري اعتبار ايتمك قطعى صورتده حرامدر.

"اقيموا الدين ولا تتفرقوا فيه"

"ان الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعاً لست منهم فى شىء"

اسلاميت عقيدده سنه مذهب اختلاف لرينى قوشمق كى بر جنايت تاريخ اسلاميتده يوقدر. خلافت نزاغلري، علويلك امويلك عداوتلري كى سياسى اختلاف لردن نسخه آلمق يوليله ايمان مذهب لري تأسيس ايتمك كلام كتابلري يازمق كى يا خيانت يا حماقت عالم اسلاميتده بولنما مشدر.

اسلاميتده مذهب بردر. كلمه توحيدى شعار اسلاميتى قبول ايدن هر بر انسان مؤمندر. التوبه سوره سنده "قل ان كان آيت كريمه سنك حكمنه كوره، شو ايمان اك ببولق قرايتدر.

ايمان انسانله خالقى آراسنده مقدس صلدر. بوراده مذهب رسومى مذهب قبودى هيچ بر صورتله معتبر دگلدر. ايمان بر تعليم الهيدر، بسيط اولور، غايت عادى اولور. فلسفى دقتاره، فنى اصطلاحلره بوراده احتياج بولنماز.

ايمان اللهك درگاهنه انسانك التجاسيدر. هيچ بر دقيقهده هيچ بر حالده انسان اورادن مردود اولماز. رحمت اللهيه قاپولارى هر وقت آچيقدر، اورالرده حاجب بولنماز. مختار انسانلرده، مضطر مسكينلرده، اختيار ساعتارندهده،

اضطرار دقیقه لرنده ده، هر بنده هر وقت رحمت درگاه لرنده البته قبول قیلنور.
 کلام مذهبلری نظرته «ایمان بأس» یعنی عذاب کورو ساعت لرنه اضطرار
 دقیقه لرنده ایمان مقبول دگل ایسه ده، رحمت الهیه درگاه لرنده البته مقبولدر.
 «ام من یجیب المضطر اذا دعاه» — اضطرار دعا لرنی قبول ایتک
 بوراده مدح اوامق یولیل ذکر قیلنمشدر.

«واخذناهم بالعذاب لعلهم يرجعون» — رحمت قاپوارینه شاید
 قایتورلار رجاسیل، بز آنلره عذاب ایندر دك. — عذاب اینو سوگنده ایمان
 مقبول اولماسه ایدی، رجوعك فائده سی قالماز ایدی.

«فلما رأوا بأسنا قالوا آمنا بالله وحده وكفرنا بما كنا به مشركين. فلم
 يك ينفعهم ایمانهم لما رأوا بأسنا» — شو آیت کریمه ده «بزم عذابمزی
 کوردکلرندن صوگ ایمانلری فائده ویرور اولمادی» دیمك «کورنمش عذابی
 رفع حقنده فائده سز اولدی» دیمك اولسه كرك. بوگما «فلولا كانت قرية آمنت
 فنفعها ایمانها الا قوم یونس» آیت کریمه سنده گی استثنا — هم ده «لما آمنوا
 كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیاة الدنیا» آیت کریمه سنده گی بیان دلالت ایدر.
 یعنی: عذابی کوردکلن صوگ ایمان ایدوب ده ایمانی نفع ایتمش بر
 قریه یوق ایدی، یالکوز یونسك قومی. ایمان ایتدکلرندن صوگ بز آنلردن
 عذابی کشف ایتدك.

بوراده ایمان بأسك فائده ویروب ویرمه مك جعتی عذاب دنیایی رفع
 ایدوب ایتمه مك خصوص لرنه حصر قیلنمشدر.

بن شو آیت کریمه لرله مقصده استدلال ایدر ایکن، نسا سوره سنده گی
 ۱۷—۱۸ نچی آیت کریمه لردن غافل دگل ایدم.

ایمان بأس مقبول دگلدر دیمك ده اللهك كيك رحمتلرنی طار ایتمیق
 شائبه سی واردر. بوگما کوره ده، بن «ایمان بأس البته مقبول اول بیلور»
 اعتقادنده یم. بزم کی عاجز بر مسکین شدت ساعت لرنده دهشت دقیقه لرنده
 خدا سنك رحمت قاپوارینه التجا ایدر ایکن، آرتدن طور وب «ای سن، صوسامش

او حریفه رحمت دریالرکین بر طامچی ده ویرمه؛ دیه باغرمقدن اوتانورم. ایمانک رحمت الهیه درگاهلرنده شوطسز فلانسز مقبول اولاجی حقنده بنم نظرم شودر. ایمان ده، بنم نظرمه کوره، رسمیت یوقدر. ایمانک مذهبی یوقدر. «ان الله ثلاثمائة وخمس عشرة شریعة. یقول الرحمن وعزتی وجلالی لا یأتی عبد من عبادی لا یشرک بی شیاً بواحدة منه» الا ادخلته الجنة».

شو حدیث انس، عثمان، ابو سعید کبی اصحاب کرام رضی الله عنهم حضرتلرندن بایتاق حدیث کتابلرنده بیوک اماملر طرفندن روایت قیلنمشدر. قبول درگاهلرینک کیکلگی حقنده سویلنمش اولسه کرک.

بوندن صوگ ایمان ده، علی الخصوص اسلامیت عقیده سنده الک بیوک اهمیت شو دنیاده انسانک سعادتنه اساس اولمق اهمیتی در. اسلامیت عقیده سنک الک بیوک اهمیتی، دیگر عقیده لره نسبتله علویتی بوراده بولنمق لازمدر. ایمان دنیاده انسانک پاکلگنه، استقامتنه، امانتنه، اجتهدینه غناسنه عزتنه صلاحنه اساس اولور ایسه، اشته او یله ایمان اسلامیت ایمانی اولور. آخرت سعادت شو کونگی سعادک ثمره سیدر، نتیجه سیدر، یاخود لا اقل، لاحقه سیدر. سعادت درویشلک ده مسکینلک ده، راحت یوقلق ده آرامق هندوستان فقرلرینک برهمنلرک فلسفه سیدر.

هر دینک الک بیوک غایه سی معبودینه اوخشامقدر.

بزم معبودمز، بت پرستلرک معبودی کبی، جانی یوق صنم دگلدر، روحی یوق صورت دگلدر. بزم معبودمز حی، عالم، مقتدر، صانع، عزیز، کبیر، غنی، کریم، مالک، سید، آمر، حاکم، حکیم الله رب العالمین حضرتلریدر. بزه علم، قدرت، صناعت، عزت، بیوکک، بایلق، باشلق کبی کماللر بولنمق دینمز، ایمانمز اقتضاسیله لازمدر. اوکماللرک هر بری دینمزک غایه سیدر، شریعتمزک امریدر.

دینی لسانک اقرارینه کوکلک اعتقادینه قصر ایتماک عاجزلک درویشلک فلسفه سیدر؛ شو دنیاده سعادت اجنبیلره لائق کوروب، شو کونگی سعادتندن

امید اوزمك چيتمدن يوقمىش ياخود دسيسه يوليله آشلانمىش مهلك بر خسته لكدر .
اسلاميتك اڭ بيوك ركنلرى : (۱) حق اعتقاد ، (۲) تعظيم الوهيت ، (۳) پاك
انسانيت ، (۴) دنيا ده عزت .

ولله العزة ولرسوله وللمؤمنين .

اسلاميت عقیده سندن مقصدی ، اسلامیت عقیده لرینك فائده لرینی بلکه
بیان ایده بیلورم امیدیله ، كونلرک برنده اوفاق بر مناسبتله “رحمت الهیه”
مسئله لرینی مقاله لرینی نشر ایتمىش ایدم . براقما دیلار ، دوام ایده مدم . ال
طارلغی قوشدی ، طوقتام . لکن امیدمى اوزمه دم . خواجه حافظ کبی “یا من
رسم بمطلب ، یا جان زتن براید . دیدم ده “اسلامیت ده قدر” نامنده بر رساله
یازدم . اراده هم عقلک حریتنه ، حکمت الهیه انتظامنه ، رحمت الهیه کیکلگنه ،
اسلاميتك علویتنه دائر نظرمی اوراده نشاطله بسط ایتدم .

بنم نظرم ده اسلامیت ایمانی “شو کونگی سعادتنن اوز امیدمى اوزمك ،
کلچك سعادتنن دیگرلرک امیدلرینی کسمک” اساسلرینه مبنی دگلدر .
اسلامیت ایمانی هر اچکی سعادتی جمع ایدر ایسه ، اللهک رحمتلری همان کیکلک ده
قالور ایسه ، ده اگوزل اولور .

درویشلک نظرینه کلام مذهبلرینه تعصب ایدوب ، “رحمت الهیه”
مسئله لرینه هجوم ایتمىش ذوات اوزلرینی معذور کوررلر ایسه ، اهل اسلام
سعادتنه اسلامیت علویتنه تعصبم جهتيله بنده اوزمى معذور کوره بیلورم .

دنیا ده عزتی سعادتی اسلامیت ایماننه اسلامیت اخلاقنه ده ازیاده موافق
هم لازم کوروب ، اسلاميتك استقبالنه ایمان ایدرم .

یاوروبا ترقیاتنه تحیر کوزيله اما اوز حالمه تأسفی نظریله باقوب
استقبالمزدن امید اوزه یازمى متفکرلرک فکرلرینه بن اشتراك ایلهم . درویشلک
زاهدلک تأثیريله شو فانی دنیا ده انسانیتک ده اسلاميتك ده استقباللرندن امید
اوزمى بدینلرک نظرلرینی ده تصویب ایده مدم .

بکا کوره ، اسلاميتك ده اهل اسلامک ده استقباللری واردر . قران کریمک
بشارت الهیه سی شودر .

“هو الذى ارسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله” قرآن كريمده متعدد آيتلرده كامش اشته شوبشارت الهيه بوگون تحقيق فيلنهامش ايسه، بر كون البته تحقيق فيلنور.

اسلاميتك استقبالي.

تاريخك احوال عموميهسى انسانلرك ارادهلرندن ادارهلرندن همده احاطهلرندن طيش خفى سببلره احياناً تابع اولاييلور ايسهده، كلهك اولاجق حاللرى قياس حكيمله اجتماعى قانونلرك اعانهسيله تقرىبى صورنده تعيين ايتمك اكثريتله ممكن اولور. درست، عالم وجودده بولنور هر بر شى اللهك ارادهسيله حكمت الهيه نديرلريله اداره فيلنور. لىكن حكمت الهيه نديرى ظاهر اولور ايكن، يا قانون طبيعى ياخود بر قانون اجتماعى صورتيله ظاهر اولور. بوگاكوره، قانونلرك هيئت عموميهسنه استناد اعانهسيله، بر انسان كلهك اولاجق حاللردن بحث ايدر ايسه، اصابت ايده بيلور.

شو حاضرگى عصرده انسانلرك احوال اجتماعيهسى اولگى عصرلرده بولنمش احوال اجتماعيهسندن البته گوزلدر. انسانلرك طبيعت اوزرنده تصرفلى قوتلى آرتدى، اخلاقلى بالنسبه اكثريتله گوزللىشى.

بوندن صوك انسانلرده ملتلرده هر جوتدن پاكلك استقامت امانت صدق احسان مرحمت كى گوزل اخلاق تربيه قيلنه طورر ايسه، قانونلر مصلحت هم مساوات اساسلرينه تأسيس قيلنوب محكمهلر هر حالده عدالت حقانيت وظيفهلرينى ممكن قدر ايفا ايدرلر ايسه، هيئت اجتماعيه امان امن حريت فارتدشلك نيگزلرينه بنا قيلنوب حكومت همه حقوللى همه وظيفهلرى على الانتظام حمايه يوللرينه سلوك ايدر ايسه، علومك صنائعك ترقياتى بركهسنك طبيعت خزينهلرندن انسانلرك فائدهلولى همان همان آرتوب، طبيعت بركهلرندن هر بر انسان اوزينك ضرور حاجتلرينى اوز كوچيله آلا بيلور ايسه، — يعنى بويله شرطلر تدريجى صورته حاصل اولوب ثبات بولور ايسه، انسانيتك كلهك عصرلرده احوال اجتماعيهسى دهاگوزل اولور.

بن شو جملہ لری شرطیہ صورتیلہ یازدم، لکن ترددی افادہ ایچون دگل، بلکہ استقبالده احوال اجتماعیه اساسلرینی گوزللگن سبیلرینی کوسترمک ایچون ایدی.

البتہ شویله اولور. چونکہ انسانلرک مصلحتلری انسانیتک صلاحی سعادتق اراده الهیه مقتضاسیدر، انسانک فطرت اصلیه سنهده دها زیادہ موافقدر. انسان من حیث الطبع سعادتہ صلاحہ میل ایدر، محبت ایدر. شو میل، شو محبت انسانک قلبنہ قدرت الیلہ وضع قیلنمش ایسه، حکمت الهیهده عبث یوقدر، البتہ انسان ممکن سعادتک کمالنہ برکون ایرشه چکدر. یوقسه، عنایت الهیه الیلہ انسانیتک قلبنہ وضع قیلنمش میل عبث کبی اولور ایدی.

انسانیتک هیئت عمومیه سیله کلہ جک عصرلرده احوال اجتماعیه سی گوزل اولور دیدم. احوال اجتماعیه نہ قدر گوزل اولور ایسهده، طبیعی بلالردن مشقتلردن شودنیاده انسانیت بالکلیه نجات بولماز: اوت همان یانار، یاندرور؛ یل دیکزلرده کمیلری باتورور؛ انسان قضالره، خسته لکله هدفی اولور؛ اوز آرالرنده دشمنک، حسد کبی حاللر بولنور؛ انسان اوزینک حاجتلرینی لذتلرینی کوچ آرقاسنده زحمت آرقاسنک آلور. هر حالده شودنیاده انسانک سعادتق زحمت، مشقت ایلہ فاتش اولور. شودنیا هیچ بروقت جنت اولماز. لکن قانونلرک اساسلری، حکومتلرک ادارهلری، دولتلرک سیاستلری، انسانلرک اخلاقلری گوزللشدکجه، احوال اجتماعیه البتہ گوزللشه جک، انسانیت هیئت عمومیه سی اعتباریلہ شو کونگی دن دها گوزل بر حالده اولاجق. یوقسه علومک صنائعک ادبیاتک اهمیتق قالماز ایدی.

انسانیتک استقبالنہ بنم نظرم شویله در. شویله بر نظر البتہ خیال دگلدر، وهم دگلدر، بلکہ کلہ جک عصرلرک برنده تحقیق قیلنہ جق بر رجادر، عنایت الهیه قوتیلہ ایفا قیلنہ جق بر وعد الہیدر. امید ایدرم کہ انسانیتک اوسعادتق اسلامیت نامیلہ اولماسه، لا اقل اسلامیت برکسیله اولور.

انسانیت ترقی ایتدکجه، حق اعتقادلردن گوزل اخلاقدن مصلحت

اساسنه بنا فيلنمش قانونلردن سعادت يوللرينه ارشاد ايدر تعليملردن عبارت اولمق صفتيله، اسلاميت، تدريجي صورتده، يريوزنده عموميت كسب ايدر، انسانيت اسلاميتي قبول شرفنه نائل اولور.

او وقت "ليظهره على الدين كله" — "سنريهم آياتنا في الآفاق وفي انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق" — "كتب الله لاغلبن انا ورسلي" كبي آيت كريمه لارك بشارت اليه لري كون كبي ظاهر اولور.

حقيقت كونلرك برنك غلبه ايدر ايسه، اسلاميت عقيده سي البته عموميت كسب ايدوب غلبه ايدر. طهارت، حقانيت، احسان كبي فضائلك فائده لري انسانلره معلوم اولور ايسه، اخلاق اسلاميه البته همه انسانلر طرفندن قبول قيلنور. اداره ده عدالت، قانونلرده مصلحت اساسلري حاكم اولور ايسه، او وقت شريعت اسلاميه حاكم اولور.

حق دين گوزل قانون اولمق صفتيله اسلاميتك استقباليه بنم نظرم شودر. شو كونده اوچ يوز آلتمش — دورتيوز مليون قدر اهل اسلامك استقبالي ده بوئا قرييدر. اهل اسلامك استقبالي اميدسز دگلدر.

ير يوزينك شو كونگي خريطه سنه كوز سالور ايسهك، كوررز: ربع مسكونك اك اورتاسنك، معمور يرلرك تام قلوبنده اسلاميت؛ صول قانات ده غرب طرفنده نصرانيت؛ اوك قانات ده شرق طرفنده اسكي دينلر. يريوزي، عنايت الهيه تدبيريله اولسه كرك، غريب صورتده اوچ بولوكه بولنمشدر. معمور يرلرك اك اورتاسنده عمارتك قلوبنده، بركه لري اك بيوك قطعه لرده، محيط آتلاسيدين محيط كبيره قدر، سيبيردن جنوب محيطنه قدر، بري ديگرينه طوناش مملكتلرده، وطني اهلي اوامق صفتيله، اهل اسلام قرار قيلمشد.

يرك بركه سي نفوسك كترتي بر امتك استقباليه اميد ويره بيلور ايسه، اك بركتلي يرلرده اهل اولمق صفتيله قرار قيلمش اوچ يوز آلتمش دورتيوز مليون اهل اسلامك استقبالي لري هيچ بر صورتله اميدسز اولماز.

ييمسلكدن مسكراتدن فحشياتدن پاكلك بركه سيل، نسلك كترتند مساعه

ایدر احکام نکاح اعانه سیله یر یوزنده اهل اسلامك نفوسی همان آرتاچقدر. اسلامیت عقیده سنك حقلقی، تعلیملرینك معقوللگی حکملرینك مناسبلگی قوتیله، سنوسی کبی کوکمللی خدائی داعیلرک اجتہادیله اسلامیتك انتشاری همان آرتوب اهل اسلامك عددی زیاده لسه چکدر. یر یوزنده اك بیوک امت کونلرک برنده اهل اسلام اولاچقدر.

معمور یرلرک نام قلمبده قرار ایتمش او قدر بیوک امت هیچ بر وقت هیچ بر صورتله ضائع اولماز، دهرک همه صروفنه مقاومت ایدر، هجوملرک هر برینی بلکه تحمل ایدر، لکن هر حالده صاغ قالور، غالب چیقار.

یر یوزندن بایتاق بیوک شهرلرکده اثرلری یوغالدى «کوللری کولره اوچدی»، تاریخ صحیفه لرندن اك قوتلی قوملرکده ملتلرکده ناملری نشانلری تمامیله سیلندى، ریاست صحنه لرینه بری آرفاسندن دیگری چیقوب دهر کوزنده عظمتله اوینامش همده یر یوزینی تمامیله اویناتمش اك شوکتلی دواتلریده انقراض پرده لری قاپلادی. لکن صانلری آز، کوچلری یرلری حکومتلری یوق، یر یوزینك هر طرفنه بولوك بواوك صاچلمش طارالمش، یکرمی عصر طوتاش معذب هم قرارسز حالده قالمش یهود ملتى، تورات برکەسیله اولسه کرک، اوزلرینك سیمالرینى جنسیتلرینی اخلاقلرینی محافظه ایتە بیلدى، هر یرده هر جهتلە ممتاز بر ملت اولمق صفتیلە شو کونه قدر قالدى، الاعراف سورەسندە «واذ تأذن بك آیت کریمه سنك وعیدینه کوره، هم ممتاز هم دهشتلی بر ملت اولمق شریفله تاقیامت قالاچقدر. درویشلکدن اوزاق اك حریم غایت حاذق فقیلرینك تربیه لری برکەسندە اولسه کرک، یهود ملتى بوتون دنیا نقودینی اوز اللرینه طوپلادی، بوتون مال خزینه لرینه مالک اولدى، سیاسى حکومتلره ریاست ایدر حکومت مالیه یی تأسیس ایتدى، عزتلرینی حمایه یولنده خزینه لر آیاماز جمعیتلر تشکیل ایتدى، اوز دیندشلرینه هر خصوصده هر حالده یاردم قیلور بر بیوک ملت اولدى.

صانلری آز، وطنلری حکومتلری یوق یهود ملتى، تورات همده فقیلرینك

برکه سیل، فرق عصر صاقلانوب بوندين صوځ تا قیامت صاقلانه جی ایسه، برکتلی وطنلری قوتلی دولترلری وار دورت یوز ملیون قدر اهل اسلام، فران کریم برکه سنده، تا قیامت عزتله البته قالاچقدر.

درست، شو بیوک امت شو کون علومدن صنائعدن محرومدر، لیکن شو محرومک اولگی غفلتلیک موقت نتیجه لریدر، دواسی بولنور عارضی بر خسته لکدر. یوقسه، شوامتک وجودلری صاغ، دماغلری صاغ، قلبلری صداقتلی امانتلی، یورکلری جانلی غیرتلی. اولگی عصرده براز وقت ایچنده مملکتلره دولترلره غلبه سنه سبب اولمش قوتلری شو بیوک امت همان یوغالتماشدر، طیش عامللرک تأثیر یله معطل فالمش اوفوتلر مستور حالده ایسه ده صاقلانمشدر. بر انسانک عمری کبی، حیاتی اولومی کبی، بر ملتکده حیاتی واردر، اولومی واردر. لیکن بری همه مزه معلوم عادی عمردر، دیگرسیاسیدر. انسان صاغ اولور، خسته اولور، جان تسلیم ایدر، تنی یر یوزندن یوغالور دفن قیلنور. امت صاغ اولور یعنی عمل هم مال برکه سنده عزیز اولور، قوی اولور؛ ملت خسته اولور یعنی عطاالت هم فقیرک بلیه سیل؛ ذلیل هم ضعیف قالور؛ ملت جان تسلیم ایدر یعنی اختیاردن حقوقدن محروم قالور، سیاست کوزنده اعتباری قالماز، تنی دگل بلکه "جانی" دفن قیلنور.

فقط بر امتک سیاسی حیاتی انسانک عمری کبی طبیعی دگلدر. امتک سیاسی حیاتی، ترقیاتی انحطاطی امتک اراده سنه تابع کبی بر حالدر. انسانک عمری طبیعی قانونلره تابع ایسه، ملتک سیاسی عمری — اجتماعی قانونلره، ارادی عامللره تابعدر.

حیات سیاسیهده اقلیمک تأثیر یوقدر، یاخود آزدر. اوللرده وحشت دنیاسی اولمش بریتانیا شو کون مدنیت، سیاست، حکمت مرکزی اولدی. اوللرده مدنیت، علوم، فلسفه مرکزی اولمش یونانستان شو کون ذلیل مخلوقلرک مرعاسی وتلاغی اولدی. لیکن شوایکی مملکتک دواسی اقلیمی همان اولکیدر. سیاسی حیاتده غریبلرک شرقیلرک، آفعلرک صار یلرکده تأثیر یوقدر.

کچه غربی انگلیز ترقی ایتیش ایسه، بوگون شرقی ژاپون ترقی ایتدی، یارین شرفیلرک دها بری بلکه ترقی ایدر. کرک آق توسده کرک صاری جنسده هم اینش یوللرینه یوز قویمش تیلر وارد؛ هم ترقی یوللرینه یونهلمش ملتیر وارد.

حیات سیاسیة اقلیم تأثیر یلده، جنسیت تأثیر یلده دگلیر. امتک سیاسی حیاتی، سیاسی مماتی حکومت کبی، فقیهلهر حکیملهر کبی، دین کبی اجتماعی عامللرک تأثیر یل اولور.

بویله عامللر امت اسلامیهده اوللرده بولنمش ایسه، بوندن صوگده البته بولنه بیلور. بلکه البته انشاءالله بولنه چقدر.

شوگون ایندی اویانمش شو بیوک ملت بوندن صوگ یاناقدن قالقوب طلب یوللرینده حرکت ایدر ایسه، غرب کلیه لرنده همه علومی همه صنائی یکرمی اوتوز سنه تحصیل ایدر ایسه، ملتک ترقیاتی یولنده لازم اولاجق عامللرک همه سی حاضر اولور. یعنی بر آز همت، برار زمان برکه سنده او بیوک ملت همه حاجتیرینه نائل اولور.

مقصد بیوکلگنه نسبتله اوافق هم غایت آسان شو وسیله لرک وقتلری حلول ایتدی، کونلری یاقین کلدی. ایندی طاک آتدی، اسلامیت افقلرنده حیات هم عزت قویاشلری یاقینده طلوع ایتسه کرک.

بوندن صوگ، سیاسی حیاتی، دیگر ملتیر کوزنده اعتباری، مملکتلیرینی دولتلیرینی، دینک منبعی مقدس ایکی حرملیرینی تاقیامت اوز اللرنده صاقلامق ایچون لازم اولاجق تدبیرلری اهل اسلام کورسه کرک. غرب سیاستی قاپیق، یوتمق، شرق اوزرینه آقین سورمک اساسلرینه اتقاق ایتیش ایکن، اسلامیت عالمی لاقیل مدافعه وظیفه لرنده برلشسه لر کرک. هجوم حقوقلرینی اوزینه ویرمش غرب سیاستی — خصمنه لاقیل مدافعه حنوقلرینی تسلیم ایتسه کرک.

هر حالده مدنیت یوللرینده اهل اسلامک استقباللری بیوکدر. شو عصرک علوم شوگونک معارفی غرب اهلنه امیدسزاک روحی نفخ ایدر ایسه، علوم

ومعارف اسلام اهلنه غيرت هم امل روحلری نفخ ايدر. مسكراتدن، فحشياتدن، نجاستدن، پيسالكدن پاكلك — اهل اسلامك نفوسنه بركت، وجودينه صحت، دماغلرينه قوت و يرور. اللهك برلگنه، قدرلك حقلقنه وعدينك صدقنه ايمان اهل اسلامك قلبلرينه غايت بيوك ثبات، اك گوزل شجاعت و يرور. اسلاميتك مانت، حقانيت، احسان، اجتهاد، عفاف كى تعليملى مدنيتك اك متين اساسلرينى تشكيل ايدر.

شو سوز البته بر حقيقتدر. بوگا كوره مدنيت يوللرند اهل اسلامك استقباللرى انشاءالله گوزل اولور.

بن غربك صنائعنه، علومنه، معارفنه، باخصوص طبيعى رياضى علملرك هر بر نوعنه مفتونم. لكن اجتماعى فكرلرينه اجتماعى حاللرينه تردد كوزيله يان باقارم. قرون وسطى ده هر شيدن ز ياده دينى فكرلره اهميت و يرورلر ايدى. او فكرلرك تأثيرلى هر نه قدر بيوك اولمش ايسه ده، اوزلى عموميتله اوفاق، اكثر يتله خطا ايديلر. شو كون اجتماعى فكرلره دها ز ياده اعتنا ايدرلر. او اجتماعى فكرلرك ده تأثيرلى بلكه بيوكدر، لكن اوزلى، بنم نظرم ده، او قدر بيوك دگلدر، اوفاق كيدير. قرون وسطى ده افكار دينيه مضطرب صورته دوام ايدوب صوكره اعتباردن نصل توشمش ايسه، شو كونك افكار اجتماعيه سى ده اويله مضطربدر، بر كون البته ميدانى ديگر فكرلره براقور. شو كونكى اجتماعى حاللرك ده اساسلى او قدر صاغلام دگلدر، يوللرى ده او قدر مستقيم دگلدر. فرانسزلرك اجتماعى حاللرند مهلك خسته ليكر وار ايسه، آلمانلرك ده انگيزلرك ده هيئت اجتماعيه لرى تماميله صاغ دگلدر. مدنيت دنيا سنده كونلرك برنده بيوك بحرانلر، او بحرانلر صوكنده كلى انقلابلر، مدنيت طوفانلى البته بولنه چقدر.

“فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم ابواب كل شيء. حتى اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة، فاذا هم مبلسون. فقطع دابر القوم الذين ظلموا... (الانعام — ٤٤)

بوگا كورهده، بن، مدنيت دنيا سيله اسلاميت عالمى آراسنده شو كون بولنور بيوك تفاوتي كورر ايسه مده، اهل اسلامك استقبالي رينه اميد مهيان بيوكدر. عالم اسلاميتك حركت عموميه سنده روسيا مسلمانلري حركتك اڭ اولگى صفلرنده اولماسهده، لا اقل، اولگى صفلرله برابر اولور. انشاء الله.

بزم حركتك بسمله سى، استاذ محترم اسماعيل بك غصير ينسكى حضرتلرينك بيوك بر كه سيله، الفبادن، مكتب مدرسه لردن، بالالر تربيه سندن باشلاندى. او مبارك بسمله غايت بركتلى اولدى: آز زمانده بايتاق طرفلرده اصلاح قيلنمش يڭى مكتب نمونه لري آچلدى، صوكره يا رغبتله يا مجبوريتله مكتبلرك اكرىتى او نمونه لره تقليد ايتدى؛ مدرسه لرده، طلبه لرده، معلملرده، امام افنديلرده بيوك انتباه جانلاندى. اوقومق، اوقومتق يازمق آرزولرى روسيا مسلمانلرنده عموميت كسب ايتدى.

بزم حركتمزى مبارك بسمله سيله اڭ اساسدن گوزل صورتده ابتدا قيلوب، هر نه قدر آفرىلقله ايسهده، طوغرى بولدن حركت ايتك. ملت مزده جانلنمش انتباه، اويانمش رغبت اثرارينه نظر ايدر ايسهك، بوندىن صوڭ حركتمزك دها آرتق تيزلنگنه دها زياده گوزل ثمره ارينه اميد باغلامق ممكندر.

بوندىن صوڭ، انشاء الله، اصلاح قيلنمش ابتدائى مكتبلرك صانى كيتد كچه آرتار؛ هر قريبهده هر محلهده گوزل ابتدائى مكتبلر انشاء الله تاسيس قيلنور؛ ملت بالالارى روس مكتبلرينه غرب كليهلرينه كليتىل مقدارده هجوم ايدرلر؛ دولتمزده بولنور او نيوه رسييتلرده اينستيتوتلرده ياوروپا كليهلرنده تربيه لرينى گوزل صورتده تكميل ايتمش طلبه لرمز، بوندىن صوڭ انشاء الله، يوزلره بيڭلره ايرشور. روسلرك اوفاق شهرلرندهده اوچ دورت اورتا درجه مكتبلر بولنور ايكن بزم يكرمى اوتوز مليون مسلمانلرك مى اورتا درجه بر مكتبلرى شو كون يوق ايسهده بوندىن صوڭ ييتشه چك معلملر آلايى بر كه سيله مى اورتا درجه مكتبلر ملت مزك اوز هميله انشاء الله تاسيس قيلنه باشلانمچقدرد.

بزم بوندىن صوڭ طوتاش يكرمى اوتوز سنه غرب مدرسه لرنده كليهلرنده

علوم معارف صنائع تحصیل ایدر ایسهك، ملی حاجتلمزی کورر کوزلر، ملی خدمتلمزی ادا ایدر اللر، ملی یوکلرمزی طارتور کوچلر همه سی انشاءالله حاضر اولور. او وقت بز هموطن ملتلك الڭ مدنیلریله بلکه بر صفده اولاییلور. بز اسلامیت نقطهسندن نظر ایدر ایسهك، علوم، معارف، صنائع سماند اینمش بر معونت الهیه کبی اولور. بوکا کوره، اسلامیت نظرنده، علوم، معارف، صنائع یالکز غایه لری یالکز فائده لری جهتیه تقدیر قیلنه بیلور. بزم دنیالق حالمزی اصلاح ایدر ایسه، بزم غنامزه بایلمزه خدمت ایده بیلور ایسه، ملتیر کوزنده شرفمزی، سیاست عالمنده اعتبارمزی تأمین ایدر ایسه، اللهك شو دنیاده وار نعمتلرندن استفاده یوللرینی بزه کیك صورتده آچار ایسه، عزتله امانتله معیشت یوللرینه بزی سوق ایدر ایسه، اشته بزه اوپله علوم اوپله صنائع مطلوب هم لازمدر. شو کون مدنیت دنیاسنده علومدن معارفدن صنائعدن بزم مقصدمز یالکز شودر. بز علوم حرملرینه کیدوب اعتکافی ایدر ایسهك، شو مقصدله اعتکافی ایدرز. تجارت بازارلرنده، عمل میدانلرنده، خیرات یوللرنده مسابقه بزه فرض قیلنمش ایسه، البته شو مقصد ملاحظه سیله فرض قیلنمشدر.

جدی اساسدن باشلانمش حرکتمز، انشاءالله، جدی یوللرده دوام ایدر. ادبیاتمزه، بلکه جدیدك یولیه کیدر. اویون کولکیلردن اوفاق رومانلردن ادبیاتمز بلکه پاک قالور. غربك الڭ معتبر اثرلرینی لسانی گوزل قلملر بوندن صوڭ بلکه ترجمه ایدرلر. اوز فکرمز قوتیه خلق قیلنور اوفاق شیلرله بالارلك روحلرینی اوفاقلاتمق بدلنده، بیوک عقللرك بلیغ قلملریله تالیف قیلنمش مفید اثرلری ترجمه ایتمك ده معقولدر.

عموماً عالم اسلامیتك خصوصاً روسیا مسلمانلرینك دین هم دنیا جهتیه سعادتلری خاتون قزارك تربیهلرینه توقف ایدر.

بنم نظرمدده هر ملتك خاتون قزی او ملتك اوڭنده اولور. خاتونلری یعنی آنالری دون بر ملت هیچ بر وقت بیوک اولماز.

محاربه ميدانلارنده آرت صفلرده اولان خاتون قز — ترقى حركتلارنده آل صفى ده اولور. نماز صفلارنده تأخير قيلنمش خاتون قز — عرفات وقفه سندن علوم حرملرينه معارف كعبه لارينه امتك افاضه لرى ساعتلارنده تقديم قيلنور. خاتون امتك، ياخود امت خاتونك نسخه سيدر. امتك اك گوزل صفتلرى بر كدرلماش ده، گوبا، خاتون خلق قيلنمشدر. خاتون سفيل اولور ايسه، امت رذيل اولور. خاتون دون اولور ايسه، امت زبون قالور.

خاتون — ملكرك عومنه، مومنارك صالحلرينه، جبريل امينه، رسول كريمه، الله اك اوزينه مقابل قيلنه بيلور درجه ده محترم ايكن، امت اسلاميه بوتون عالم انسانيته رياست شرفنه ايرشمش ايدى:

آنالرمزله شارع كريمك گوزل معامله لرى تحرريم سورهنك آيت كريمه لارنده استحسنان نظميله نازل اولوب، امت اسلاميه بيوك بر سنت نبويه كوسترمك يوليله، قران كريم ده مصاحف ده تأييد قيلندى. "وان تظاهرا عليه فان الله هو مولاه وجبريل وصالح المومنين والملائكة بعد ذلك ظهير" آيت كريمه سنده ايكى خاتونك حرمتى بوتون عالم وجودك هم ده موجودك قوتلارينه مقابل هم موازى قيلندى. او وقت عالم اسلاميت مدنيت رهبرى ايدى، او وقت اهل اسلام سياست خواجه سى ايدى. سوكره، خاتونلر ارلره يالكنز متاع اولمق دركه لرينه اينمش ايكن، عالم اسلاميت رياست كرسي لارندن اينمك يوللرينه يوز طوندى.

خاتون — حرم محرابلرينك صنميدر، ملت عائله لرينك خدا سيدر. حيوانك مهمه سى آرت آياقلىرى ياننده، اما انسانك مهمه سى كوكره گنده اولور. حكمت الهيه اللرى خاتونلرك گوزل سينه لرينى ماتور ايجه كلرله تزيين ايتمش، قلبلارنده بولنور گوزل حسيانك، روحلارنده بولنور هر بر قابليتك اورلقلرينى حلال سوتله برابر بالالره ايمزمك ايچون اولسه كرك. بالالرك ياش ايكن عائله ده تربيه لرى ده، البته، آنالرك ادبلرينه تابعدر. ياش ايكن آنا الله آلمش تربيه مكتب تربيه سنه ده محيط تربيه سنه ده اساس اولور.

امتڭ احوال رويھەسىندە احوال اجتماعىيەسىندە خاتونلارڭ آنالارڭ دىخلىرى
 اھمىيەتلىرى غايەت يېۈك ايسەدە، خاتونلارڭ حرمەتلىرى حقۇقلىرى ھېچ بىر مەلتدە
 ھېچ بىر ۋەقت حەقىلە تەقدىر قىلىنماشدر. ھەر عەسردە ھەر دۆلەتدە ادب سەۋىيەسى،
 فەخشىيات شەيۋىغە شەھال، الەنە، سەبب اولمىشدر. زىرا خاتونلارڭ تەبىئىي قۇت
 جەھەتتە بالنەسبە ضەيفلىكلەرى حرمەتلىرىنىڭ يېۈكلىگىلە حقۇقلىرىنىڭ كىچىكلىگىلە تەيىد
 ھەم تەدۋىل قىلىنمىش اولسە ايدى، سەفالت قاپۇلارنىڭ اكثرى قاپانمىش قالور
 ايدى، “آجلىق مەجبۇرىيەتتە دۆلەت دوشمەك. بىلەنسى لا اقل عادى بىر ھال اولمىقەن
 چىقار ايدى.

شەرىعت اسلامىيە ھەكمەندە خاتونلارڭ حرمەتلىرى يېۈك اولوب حقۇقلىرى كىچىك
 ايسەدە، عادەتلەرڭ تەبىئەتلىك شەرىعتە غەلبەلەرى جەھەتتە اولسە كىچىك، عالم
 اسلامىيەتدە خاتونلارڭ اجتماعىي اھمىيەتلىرى تەقدىر قىلىنمادى، حرمەتلىرىدە
 حقۇقلىرىدە حەقىلە رەئايە قىلىنمادى. بۇگۇن فەقىھلەرڭدە ياردەملىرى سەبقتە ايتىمىش
 اولسە كىچىك. چۈنكى خاتونلار دۆلەت شەرىعى ھەم اجتماعىي مەسئەلەلەرڭ اكثرى “خوف
 فەتنە. كىچىك چۈرۈك اساس اوزەرنە بىنا قىلىندى. شەرىفىلىرى “يۈز پەردەسى.
 كىچىك فەنا كە دۆلەت تەدبىر قۇتتە ساقلا نور عاجزلىكەن عەبارت اولوب قالدى.
 عاقىبەت، خانە دىۋارلىرى آراسىندە قەبرىنە قەدر مەجبۇس قالماق، يەنى جانلى اېكەن
 دەفن قىلىنماق خاتونلار ھەققىدە بىر “سەنت اسلامىيە. كىچىك قەبۇل قىلىنوب، حقۇق
 تەبىئىيەتدە حقۇق انسانىيەتدە خاتونلار مەحرۇم قىلىندى.

“خوف فەتنە. كىچىك چۈرۈك اساسلەرڭ “يۈز پەردەسى. كىچىك ضەيف
 تەدبىرلەرڭ انتقادىلە جەھەلە اوغراشمىق بىلە عەبئىر. طار تەبىئەتلىرى، اۋفاق نەزەرلەر
 قۇتتە اختراع قىلىنمىش اۋ ضەيف تەدبىرلەر مەرتەبە اولمىش مەھلەك نەتىجەلەر —
 اۋ تەدبىرلىرى قەبۇل يا اختراع ايتىمىش فەقىھلەرڭ عەدەندەن، اۋ تەدبىرلەر قەربان
 اولمىش خاتونلارڭ سانىدىن زىيادەدر.

يۈز آچىق اېكەن ادەبلىرىنى مەھفۇزە ايدەمەز دەر جەدە عاجزلىكە اھل اسلامى
 عادەتلىرىمەك، ادەبىيەتتە اساسلىرىنى ھەم ايتەك، خاتونلارنى قەرزى تەربىيەدەن

علومدن دیندن دنیادن تمامیلە محروم ایتمک، اسلامیتی حقوق طبعییه مبالغی کوسترمک، انسانلری اسلامیتدن تنفیر ایتمک، اسلامیتی یالکیز بعض حالرده بعض قوملره بلکه موافق اولمش تدبیرلرک طار دائرهلرینه صومق کبی مهلتک نتیجه لر — یوز پردهسی کبی اوفاق تدبیرلره مترتب اولدی.

یوز پردهسی کبی اوفاق تدبیرلر خاتون قزلارمی تربیه دن محروم ایتمش اولماسه ایدی، او قدر فنا نتیجه لر بلکه مترتب اولماز ایدی. اسلام خاتونلارنده عصمت، عفت، دیگر ملتلرک خاتونلرینه نسبتله، بلکه زیاده در. لکن عصمت زیاده لگی یوز پردهسی برکەسندە حاصل اولمش بر فضیلت دگلدر.

و کم جنت من هجول حجب! و وقت من حرة مالها فی العین جلیاب
خاتونک عصمتی، خاتونک شرفی ادب برکەسیله، تربیه قوتیلە دها زیاده محفوظ اولما بیلور. بلکه عصمتک عفتک اک قوتلی حافظی یالکیز بر گوزل تربیه در. تربیه سی یوق، عفتکده قدرینی بیلمز بی چاره عورتلرک یوزلارنده پرده لرک هیچ بر قوتلری یوقدر.

تربیه سزاسکدن کلمش ضررلر فسادلر آچیققلندن کله بیلور ضررلره نسبتله هر حالده بیگ دفعه آرتقدر. مدنیت دنیاسنده قبول قیلنمش کیفیت اوزره خاتونلرک "مبتدل" لگی خاتونلرک حرمتلرینه شرفلرینه او قدر مناسب دگل ايسه ده، یوز آچیققلغی اسلامیت نظرندە هر حالده جائزدر.

مدنیت دنیاسنده خاتونلرک احوال اجتماعیه لرینه، جمعیت لرده باللرده باله تلرده فارصلرده اویون کیچهلرندە ماسقارادارده تانس تونلرندە خاتون قزلرک مبتدولیتلرینه بن استحسان کوزیلە نظر ایتمزسه مده، مکتبلرده کلیه لرده علوم حرملرندە ادب جمعیتلرندە آچیق یوزله حضورلرینی هم اعتکافلرینی، غایت مفید بر شی اولمق جهتیلە، البته استحسان ایدرم.

مکتبلرده کلیه لرده تربیه آلمق، علومک معارفک هر برینی تحصیل ایتمک خاتون قزلرک هیچ برینه هیچ بر صورتله ضرر ویرمز. احياناً، فرض ایدە یک،

ضرر ویره بیلور ایسه، تربیه دن علومدن کله بیلجك ضرر. تربیه سزلکدن کلهش ضرر لرك ملیوندن بری قدرده اولماز.

خاتون قزلرك ادبی تربیه ارینه، طبیعی حاللارینه، عائله ده والده لك خانه ده تدبیر وظیفه لرینه هر جهته موافق تربیه نمونه لری شو کون مدنیت دنیاسنده یوق ایسه ده، بزم حاجت لرمزه زیاده سیله وفا ایدر تربیه مکتبلری کلیه اری هر یرده کثرتله بولنور. او مکتبلرده او کلیه لرده بالالار می قزلر می تربیه ایدر ایسه ك، اوراده بولنه بیلور همه حاجت لرمی آلاطورور ایسه ك، بزم استقبال لرم هر جهته تأمین قیلنمش اولور. هم تربیه دن هم علوم معارفدن تمایل محروم ایکن، دین می ادب می صاقلامش ایسه ك، تربیه هم علوم برکه سنده ده ا گوزل صاقلامق شرفنه نائل اولورز.

بزم بالالار، اوغللار هم قزلر تربیه مکتبلرینه علوم حرملرینه برابر بوندن صوك انشاء الله کلینله کیدرلر. بز انشاء الله هر ایکی تینگ برینی معارف یولنه صرف ایدرز. ملی سعادت می بوندن صوك، انشاء الله، یالکیز جدی یوللرده آراز. علوم معارف صنائع کبی جدی شیلری رغبتله، انشاء الله، بیوک اجتعا دله تحصیل ایدرز، مدینتک طوغری یوللرنده انشاء الله استقامتله حرکت ایدرز. مدنیت دنیاسنده بولنور مسکرات فشیات کبی خسته لکردن اسلامیت برکه سیله انشاء الله صاغ قالورز. بز انشاء الله ملت می بالالارینی امل هم عمل روحیه تربیه ایدوب، استقبال می تجارت زراعت صنعت یوللرنده آراز. بز هر عمل ده هر معامل ده، اسلامیت برکه سیله، حقانیتی امانتی التزام ایدوب، خیانتدن یالاندن هر وقت هر جهته پاک قالب، مدنیت کوزنده انشاء الله بیوک اعتبار قازانورز. دیگر ملت لرده وار اوفاق ومانلره، عشق حکایه لرینه خیال اثرلرینه تقلید میللرندن بزم قلملر بلکه آزاد قالورده، ادبیات می انشاء الله جدیك یوللرنده ترقی ایدر. اسلامیه متلازم پاکک برکه سیله، مدنیت دنیاسندن آلنه حق علوم معارف صنائع قوه سیله، بز، روسیا مسلمانلری، وجود می شرف می عز می، البته، صاقلارز، انشاء الله، آرتدورز.

شوفصل ده يازامش سطورلری اجمال ایدر ایسهك، بن انسانیتك ده اسلامیتك ده
روسیا مسلمانلرینك ده استقبالمزینه امید کوزیله باقارم.
انسانیتك شو کونگی احوال اجتماعیهسی حیات مدنییهسی اولگیدن، شبیه
یوق، گوزلدیر.

اسلام سوفیلرینك، طبیعت مؤرخلرینك نظرارینه موافقت قیلوب، انسانیتك
ازلیتی جهتیه کوز اوزاتور ایسهك، کوررز: انسانك جسدی اولسگی دورلده،
یر یوزنده بولنور نباتات حیوانات کبی، طبیعت قانونلرینه تابع اولوب، بر
شکلن دیگر شکلره دونه دونه عاقبت، شو کونگی گوزل ماتور قیافتیه ایرشدی.
او اوزون زمان ائنالرنده انسانك دماغی اوسدکجه عقلی همده قوتلری آرتدقجه،
انسان طبیعت قانونلرینك تأثیرلرینه مقاومت ایدیه بیلور درجهیه کلدی.
کیوم کبی خانه کبی آروق کبی صناعی اسباب اعانه سیله اوزینی وجودینی
حمایه ایدر یوللره کوندی. اودوردن اعتباراً انسان آدمك درجه سنه ایرشوب،
یر یوزنده اللهك خلیفهسی اولمق شرفنه نائل اولدی. خلیفه لك دورینه ایرشدکن
صوئ انسان طبیعت قانونلرینك تابعی دگل، بلکه حاکمی اولدی. اوزی
طبیعت تأثیرندن چیققدن صوئ، دیگر شیلری ده برر برر چیقاره ویردی.
اهلی حیوانلر، ایگونلک نباتلر، انسان کبی، اوزلرینك شکللرینی همه خاصیتلرینی
تمامیهل محافظه ایدر ثبات حالته قرار ایتدیلر. انسانك تصرفی طبیعت قانونلرینه
گویا غلبه ایتمش ده، "انتخاب طبیعی" اوز وظیفه لرینی انتخاب صناعی اللرینه
تسلیم ایتمش ده کیتمش.

انسان شو کون طبیعت خزینه لرینك اکثرینه مالک اولوب، طبیعت
قانونلرینك، طبیعت قوتلرینك، طبیعت عنصرلرینك اکثرینی اوزینه تسخیر
ایتدی. بوندن صوئ، انسانیت همان ترقی ایدهك؛ عقلی همان نورلانهجق؛
طبیعت اوزرنده ریاستی همان قوتلنهك؛ عقل کوزندن شو کون غائب شیلر
برر برر بوندن صوئ ظاهر اولاجق؛ طبیعت، اوزنده وار همه سرلری کشف
ایدهك؛ یر همه خزینه لرینك کلیدلرینی انسان الله ویرهك. انسانك حیوانیتنه

غلبه آیدە جەقلى بىر كەسەندە ھېئەتتە اجتماعىيەدە ەومىي سلام، ەومىي امان ەومىي سعادت حاكم اولاجق. اوكون يىر يوزى فردوس جەننەلى اولماسەدە، مەنەيت جەننەلى اولاجق.

تارىخ مەنەيتدە اسلاميت تارىخ طەبەئەتدە انسانيت كەيدىر. انسانيت اوللەردە طەبەئەت قانونلەرىنە تابع اولوب سوگۈرە نەل حاكم اولمش ايسە، اسلاميتدە اجتماع قانونلەرىنە تەئىرىلە اون اوچ ەصر امتدادەندە ەالەن ەالە دوئوب، ەاقەبت، ەالم مەنەيتدە حاكميت مەركەزىنە اوپلە قرار قىلاچقىر.

ەقل حەققەتلىرى نە وقت قەبول ايدىر ايسە، مەنەيت ەوموگ مەنەقتلەرىنە ەدالت اساسلەرىنە نە وقت تەأسىس قىلنور ايسە، او وقت اسلاميت حاكميت كەرسىلەرىنە قرار ايتەمش اولور.

مەمور يەرلەك اورتاسەندە بىرى دىگەرىنە طوتاش اك بركەتلى قەطەلەردە قرار ايتەمش دورتيوز مليون قدر اهل اسلام كەلمە تەوجىد بىر كەسەندە بوندن صوگۈرە جەتەلە، يەنى نفوس جەتەلەدە، نفوذ جەتەلەدە، مەنەيت جەتەلەدە تەرقى ايدە چەكەر. اهل اسلامى الوەيتە كوكلە باغلامش "ەبل الەى" يەنى قران كەرىم اهل اسلامك كوكلەلەندە ەم اللەندە ايكەن، ەرش الوەيتى اسلاميتك مەركەزىنە باغلامش ەرم الەى ەرم نەبوى روضە مەطەرە اسلام دولتەلەرىنە اللەندە ايكەن، اهل اسلامك سىياسى شوكتەلىرى مەنى اعتبارلىرى اجتماعى قونلەرى، تا قىامت قالمق ەھدەلە، كونلەك بىرەندە الەتە قايتاچقىر.

مەقسەس سەماوى كەتابلەك ەر بىرى انسانيتلە الوەيت آراسەندە اك مەتىن بىر صەلەر. مەقسەس كەتاب الوەيتلە صەلە اولدەن صوگۈرە، مەلت ەعضالەرىنى بىرلەشدر، مەلت وجودىنەك سىياسى ەم اجتماعى روحى اولوب، مەلتى خەستەلەكەردن اولومەن ەمايە ايدىر.

سەماوى كەتابك اك بىوك اجتماعى اھمىيتى شودر. باخصوص، انسان اللەرى اوينامامش قران كەرىم كەنى اولور ايسە، يەنى سوزلىرى نەقەلەلەرىنە ەركەلەرىنە قدر متواتر صورتدە مەفوظ اولوب، مەنەلەرى ەم ەادى انسانلەك فەھلەرىنە ەم

بيوك عقللارڭ طويماز آرزولرىنه قناعت ويىره بىلور قدر كىڭ هم درست كىتاب سماوى اولور ايسه.

مليارد قىلبلردە لسانلردە، مليارد مصحفلردە تالاب محفوظ مقدس قالاچق قران كريم برکەسندە امت اسلاميه البته محفوظ قالاچقدىر.

اجتماعى هم سياسى اهميتى او قدر بيوك قران كريمڭ سماوى معنالىرى، معجز نظمى كىي، عمومى اولسه ايدى، البته، قران كريمڭ برکەسى دها زىاده اولور ايدى.

قران كريمڭ سماوى تعليملىرىنى هدايت اليه لىرىنى، معجز نظمى كىي، همه انسانلره تبليغ ايتىمك البته يالسىز گوزل هم درست ترجمه لىر واسطه سيله اولاييلور. مدنيت دنيا سنده وار لسانلره قران كريمى ترجمه ايتىمك، نشر قىلىنىش ترجمه لىرى، دقتله تفتيش ايدوب، قصورلى بولنور ايسه اعلان ايتىمك امت اسلاميه اوزىنده بيوك بورچدىر.

اوزمىڭ توركى لسانمزه قران كريمى ترجمه ايتىمك بزه، البته، تيوشدىر. هر چىتله درست هم آسان طرزده ترجمه قىلىنسه ايدى، تورك عالمنه بيوك بركت، تورك لساننه بيوك شرف اولور ايدى. گوزل ترجمه ادبياتىمىڭ گوزل زىنتى اولور ايدى.

قلمده قصور بولنماز ايسه، لسانمزه قصور البته يوقدىر.

== ۹ ==

لسانمىڭ بلاغىتى.

بلاغت فصاحت كىي شىلر لغتڭ سوزلارڭ جمللرڭ صفتى دگل ايسه ده، لسانمىڭ طوپاس ديمش محررلره مقابل يوليله، بن "لسانمىڭ بلاغىتى" ديدىم. يوفسه، لسانده بليغلق طوپاسلىق بولنماز. بليغلق طوپاسلىق لسانڭ صفتى دگل، انسانڭ صفتيدىر. محررڭ مقالە سنده، خطيبڭ خطبه سنده، مؤلفڭ انشالە سنده بلاغت بولنماز ايسه، گناه لسانده اولماز، انسانده اولور.

درست، آواز لرك خوشلغى، سوز لرك كوبلگى، قاعده لرك توز و كلگى، اشتقاق لرك كىكلگى، تاليفك اوكلغى كىي جەتلەردن لسانلار آراسىندە تەفاوت باردۇر. لسانلار كىي باي اولۇر، دىگىرى فقير. مىثلا: توركى لسان سوز آزلغى جەتيلە عربى لساندىن فقيردر، اشتقاق قاعده لرى جەتيلە روس لسانىنە نىسبەتەن بىلكە طاردر. لىكن شو اوچ لسانك ھەر بىر يەلە مەين بىر مەقسدى افادە ايدىر ايكىن، لسانلار كىي بلاغىتى بىر درجەدە اولايىلۇر، ياخود توركى لسانك بلاغىتى دىھا زىيادە اولايىلۇر.

طبيعەت صاغ، عقل بىوك، خيال كىك، فكر تىز، كوز آچىق اولۇر ايسە، او وقت سوز بلىغ اولۇر. طبيعەتى باي انسانە لغت فقيرلگى طارلق وىرمىز، ياخود طبيعەت باي ايكىن، لغت ھىچ بىر وقت فقير اولماز. توركى لسان غايت گوزل بىر لساندىر. سوز كوبلگى جەتيلە بايدىر، زىنگىندىر. صرف ھىم نەو قاعده لرى توز و كدر، استثنائىرى بولنماز، آساندىر، زىھىتىز يادلانۇر.

لسانمىز بايدىر دىدىم. لسانمىزدە فىنى سوزلار اصطلاحلار يوق ايسەدە، عادى حاجەتلەر، طبيعى حاللەر، خيال دىدە بولنە بىلۇر صورتلەر وفا ايدىر قدر سوز لسانمىزدە البتە بولنۇر.

فىنى اصطلاحلار كىي يوقلغى لغتك فىصورى دىكلدىر. صوكرە، لسانك بايلغى يالگىز سوز كوبلگىلە اولماز، بىلكە عرف كىكلگىلە اولۇر. مىثلا: آچمىق، چالمىق كىلمەلرىنك لغت جەتيلە يالگىز ايكى اوچ مەنالىرى وار ايسەدە، عرف حىسبىلە اوتوز فرق يا دىھا زىيادە مەنالىرە دلالت ايدە بىلۇر. يول آچمىق، باش آچمىق، كوز آچمىق، آغز آچمىق، مەكتەب آچمىق كىي. بورادە آچمىق كىلمەسى عرف اعانەسىلە بايتاق مەنالىرە آچىق صورتدە دلالت ايدىر.

باش آچمىق: تعظيم ايتىمك، ذليل اولمىق، بددعا قىلمىق.

آغز آچمىق: غفلت ايتىمك، سوز سويلەمك، سوكمك.

كوز آچمىق: اويانمىق، عبرت آلمىق، غفلتتىن دونمك.

بول آچمق: اش باشلامق، نمونه اولمق.

شو معنارلك هيچ برى لغت معنالىر دگلدر، لکن عرف اعانه سيله هر برى غايت آچيق آکلانور. لسانمزده کلمات آز ايسهده، عرف ياردميله شو قصور براز تدارك قيلنمشد. عرف کوبلگي خيال بايلغيله اولور. عرف آزلق، بوکا کوره، لغتک قصورى اولماز. خلقک، شاعرلرک، اديبلرک خيالمرى نه قدر کيک اولسه، تعبير عرفلرنى او قدر زياده اولور.

لسانمزک اورتاچه بايلغى، قاعده لرينک گوزللىگي قبول قيلنور ايسه، اشته شويله لسان ده بلاغت بوانه بيلورمى؟

شو مسئليني حل ايتمک قصديله، بلاغتي تعريف هم تحليل ايده يک. بلاغت نه در؟

بلاغت: مطلوب بر معنای مخاطبک فهمنه تبليغ ايتمکدر، ايرشدرمکدر. شو ساده معناسيله بلاغتک رکنلرى شرطلرى واردر:

(۱) درستک. يعنى سوزارک جمله لرک لسان قاعده لرينه موافقلى. درستک هر کلام ده اک ابتدائى بر رکندر.

(۲) اويغونلق. يعنى بياني مطلوب معنایه سوزک مطابقتيدر. بياني مطلوب معنایي تماميله افاده ايتمک، مطلوبک همه جهتلر يتي بلا خلل احاطه ايتمک. (۳) پاکک. آکلانماز سوزلردن، يات کلمه لردن، يوقبار نکفلردن، ديگر لسانلره تقليد ميللرندن پاک اولمق.

احتياج وار ايکن، يات سوزلرى آلمق ضرور اولور. احتياج يوق ايسه، يات سوزلرى آلمق مناسب دگلدر. لکن آکلانماز سوزلرى استعمال ايتمک، ديگر لسان اسلوبلرينه تقليد ايتمک، اوفاق نکفلره مرتکب اولمق بلاغت قانونلرنده جائز دگلدر.

(۴) آسانلق. — سوزک دلالتى آچيق اواق، مطلوب اک آسانلقه آکلانمق. سوزدن يازودن، ايشتودن اوقودن اک مهم مقصد — آکلماق، آکلانمقدرد.

شو مقصد نه قدر آسان حاصل اولاييلور ايسه، او قدر گوزل اواور.
سوز قولاقله ايرشور ايرشمز، كوز يوللره باقار باقماز، معنی ذهنلره
كوكللره اورونلاشور ايسه، اڭ گوزل اڭ مفيد بلاغت اشته او وقت بولنور.
شو معناسيله آسانلق بلاغتڭ روچيدر. سوزڭ معناسی يالڭز فكر قوتيله
يالڭز مطالعه زحمتيله آڭلانور ايسه، اويله سوزده بلاغت بولنماز.

(۵) مقامنه، حالنه مناسب اولمق.

معنالر همده سامعلرڭ طبقه لری متفاوتدر. معنالرڭ مقاملری سامعلرڭ
حاللری مختلفدر. سوزی معناسنه كوره، سامعلرڭ طبقه لرینه حاللرینه كوره
سويله مك بلاغتڭ غایت مهم رکنيدر. سوز — مقامنه حالنه مناسب اولماز
ايسه، او سوزڭ هيچ بر تأثيری بولنماز.

هر حالڭ هر ساعتڭ اوزينه مناسب سوزی اولور. هر سوزڭ اوزينه
كوره، مقامی واردر. لغتلرڭ هيچ برنده اوز باشنه قاباسوز، طوپاس كلمه
بولنماز. بر كلمهده قابالق طوپاسلق وار ايسه، اورون سز يولسز استعمال
شوملغيله اولور.

(۶) صدق.

سوزڭ عقل فاشنده مقبوللگی، كوكل اوزرينه تأثيری ايچون صدق
شرطدر. يالان سوز مقبول كبی كورنه بيلور ايسهده، كوكللر، تأثير ايديه بيلور
ايسهده، او مقبوليت او تأثير، اوزاق قالماز، باطل اولور.

صدق، حقیقته مطابقت، بلاغتڭ اڭ مهم رکنيدر. درستلگی يوق بلاغت
جانندن محروم جمال كبيدر، كوكللری جذب ايدهمز.

صدق. — قران كريمده معتبر اعجازڭده، بنم اعتقادمه كورد، اڭ
اساس رکنيدر.

بلاغتی تعریف ايتدك، ركنلرينی شرطلرينی تقریبی صورتده گنه ايسهده،
تحليل ايتدك. بلاغت، شو تعريفيله شو ركنلریله، لسان صفتی دگل، انسان
صفتيدر. هيچ بر لسان، باخصوص بزم لسانمز اوزينڭ كلماتيله گوزل قاعده لریله،
بلاغتڭ هيچ بر ركنه هيچ بر شرطنه منافی دگلر.

گوزل عقل، تیز فکر، کيڭ خيال، صاغ طبيعت، بيوک معلومات بر انسان ده بولنور ايسه، لغتی اڭ فقير بر لغت اولور ايسه ده، اوانسان بليغ اولاييلور. خيال باي ايکن، لغت فقيرلگی طارلق ويرمز.

سوزڭ بلاغتی گوزللیگی آوازیله وزنیله دگل، بلکه معناسیله در. بیوک اسکندر هومیر و سڭ ایلیاده سندن

ملیک باحوال السیاسة عارف عزوم بصماء المعامع جبار سوزینی بگنور، تکرار ایدر ایش.

تاریخ اسلام ده شجاعتیله معروف اولمش قترینڭ

فصراً فی مجال الموت صبراً فما نیل الخلود بمستطاع وما للمرء خیر فی حیاة اذا ما عد من سقط المتاع

سوزینی اهل ادب بلاغت نمونه سینه شاهد ایدر لر.

قطری کبی دهشتلی بر داهی بیوک بر شاعرڭ آغزندن شو ایکی بیت بلاغت نمونه سی اولور ايسه، جاهلیت زماننده بدویت دنیا سنده طاغ طاش آراسنده یالان آیاق یالان باش عمر ایدن ثابت بن جابرڭ یاش بالا ایکن سویله مش

لکنما عولی ان کنت ذاعول	علی بصیر بکسب الحمد سباق
سباق غایات مجد فی عشیرته	مرجع الصوت هدأ بین ارفاق
عاری الظنایب مشند نواشره	مدلاج ادهم واهی المء غساق
حمال الویة شهاد اندیة	قوال محکمة جوال آفاق

سوزلری البته اڭ بیوک بلاغت اڭ بیوک همت نمونه سی اولور.

شو سوزلرڭ هر برنده بلاغت واردر، لکن لسانلرینڭ عربیلگی جهتیله دگل، بلکه بیوک معناله آچیق دلالت جهتیله در.

بزم لسانمزه بلاغتی شو سوزلرڭ بلاغتلرندن زیاده جمله لر واردر. مثلاً: یا دولت باشه، یا قوزغون لشه! جمله سی کبی.

شو جمله غایت ساده جمله در، یالڭز دورت کلمه دن عبارتدر، لکن یوقاری ده

نقل قىلىنىش بلاغت نەمۇنەلىرىنىڭ ھەمەسەندىن دەھازىيە بىلىغىدۇر. غايىت بىلىغى ئەرەبى فەرسى جەملەرە تەسادۇق ايتىدىم، لىكىن دورى كەلمەدىن عبارت شو جەملە كىي بىلىغى بىر جەملە كورمەدىم.

لسانەزە، لسانەزىك بلاغىتە نەم نظرم شو يەلدەر. خىيالىزە طارلىق، طەبىئەتمەزە قابالىق بولنماز ايسە، لسانەزە فقيرلىك طوپاسلىق بولنماز.

«لسانەزىك بلاغىتى» مەسئەلسەنە نظرمى ەمومى صورىتە يازدىم. اكرەدە قران كرىمىك ترجمەسەنە بىيانەزى حەسر ايدىر ايسەك، مەسئەلە دەھازىيە طرىقەلە حل قىلىنە بىلور.

قران كرىمىك ۱۱۴ سورەسەندە، آلتى بىيىك قەدر آيت كرىمەلەرنەدە مادەلەركى سانى بىر قاچ يوزدىن زىيەدە دىگەلەر.

قران كرىم مادەلەرىنىڭ ھەر بىرىنە مەقابىل لسانەزە بىر مادە بولا بىلور. لسانەزە بەعضىرىنە مەقابىل بولاماز ايسەك، اويلە مادەلەركى اوزلىرىنى آلا بىلوروز. مەقابىلى يوق كەلمەلەركى مەنالىرى مشهور اواور ايسە، گوزل. اكرەدە مەقابىلى يوق كەلمەلەركى مەنالىرى معلوم دىگەل ايسە، لغت كىتابلىرىنىڭ بىيانى كىي، اوكەلمەلەركى مەنالىرىنى بىر ايكى سطرەدە بىيان ايدىرز.

مثلاً: جنت، جەننم، زكات، حج، كىتاب، رەمەت كىي كەلمەلەركى مەنالىرى توركى كەلمەلەر كىي معلومدىر. بويلە كەلمەلەرى ترجمە ايتەك ياخود اوجماخ نەمۇغ كىي دىگەر كەلمەلەر آلمىق حاجەت دىگەلەر. مەناقق كىي كەلمەلەر، مەنالىرى بىر دىفعە بىيان قىلىندىدىن صوڭ، استعمال قىلىنە بىلور.

لسانەزدىن استفادە ايدە بىلور ايسەك، لسانەزى غايەت گوزل بىر لساندىر. احتىياج چىقار ايسە، لسانەزە يوق كەلمەلەرى چىتىدىن آلا بىلوروز، شو كون چىت سوز يارىن اوز اولور. صرف اشتقاقلىرىنى دە كىيىكەينە بىلوروز. نەمۇزىك قاعدەلەرى دە، گوزل ادبىياتىمىز بىر كەسەندە، توزەلور، يوللىرىنە سالنور. اوزىمىز يوللىلەر كەركەت ايدىر ايسەك، لسانەزى مەنى لسانلىك طەبەلەرىنە چىقار.

قران کریم ترجمه‌سی.

آڭلانور، اولده اوتەر، قورقو کیدر، شک‌سز اینان
بیڭ لسانه ترجمه قیلنسون، اول محفوظ همان!
تیمورعلی افندی میر ولییف.
("شورا" عددلرینڭ برنده درج قیلنمش ایدی.)

طبیعتڭ، بلکه بوتون عالم وجودڭ ترجمه‌سی اولان قران کریمی اوز
لسانمه درست هم گوزل اسلوب اوزرنده ترجمه ایتمک البته تیوش ایدی.
شو کونه قدر ترجمه ایتمه‌مک گناه اولمامش ایسه، بوندن صوڭ ترجمه
ایتمک هیچ بر صورتله گناه اولماز.

قران کریم بوتون عالم وجودڭ ترجمه‌سیدر، دیدم.
بن شوسوزی مبالغه طریقیله، یاخود قوری بر ایمان تاثیریله سویله‌مه‌دم.
بنم چن اعتقادم شودر. شو سوزمی بوراده تفسیر صدندنه دگلم، بلکه
اثباتنده مقتدر دگلم. لکن ترجمه‌سنه جسارتم ایرشمش قران کریمه نظرمی
کوسترمک امیدیله شو سوزی بوراده یازدم.

قران کریم رب حکیمدن جبریل امین واسطه‌سیله نبی کریم قلبنه اینمش
اڭ صوڭ کتاب سماویدر. معجز نظملرینی لسانلرده کوڭللرده مصحفلرده
اوزگرتوسز مڭگو صافلامی وظیفه‌سیله، معنالرینی بوتون انسانلره بیان ایتمک
عهدیله، نبی کریم طرفندن امانت الهیه اولمق اوزره قران کریم معصوم امت
اسلامیه عهده‌سنه تسلیم قیلندی.

معجز نظمڭ مڭگو فالاجفی شارع حکیمڭ بیوک تدبیری برکه‌سندنه
تأمین قیلنمشدر.

اینمش هر بر آیت کریمه‌یی حفظ مؤمنلرڭ هر برینه عصر سعادتد،
اڭ برنجی فرض ایدی. قرآن کریم عصر سعادتده بیوک رغبتله حفظ قیلندی
هر حرفی هر آیت کریمه‌سی تمامیله یازلادی.

سماوی کتابلارڭ هیچ برینه نصیب اولماش شرف — رسول حی ایکن تدوین شرفی — قران کریمڭ نصیبی اولدی. ایکی خلیفه عصرنده همه اصحاب کرامڭ اجماعیه طوقز مصحف یازلدی. او مقدس مصحفلردن نسخه قیلنهرق حسابی یوق مصاحف یازلوب، اولگی عصرده مسجدارڭ هر بری خانه لارڭ اکثری مقدس مصحفلرله تزیین قیلندی.

او وقت قران کریمڭ حامللری حافظلری امتڭ اڭ بیوک طبقه سی اڭ شریف سیدلری کبی اعتبار قیلنور ایدی. بوڭا کوره، قران کریم حفظنه هر شیدن زیاده رغبت ایتدیلر. بوڭا کوره، قران کریمڭ حرفلری کلمه لری و جوهرلری نکتہ لری غایت بیوک دقتله ضبط قیلندی.

تلاوت — اسلامیتڭ رکنی اولدی. هر کونڭ بش نمازی رکعتلرندہ قران کریم آیت کریمه لرینی عربی نظمیه اوقومق نماز رکنلرینڭ اڭ بیوگی قیلندی. عربی نظمیه قران کریم آیتلرینی تلاوت — اهل اسلامڭ اڭ بیوک ذکرلری اڭ مقدس عبادتلری اڭ لذتلی عمللری اولدی.

شارع حکیمڭ شو بیوک تدبیری قران کریمی تا ابد صافلامق حقندہ اڭ معقول اڭ مفید تدبیردر.

تلاوت یالڭز عربی نظمیه اولور.

نماز رکعتلرندہ، ذکرلردہ، ثواب قصدیه اوقوده، استدلال خصوصلرندہ یالڭز عربی نظم معتبر اولاییلور. فرض نمازلرڭ رکنلری آیتلرڭ ترجمه لريله ادا قیلنهماز. ذکر یالڭز عربی نظمیه اولور.

شارع حکیمڭ شو غایت بیوک تدبیری اوڭندہ بنم عظم قلبم سجده ایدر. معجز نظمڭ حرفلرینی کلمه لرینی و جوهرلرینی او قدر بیوک دقتله ضبط ایتماش اماملرڭ، قران کریم اماملرینڭ ملیوندن بر ثنالرینی سویله مکدن لسانم عاجز قالور.

معصوم امت اسلامیه عهدہ سنه ایکی وظیفه یوکلنمش ایدی دیدک. شو ایکی وظیفه دن اڭ مهمی — نظم کریمی حفظ وظیفه سی — شارع

حكيمك اوز تدبيريله ادا قيلندى. ايكنچىسى — نظم كريمك معنالىرىنى بيان هم تېلېغ وظيفهسى — امتك اوز همتنه، حسن اختيارينه تسليم قيلنوب، آچىق، عمومى بر مسابقه ميدانى كېي اولدى.

حياتك، فكرك حركتلىرىنى طبعى حاللارنده براقىق ايچون اولسه كرك، ايكنچى وظيفه حقنده شارع حكيم خصوصى تدبيرلر قورمادى، بلكه لسانك دلالتنه، امتك فهمنه اعتماد ايتدى. بوگا كوره اصحاب كرام عصرنده، تابعين طبقه سنده، اهل علم اهل ادب آراسنده بايتاق مفسرلر ظهور ايتدى. بوگا كوره، تفسير خصوصلارنده مذهب يوق ايدى، تقليد يوق ايدى. بوگا كوره، «باب التفسير مسدود» اولمادى، تفسير قاپولرى ياننه حاجب قويولمادى. شو كيكلك، شو حریت بزم ايچون غايت بيوك بر بركت اولدى: آيت كريمه يي تفسير ايدر ايكن بر انسان روايتلر تاثيريله كلام اصوليله مذهب قيوديله آيت كريمه معنالىرىنى تحريف ايدر ايسه، ديگر برى اوقصورى تدارك ايدە بيلور اقتدارده قالور.

شو دقيقه لر بالقان باغلىرى قاره طاغ طاغلىرى صربستان سربلىرى يونان قويانلىرى اوگنده اسلام عسكرىنك اڭ ذليل صورتلرده انهازملرىنى — ضعيف مخلوقلر ك هجوملارينه ده طاقت قىلامايوب، تاريخى اڭ بيوك گناهلر ك شوملغيله، اسلام عسكرىنك خيانت، رذالت يوللارنده جهنم مآوالرىنه الله ك غضبلرىنه قاپولرىنى بوتون اهل اسلامك «تماشا كونلرى» در.

بر قاچ آيدر ايندى، اسلام مملكتلارنده دوام ايدر ذلت حادثه لرى، مسكنت حركتلىرى، حيرت سياستلىرى، خيانت فتنه لرى، قورقاقلىق طوڭولرى، اميدسزلك آوازلىرى اونلرى بنى اضطراب طولقونلرى آراسنه آتدى.

عجبا، تونلر ك شو قاراڭغى بزم تاريخى بيوك گناهلر م ك صورتى ميدر؟ ياخود اوبيوك گناهلردن اوتانمىشده ايندى اويانمىش يوزلر م ك حجابى ميدر؟ بويله حاللرده انسان بر دقيقه قرار ايدەمز. نهارك نورنده بر شادلىق، تونك قاراڭغىلارنده بر راحت بولاماز. تفكر ايدر، پلانلر قورار، تدبيرلر آرار،

لېکن او تدبیرلرک یوللرینی باغلانمش بولور. او دقیقه لرده انسانی عاجزلیک بلیهسی ایزر، عصبیلرینه قاننه غایت فنا تأثیر ایدر. انفعال کوزلری اوکنده اولگی حاللرک، شو کون آیاق آستلرنده ایزلمش اولگی شرفلرک عزتلرک دولتلرک دهشتلی خیاللری سینهماتوغراف لوجه لرنده تمثیل ایدر. او وقت تأثیر یاشلری انسانک جگرلرینه یورگنه، ایرک سز، آقار. عاقبت، تأثیر یاشلریله پاکلنمش اللرینه قران کریمی آلورده،

“ونريد ان نمن على الذين استضعفوا في الارض ونجعلهم ائمة ونجعلهم الوارثين. ونمكن لهم في الارض.” کبی بشارت الهیه لری کورر. ایندی باشلانمش حرکت یوللرنده ایمان قوتیله عبرتلرک سوقیله دوام ایدر.

وجودلرمزه عصبیلرمزه غایت فنا تأثیر ایتمش شو کونگی احوالک دهشتیله، شو فصلده بیانمی اختصار ایتدم. قران کریمک تفسیری، ترجمهسی همه اسلام ایچون غایت مهم بر بیوک مسئله ایسهده، کونلریده کوکللریده قارا کلق باصمش ساعتلرده یازو ممکن دگلدر.

تلاوت یالکیز نظم عربیله اولور.

اسلامیتک اک مهم رکنی قران کریمک عربی نظمیدر. لېکن قران کریمک معنالرینی امتک هر برینه بیان هم تبلیغ ایچون، ترجمه البته فرضدر. ترجمهده بنم اساسلرم:

(۱) اهل علم قلمیله یازلمش تفسیرلر.

کتبخانهده هر بر تفسیر بولنور. هر بر آیت کریمه بی ترجمه ایدر ایکن، تفسیرلرک هر برینه مراجعت ایتدم. او ساعتلرده بنده مساهله یوق ایدی. آغرلک اونده طوقزی تفسیرلرک برکسیله آسان اولدی.

(۲) قران کریمک اوزی.

آیت کریمه لری تفسیر ایدر ایکن، یاخود تفسیرلرک برینی دیگرینه ترجیح ایدر ایکن، بن “تفسیر بالکتاب” یوللرینه سلوک ایتدم. قران کریمک بری دیگرینه مشابه آیتلری بری دیگرینی تفسیر ایدر.

(۳) ترجمه ده بنم اڭ معتمد اساسم لساناڭ دالاتيدر .

كلمه لارڭ ماده لر ينى دقتله تفتيش ايتدم . كلمه هيئت لرينڭ دالاتلر ينى صرف اعانه سيله تحليل ايتدم ؛ كلمه لارڭ بسيط معنالىرينه بلاقصور اعتنا ايتدم . جمله لارڭ معنالىرينه تركيب لارڭ احتمال لرينه هر شيدن زياده اعتبار ايتدم .

مثلا : " واتباعك الارذلون " كى جمله لارده مبتدا خبرى تعيين خصوص لرنده احتياط ايتدم . " واتباعك " مبتدا اولور ايسه ، معناسى بر ، خبر اولور ايسه ، معناسى ديگر اولور . اعرابچيلر " اوده ، بوده محتملر " ديسه لارده بنم نظرم ده ايكي احتمالڭ معنالى آراسنده تفاوت بيوكدر . نبيلر ينه عناد ايتمش هر بفلر ايكي معنادن البته يالكز بر ينى قصد ايتمشلردر . بويله جمله لارده حالڭ قصدڭ دالاتيله ايكي معنادن بر ينى تعيين ايدرم . هر برى قصد قيلنه بيلور ايسه ، او وقت هر بر ينى ثبت ايدرم .

" من " — " ما " كى اسم لره جمله صله اولور ايسه ، معناسى بر ، صفت اولور ايسه ، معناسى ديگر اولور . مثلاً : " من جاءك فله درهم " مثالنده صله معناسيله صفت معناسى آرا لرينده بيوك تفاوت واردر . آيتلرى ترجمه ايدر ايكن ، اوفر قلى بن ملاحظه ايدرم .

(۴) قراعت اختلاف لرى بولنور ايسه ، هر بر ينى اعتبار ايدرم . قراعتلر بعضاً كلمه لارڭ ماده لرنده ، بعضاً بنيه لرنده ، بعضاً اعراب لرنده اختلاف ايدرلر . اكرده اويله اختلاف حسييله آيتلرڭ معنالى مختلف اولور ايسه ، هر بر ينى ثبت ايدرم . زيرا مختلف قراعتلر متعدد آيتلر كيدير .

(۵) جمله متعدد معنالى احتمال طوتوب ده ، او معنالارڭ هر برى قصد قيلنه بيلور ايسه . او معنالارڭ هر بر ينى بيان ايدرم .

محتمل معنالارڭ بعضاً يالكز برى قصد قيلنه بيلور ، بعضاً هر برى قصد قيلنه بيلور . اكر هر برى اراده قيلنه بيلور ايسه ، ترجمه ده هر بر ينى ذكر ايدرم .

بر جمله ، عربى اولوق چتيله ، متعدد معناله واضح صورتده دلالت ايدر

ایسه، قران کریمده غفلت ممکن دگلدر، بوکا کوره او معنالرک هر بری اراده قیلنور.

بویله آیتلر قران کریمده کوبدر.

(۶) نظم معجزی اصلاح دعوالرینه هیچ بر وقت جسارت ایتمه دم. نحو یون قران کریم آیتلرینی حذف هم تقدیر اصوللریله اصلاح ایدرلر. شو عادت مفسرلرک اکثرنده واردر.

مثلاً: “واذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها ففسقوا فيها” آیت کریمه سی کبی. بوراده اهل تفسیر “بالطاعة” سوزینی تقدیر ایدوب “امرنا بالطاعة ففسقوا” دیمشدر. بویله تقدیرلر نظم معجزی تمامیله تحریفدر. بکا کوره، “امرنا مترفيها” امیر ایدرز مسرفلرینی معناسنده در. بوکا “وذلك جعلنا في كل قرية اكابر مجرميها” آیت کریمه سی ده “آمرنا” قرائت متواتره سی ده دلالت ایدر.

(۷) کلام اصوللرینه، یگی هم اسکی فلسفه نظرلرینه آیت کریمه لرک دلالتلرینی تطبیق ایتمک سیئه لرندن صاقنورم.

(۸) نظم معجزک دلالتلرینی تعدی ایتمکدن صاقنورم.

اهل تفسیرک اکثری یاروایت تأثیریله یاخود تفسیر آرزوسیله نظم معجزک دلالتلرینی تعدی ایدوب، احياناً آیت کریمه لرک معنالرینی تحریف ایدرلر.

مثلاً: فاذا هی تلقى ما یأفکون — تلقى ما صنعوا آیت کریمه لرنده “عصا ایپلری چوپلری یوندی” دیمک کبی. بویله تفسیر یا ترجمه قران کریمی تحریف اولور. هم ده “فوقع الحق وبطل ما کانوا یعملون” — “انما صنعوا کید ساحر” آیت کریمه لرینک آجیق دلالتلرینه مخالف اولور.

“تلقى ما یأفکون” — “تلقى ما صنعوا” جمله لرنده “عصا ایپلری طایاقلری یوندی” معناسنه دلالت ایده بیلور بر حرف یوقدر.

ساحرلرک سحرلری قوتیله ایپله طایاقلره یلان صورتاری ویرلمش کبی

اولسه، خیال کوزینه کوزوگور او صورتلر عسا برکھسیله باطل اولدقدن، عسا اوصورتلری یوتمش کبی اولسه «عسا ایپلرک طایاقلرک اوزارینی یوتدی» دیمک نظم معجزی تحریف اولور.

بویله مثاللر تفسیرلرده کوبدر. ترجمهده اویله مثاللرک برینی اصلاح ایده بیلور ایسهم بر قاج سنه زحمتلرک اجری حاصل اولدی دیمک. — یوزینی یادها زیادهیی اصلاح شرفنه نائل اولور ایسه، ترجمه می نشر ایتمک بگا فرض اولدی دیمک.

اصلاح سوزینی یالکیز دقیق هم خفی خطاره نسبتله سویلهدم. یوقسه، الانعام سورھسندھ «وللبسنا علیهم ما یلبسون» نظم معجزینی «وآنی آنلرک کیدکلریله ستر ایدردک» سوزیله تفسیر ایتمش مواکب کبی لسان بیلمز جاهلرک قلمیله یازلمش تفسیرلرده بولنور حسابی یوق فاحش خطالر حقندھ اصلاح سوزی سویلنمز.

درسعادتده «مجلس تفتیش مصاحف شریفه» مهریله طبع قیلنمش قران کریمک هامشندھ اویله تفسیرلری کورر ایکن، کوکل متأثر اولور. اصول فقه یازمش، فقه کتابلری یازمش، طبیعت، سیاست، اقتصاد، حقوق کبی فنلرده بیوک کتابلر تألیف ایتمش محمود اسعد افندی حضرتلرینک «مدخل تاریخ اسلام» اسملی کتابندھ (۱۲نچی فصل ۵۴نچی ماده، ۱۱۸صحیفه)ده «وکندی لباسلریله الباس ایدر ایدک» تفسیرینیده کورر ایسه، «مجلس تفتیش مصاحف شریفه» مهرندھ بولنور خطالریده معذور کورر. ایکن عالم اسلامیتده ادبک دینک او قدر سقوطنه کوکل یانار.

۹) ترجمهده هیچ بر آیت کریمهده تفسیر یا تأویل یوللرینه سلوک ایتمهدم. تفسیر، تأویل نصل ایسهده، انسانک فکری اولور. ترجمهده بن قران کریمک یالکیز عرفلرینی، لسان عربک دلاتلرینی اعتبار ایندم، هیچ بر حرفده هیچ بر انسانک نظرینی اساس ایتمهدم. قران کریمک بیوک مقدس معنالرینی اوزمک اوفاق عادی فکرلرله برابر یازمقدن البته تنزیه ایدرم. اویله ایده جک

حريفلره اللهك ملكلرك همه انسانلرك لعنتلريله برابر بنده لعنت اوقورم.
(۱۰) قران كریمك معنالىرى، نظمى كبی، ثابتدر. بوڭا كوره
ترجمهسى ممكندر.

قران كریمك هر بر كلمهسى، حركه لرى سكونلريله، نصل محفوظ قالمش
ایسه، كلمه لرك جمل لرك معنالىرى ده اويله محفوظ قالمشدر. اسلام قلميله تأليف
قىلنمش علوم اسلاميه كتابلرينك هر برى قران كلمه لرينك جمل لرينك
معنالىرىنى بلا تغيير حفظ ایتك ایچون گنه ایدی. لغت كتابلرى، صرف
كتابلرى، نحو كتابلرى، بلاغت كتابلرى، فقه كتابلرى، اصول فقه كتابلرى
— كلمه لرك جمل لرك معنالىرىنى بلا تغيير حفظ ایتك ایچون اولمش ایدی.
معصوم امت اسلاميه همیله، قران كریمك هم نظمى هم معناسى
بلا تغيير ثابت اواى.

معناسى ده نظمى كبی محفوظ ایسه، قران كریمی ترجمه بالضروره ممكن
اولور. معناسى محفوظ اولدقدن صوك ده ترجمه ممكن دگلدر ديمك قران كریمك
معنالىرى هیچ بر وقت آڭلانماز ديمك كیدر.

بعضاً بر جمله دن مفهوم اولور معنى، عصر اختلافيله، ياخود امتلرك
عرفلرندە اختلاف حسیله، مختلف اولور. شو صورت ده حرفياً ترجمه درست
اولماز. عرفدن يا اولگى معناسندن غافل آدم ترجمه ایدر ایسه، خطا ایدر.
مثلاً: عرفمزدن غافل عربلرك برینه «قوتم اوچدی» سوزینی «روحى طارت»
جمله سيله ترجمه ایدر ایسهك، خطا ایتمش اولورز.

بعضاً اويله اولوركه جمل لرك معنالىرى مختلف اولماسه ده، او معناله
متلازم صورتلر مختلف اولور. حاللرى يا خیاللىرى متفاوت ایكى انسان بر
جمله بی ایشتور ایکن، بر معنى او ایكى آدمك دماغلرندە مختلف ایكى
صورته احاطه قیلنور. برنده بلکه غایت دهشتلى، برنده بلکه غایت عادى
صورت اولور. بوڭا كوره، بر جمله برینه تأثیر ایدر، دیگرینه تأثیر ایتمز.
بوڭا كوره، رومان، شعر كبی ادبیاتك ترجمه لرى بعضاً اصللرى كبی اولماز

زیرا کلمه لارڭ معنالىرى بلكه درست ترجمه قىلنمىش اولور، لکن شاعرڭ قوه خياليه سيله تصوير قىلنمىش صورتلىرى مترجم افندى نيوشنجه تصوير ايدهمز. بوڭا كوره ترجمه روح سز چيقار. يا خود هيچ بر ممكن اولماز. چونكه لسان قورى معنالىرى نقل ايدر، اما خيال كوكلارنده تاثير قوتيله اوچار صورتلىرى آولامقندن بعضاً عاجز اولور.

معنالىرڭ صورتلارڭ اختلافلىرى حسييله، ترجمه بعضاً ممكن اولماز ديدك، درست. لکن قران كريم كلمه لرينڭ جملهلرينڭ معنالىرى تا قيامت ثابتدر، خيال صورتلىرى دگل، بلكه حقيقتدر. بوڭا كوره،

قران كريمى ترجمه قطعاً ممكندر، شرعاً فرضدر.

بيڭ لسانه ترجمه قىلنسون، اول محفوظ همان!

شو كونگى بيوك دهشتلرڭ تاثيريله، سوزمى بوراده ايندى كيسه يك. شو كونگى دهشتلر بزه بلكه غايت بيوك درس اولور. ايندى بوندىن صوڭ كوزمى بلكه آچارز. عطالت كى جهالت كى درويشلك كى، غربڭ يالڭىز سفاهتلىرينه تقليد كى بيوك گناهلردن ايندى توبه ايدرز. بوتون همتمى تجارت كى زراعت كى صناعت كى يالڭىز جدى شيلره حصر ايدوب؛ هر ايكى تيندىن برينى مكتب تربيه سنه، علوم حرملرينه، معارف كعبه لرينه صرف ايدرز.

بن عالم اسلاميتڭ استقبالنه اميد كوزيله نظر ايدر. اهل اسلامى عموميتله احترام ايدر. پاك وجودلر مزه مناسب دگل خسته لقلردن، بيوك شرفلرينه موافق دگل ذلتلردن شكايت بولنده فكرى حریتله يازارم. اسلاميتڭ علويتنه صوڭ درجه تعصب قوتيله بعضاً احتمال حدوددن چيقارم. پاك قصد مركزلارنده قرار ايتىش فكرلره كفر اوقلرى هيچ بر وقت تاثير ايتمز. بوندىن صوڭ ادب اهللىرى كفر اوقلرى آتمق ذلتلرينه بلكه ايندى تنزل ايتمز.